

teológia

A TARTALOMBÓL

AZ IGEHIRDETÉS

Krisztust hirdetjük — Az igehirdetők boldogsága — Hit és igehirdetés — Közlélmélet igehirdetéshez — Beteg-e a ma embere? — Vélemények, vallomások az igehirdetésről — Milyen nyelven beszélünk? — Igehirdetés — kinek, mit és hogyan? — Igehirdetésről személyes hangvételben — Pál apostol az igehirdető — A prédikáló pap — Az ige hallgatói — Az ifjúság evangelizálása — „Nagykorúság Krisztusban” hittankönyv használata

BÁN ENDRE — BELON GELLÉRT — BODA LÁSZLÓ — BOLBERITZ PÁL — CSELÉNYI ISTVÁN GÁBOR — HELLER GYÖRGY — KERESKES KÁROLY — KOCSIS IMRE — KORZENSZKY RICHÁRD — PÁKOZDI ISTVÁN — TOMKA FERENC — ZAUNER, WILHELM ÍRÁSA

AGÁRDY GÁBOR — ALFÖLDY-BORUSS CSILLA — BOZÓKY ÉVA — DR. FRENKL RÓBERT — LUKÁCS MARGIT — MENSÁROS LÁSZLÓ — NIKODÉM LAJOS — PALETA ÉVA — DR. RAPCSÁNYI LÁSZLÓ — DR. RITÓOK ZSIGMOND — SAÁRY ÉVA — VERMES MÁRIA REFLEXIÓI AZ IGEHIRDETÉSÉRŐL

Teológia

NEGYEDÉVI FOLYÓIRAT

XX. ÉVFOLYAM, 2. SZÁM

1986. MÁJUS

TANULMÁNYOK

BELON GELLÉRT: Praedicare Christum	67
BÁN ENDRE: Boldogok az igehirdetők	72
KERÉKES KÁROLY: Személyes hitünk és az egyház hite igehirdetésünkben	77
FRÁTER TAMÁS: Kommunikációs alternatívák — avagy közléselmélet igehirdetéshez	82
KORZENSZKY RICHÁRD: Betegebb-e a ma embere, mint más koroké?	86

FÓRUM

Vélemények és vallomások az igehirdetésről (összegyűjtötte: SZÉLL MARGIT)	92
---	----

KÖRKÉP

WILHELM ZAUNER: Milyen nyelven beszéljünk?	103
HELLER GYÖRGY: Igehirdetés itt és most — kinek, mit és hogyan?	105
BODA LÁSZLÓ: A mai igehirdetésről — személyes hangvételen	109
KOCSIS IMRE: Az igehirdető Pál apostol	112

TEOLÓGIAI-LELKIPASZTORI KÉRDÉSEK

PAKOZDI ISTVÁN: A prédikáló pap	117
BOLBERITZ PÁL: Az ige hallgatói	121
CSELÉNYI ISTVÁN GÁBOR: Az ifjúság evangelizálása	124
TOMKA FERENC: Szempontok a Nagykorúság Krisztusban c. hittankönyv használatához	128

**„Hogyan higgyenek Istenben, akiről nem hallottak
és hogyan halljanak róla, ha nincs, aki hirdesse?” (Róm 10, 14)**

Pierre Casetti, a luzerni teológiai fakultás és egy Luzern környéki gimnázium hittanára a svájci *Orientierung* lapjain a közelmúltban többek között ezeket írta (1985. aug. 31.): Ha valaki tudni kívánja, mi is egy macska, legjobban az egereket kérdezi meg. Azt tanácsolom, hasonló módon járjon el, aki tudni szeretné, mi a prédikáció és milyen legyen az: kérdezze meg azokat az embereket, akik éveken át, vasárnapról vasárnapra a prédikációt elviselik. Minden bizonnyal fontosabbat fognak mondani, mint számos stresszállapotban élő prédikátor vagy épp „üzemi vakságban szenvedő” igehirdető. — Casetti kb. így zárja gondolatait: A prédikátor igazságos és megérdemelt jutalma az istenkeresők hálás elismerése, illetőleg azoknak felszisszenése, akik Isten és erkölcs nélkül szeretnék világukat berendezni.

Casetti sarkítva fogalmaz, de szándéka jó: azokat a fontos kérdéseket igyekszik csattanósan megválaszolni, amelyekre számunk írói is keresik és megadják a választ: mit és hogyan mondjon az igehirdető, amikor a hitre nyitott, az érdeklődő vagy éppen a kritikus, sőt a közömbös, esetleg távolálló emberek előtt szól Krisztusról és evangéliumáról. Igaz, Casetti macska-egér vonatkoztatása többeket meghökkent, de az első olvasás-hallás után mindenképpen elgondolkodtat és tárgyilagosságra, helyes kritikára, önkritikára hívja fel a figyelmet. Számunkban ezért is igyekeztünk helyet adni az ambónál, szószéken, de egyszerűsége az ambó, szószék körül állóknak is, hogy elmondják véleményüket a Krisztust hirdető s egyben korszerű prédikációról.

Mahatma Gandhi mondta egy alkalommal, amikor keresztényekkel beszélgetett: „Nektek a kereszténység még a bőrötök alá sem hatolt be, nemhogy a szívetek közepébe.” — Ha kétezer év történetét vizsgálgatjuk, ha abban az igehirdetők szavára és az igét hallók készségére figyelünk, olykor — talán nem is túl ritkán — mintha igazat kellene Gandhinak adnunk. Vajon hol lehet a hiba? — talán az „üzenetben”, vagy inkább az üzenet közvetítőinél, esetleg a címzeteknél? Kétségtelen, Isten „üzenete” nem „behízelgő szó”, amint az Írás is mondja: „Isten szava eleven, átható és élesebb minden kétélű kardnál. Behatol és szétválaszt lelket meg szellemet, ízet és velőt . . . Neki tartozunk számadással” (Zsid 4, 12—13). S bár így van, hallatára az emberek mégis gyakran „nehezen adják meg magukat”. Isten üzenete mindig a meghívás szava, amelyet egyrészt ilyenként kell az emberek felé közvetíteni és amelyet nem szabad felelőtlenül visszautasítani. Olyan szó ez, amely nem annyira értelmünkbe, mint sokkal inkább szívünkbe kíván behatolni, azt kívánja magának lefoglalni. Az egész embert szólítja meg, az egész embert kívánja „lefoglalni”, — mi pedig csak nehezen adjuk meg magunkat és mindenféle védekező „mechanizmust alkalmazunk, hogy a végleges lefoglalást” késleltessük, sőt megakadályozzuk.

A. de Saint-Exupéry találoan jegyezte meg: „Minden félreértés forrása a nyelv”. — Erről az isteni üzenet közvetítőjének sohasem szabad megfeledkeznie. Az ige hirdetőjének arra kell törekednie, hogy kortársai, hallgatói előtt érthető nyelven közvetítse Isten üzenetét anélkül, hogy annak tartalmát, mondanivalóját bármikor is megváltoztatná, meghamisítaná. Gondoljon rá, gondolja át, amit oly sokszor maga is hallott, esetleg ismételtetett: „A hit hallásból ered, a hallás pedig Krisztus igéjéből” (Róm 10, 17).

Anthony Quinn-től, a neves filmszínész-től egy alkalommal megkérdezte egy püspök: „Hogyan lehetséges, hogy a színészek költött, kitalált dolgokkal annyira meg tudják hatni az embereket, hogy költött szavaik szíven találják őket; ugyanakkor viszont az egyházi igehirdetők igaz szavakkal, megtörtént események előadásával alig érnek el hatást?” — Quinn — mint hírlík — így válaszolt: „Ez azért van, mivel mi a kitalált, költött dolgokról úgy beszélünk, mintha igazak lennének, önök pedig az igazról, megtörténtről, mintha nem lennének igazak, valóságosak.” — Egy másik, ugyancsak jeles színész, így nyilatkozott: „Egészen a szerepemben élek. Ha egy színész sikerre pályázik, egészen azzá kell átalakulnia, akit megformál.” — Az előbbi kijelentés elgondolkodtat, az utóbbit csak fenntartással alkalmazhatjuk az igehirdetőre, hiszen nem azért áll hallgatói elé, hogy „sikerre pályázzék”. De igenis áll rá: azonosulnia kell azzal, akit hirdet. Erre maga Urunk Jézus adott példát, amikor földi életében azonosult azzal, akinek üzenetét hozzánk elhozta. Minden igehirdető tudja — s ha szívébe-lelkébe néz, emiatt őszintén gyötrődik is, — hogy földhöz ragadt, gyarló ember, — és mégis a „Szentet” veszi ajkára. Általa, szavában titokzatos módon újra inkarnálódik az IGE.

Sziéni Szent Katalin mondta egyszer: „Ha egy gyermek tovább már nem növekszik, nem lesz többé gyermek, — törpévé válik. Ha egy ember lelkiileg nem gyarapszik, nem fejlődik, fogyatékos, visszamaradt ember lesz belőle.” — És vajon, tehetjük fel önmagunknak a kérdést, mi lesz a tovább nem fejlődő keresztényekből: az ige hallóiból és hirdetőiből?

Az igehirdetők arra kaptak megbízást és küldetést, hogy Isten emberré lett, megtestesült Szeretetéről, Jóságáról adjanak hírt világunkban. Az ÜZENET közvetítőinek erről a Szeretetről kell oportune-impertune szólniuk az aggódba és kíváncsian kérdezők, a kétségeskedők és kétségbeesettek előtt. Ez az Ige szolgálatában állóknak — végső soron minden kereszténynek — feladata. Munkájuk, fáradozásuk már evilágban sem marad jutalom nélkül. Környezetükre, az Ige meghallóira gondolva elmondhatják: „Ki volna reményünk, örömünk és dicsekvésünk koronája Urunk Jézus Krisztus előtt eljövetele napján, ha nem ti? Hiszen ti vagytok a mi dicsőségünk és örömünk.” (1Tesz 2,19—20). Továbbá: „... minden imádságomban örömmel könyörgök mindannyitokért, mivel... mindmáig részt vesztek Krisztus evangéliumának munkájában. Bízom abban, hogy aki megkezdte bennetek a jót, be is fejezi Krisztus Jézus napjáig” (Fil 1,5-6).

Sz. A.

II. Vatikáni Zsinat: A Püspökök Tanítói Tisztségéről. Tanítói hivatásuk gyakorlásában Krisztus evangéliumát hirdessék az embereknek: ez a püspökök legfőbb kötelességei közül is kiválik. A Lélek erejében hívják őket a hitre vagy erősítsék meg őket az élő hitben. Tárják eléjük Krisztus teljes misztériumát, vagyis azokat az igazságokat, amelyeket nem ismeri annyi, mint Krisztust nem ismerni; mutassák meg azt az utat is, amelyet az isteni ki nyilatkoztatás világít meg, s amely Isten megdicsőítésére és — éppen ezáltal — az örök boldogság elnyerésére vezet. (12.)

Igyekezzenek felhasználni a napjainkban rendelkezésre álló eszközöket a keresztény tanítás hirdetésére, így főként a szentbeszédet, a hitoktatást: mindig ezeké ugyanis az elsőség. Adják elő a keresztény tanítást iskolákban, egyetemeken, konferenciákon és gyűléseken; terjesszék továbbá egyes események alkalmából tett megnyilatkozásokban, felhasználva a sajtót és más tömegkommunikációs eszközöket, amelyeket mindenképp igénybe kell venni Krisztus evangéliumának hirdetésére. (13.)

A PAPI SZOLGÁLATRÓL. Isten népét elsősorban az élő Isten igéje gyűjti egybe, éppen ezért joggal várhatják az igét a pap ajkáról. Mivel hit nélkül senki sem üdvözülhet, a papnak, mint a püspök első munkatársának első teendője, hogy Isten evangéliumát mindenkinek hirdesse, így teljesítve az Úr parancsát: Menjete el az egész világra és hirdessétek az evangéliumot minden teremtménynek (Mk 16,15) . . . Az üdvösség igéje a hitetlenek szívében életre kelti, a hívők szívében pedig megerősíti a hitet az Apostol szava szerint: A hit hallásból fakad, a hallás pedig Krisztus tanításából (Róm 10,17). A hit által pedig kialakul és növekszik a hívők közössége. A papok tehát minden embernek tartoznak azzal, hogy közlik velük az evangélium igazságát . . . Akár prédikációban nyíltan hirdetik a hitetleneknek Krisztus misztériumát, akár a keresztény oktatást végzik vagy az egyház tanítását magyarázzák, vagy valamilyen időszerű kérdést igyekeznek megvilágítani Krisztus fényénél: sohase a maguk bölcsességére támaszkodjanak. Mindig az Isten szavát kell tolmácsolniuk és mindenkit nagy nyomatékkal kell biztatniuk a megtérésre és a szent életre. A mai világban gyakran igen nehéz feladat a papi igehirdetés, mégis könnyen eléri a hallgatók értelmét és szívét, csak Isten igéjét ne általánosságban és elvontan fejtsek ki; a való élet körülményeire kell alkalmazni az evangélium igazságát. (4.)

A VILÁGI HÍVEK APOSTOLKODÁSA. A világiak apostolkodása nemcsak életünk tanúságtétele; az igazi apostol alkalmat keres, hogy szavával is hirdesse Krisztust, a nem hívőknek, hogy hitre vezesse, a hívőknek pedig, hogy tanítsa, erősítse és buzgóbb életre serkentse őket, mert „Krisztus szeretete ösztönöz minket” (2Kor 5,14), és mert mindenkinek szívében visszhangoznia kell az Apostol vallomásának: „Jaj nekem, ha nem hirdetem az evangéliumot!” (1Kor 9,16).

A jelenkorban új kérdések merülnek fel, súlyos tévedések terjednek el, hogy alapjaiban forgassák fel a vallást, az erkölcsi rendet, sőt magát a társadalmat is. Ezért a zsinat komolyan buzdítja a világi hívőket, hogy valamennyien — képességüknek és képzettségüknek megfelelően — egyre odaadóbban tegyék meg, ami rajtuk áll: a keresztény alapelveket fejtsek ki, védelmezzék és alkalmazzák helyesen a jelenkor problémáira, az egyház szelleme szerint. (6.)

TANULMÁNYOK

Belon Gellért PRAEDICARE CHRISTUM

Korunkat a Szentlélek Isten korának kezdik nevezni. És valóban igaza lesz XXIII. János pápa után Suenens bíborosnak is, hogy „új pünkösöd” korszaka virrad ránk. Am nagyon tévednénk, ha azt gondolnánk, hogy a Szentlélek csak úgy tud hatni, mint az első pünkösödkor. Meg ahogy hatott a khalkedóni zsinaton, amikor is I. Szent Leó pápa levelének felolvasására a zsinati atyák a lelkesedés tüzetől áthatva felkiáltottak: Per os Leonis Petrus locutus est! (Péter szólott Leó szája által.) A Szentléleknek van nemcsak lelkesedésre és belső átélésre lobbantó ereje, de az egyházban lassan kialakuló, emberi eszközök különbözőségét magába rejtő munkálkodása is, amikor nem tudni kitől, és nem tudni mikor indul el egy gondolat, magatartás vagy ájtatosság, és egyszerre csak eluralkodik az egész egyházban, vagy legalábbis jó részén. Például a keresztúti ájtatosság vagy a rózsafüzér elmondása, nem hagyva persze ki a litániákat sem.

Ilyesvalamit kell most a Szentlélek mozgatásának tulajdonítanunk a rendkívüli szinodus után, amikor is úgy indult, hogy lemérik a II. Vatikáni zsinat húsz évét, és megtárgyalják, hogy mit és hogyan kellett volna másként vagy jobban csinálni. De amikor a zárónyilatkozatot megszerkesztették, kiderült, hogy a legfontosabbnak az egyház titkában való elmélyülést, és minden emberi ügyeskedés elején a megváltás titkának tudatos átélését sürgeti. Majdnem úgy is fogalmazhatnánk, hogy az emberi eszközök, amik „az Isten népének” ügyeit hivatottak lendíteni, szinte semmit sem érnek az egyház titkának jelenlétévé tétele nélkül. Mintha csak azt sürgetné a rendkívüli szinodus, amit egyik Nobel-díjas atomfizikusunk mondott: Ha a múlt században megindult iskolázásban a legeldugottabb falusi tanító nem egyszeregyezettette volna a gyerekeket, akkor a modern számítástechnika nem állna azon a magas fokon, ahol áll. Kellott az a sok, látzólag elillanó számolásenergia ahhoz, hogy ilyen kirobbanó sikerek szülessenek. Így most a Szentlélek a szinodus által sürgeti az egyház minden tagját, hogy — megismerve és behatolva az egyház titkába — a legegyszerűbb vallási tennél megjelenített kegyelmi erő valami nem vártan új és elmélyült kereszténységben robbanjon ki.

Az idézett titok

Ezért kell nekünk, most különösen akkor, amikor az igehirdetés kérdéseit feszegetjük, a Szentléleknek a rendkívüli szinoduson adott indítását követnünk: ne fogjunk addig hozzá az igehirdetés szerteágazó problémáinak tárgyalásához, ameddig nem tudatosítjuk magunkban, hogy a megváltás művét tesszük jelenlétévé minden hittanórával, minden prédikációval, sőt minden konferenciával és értekezlettel. Kérdésünk most az, hogy amikor az egyházzal szóló konstitúcióban foglalt egyházképeket elsoroljuk, melyiket választjuk ki alapvető titok gyanánt. Mert bár mindegyik igaz és rávilágít a világban munkálkodó egyházra — hiszen hasonlóképpen mindegyiket maga az Úr Krisztus mondotta nekünk — mégis, amennyire csak lehet, a titok teljességének megvilágítására kell törekednünk. Ezért magához a Szentíráshoz kell folyamodnunk, és arra kell ügyelnünk, hogy ott mire kaptunk figyelemztetést.

Jézus példája

Manapság sok szó esik arról, hogy az evangélium is semita környezetben fogant és magán hordja a zsidó gondolkodás elemeit. Ezért többen úgy mondják, hogy meg kell szabadítani az evangéliumokat ettől az elemtől. Eppen ezért különös figyelmünkre tarthat számot az Úr Jézus Krisztusnak magatartása azokkal kapcsolatban, akik nem sémi környezetből származtak; sőt, az eltelt kétezer év során az európai szellemiség vezető kiformálói lettek, ti. a görögökkel.

Szent János írja le, hogy „azok között, akik fölzarándokoltak, hogy az ünnepen imádják Istent, volt néhány pogány is. Ezek Fülöphöz fordultak . . . és kérték: Uram, látni szeretnénk

Jézust" (Jn 12,20). Drámainak is mondhatnánk a találkozást, hiszen Jézus így ad hangot küldetésének éppen egy pogánnyal szemben: „Küldetésem csak Izrael házának elveszett juhaihoz szól” (Mt 15, 14). Más kultúrájú, más hagyományú emberek voltak ezek, akik a görög filozófiának az egyistenhitet megközelítő útjain és az emberi erkölcsiség csúcseit megközelítő gondolatjárásokon át jutottak el a szigorúan monotheista jeruzsálemi templomig. Mit fog nekik mondani? Hogyan summázza tanítását? — kérdezhetjük. És az a csodálatos, hogy a megtestesült Ige, az Örök Bölcsességgel átjárt jézusi zsenialitás nem kezd Szent János evangélista szárnyaló stílusában az igazságról értekezni — ami a görög bölcsélet egyik vezérszava volt. Ugyancsak nem kezd szent Pál mintájára himnikus költeményben a kiáradó isteni szeretetről ünnepi ódát mondani. Hanem — és ez az, ami számunkra döntően fontos — szinte minden bevezetés nélkül elmondja fölséges hasonlatát az elhaló búzaszemről, és vele kapcsolatban a halálban megsokszorozódó életről, vagyis megváltó haláláról és feltámadásáról.

Igaz, saját maga is belerendül kijelentésébe. És, ami még döntőbb: e megrendülést nem az evangélista veszi észre — mint a Getszemáni kerti győtrődését (Mk 14,35) —, hanem maga számol be róla még a görögök színe előtt. Talán ezzel is bátorítani akart bennünket: ha neki is féltelmes volt életének legközpontibb titkával a világ elé állni, akkor mi se féljünk e titkoktól teljesen idegen világ előtt szint vallani arról a misztériumról, amit megváltásként ránk bízott s aminek részesévé tett.

Az athéni kudarc

Szinte ugyanaz a folyamat játszódik le a Nemzetek Apostolának életében akkor, amikor a kereszténység kapuit Európa felé kitérte. Korintusba menet — saját beszámolója szerint: „Elhatároztam, hogy nem akarok másról tudni köztetek, csak Jézus Krisztusról, a megfeszítettéről” (1Kor 2,2). Szent Pálban ez az elhatározás igen zaklatott lelkiállapotban született meg, miként ezt maga is írja: „Gyöngeségem tudatában elfogódva s nagy izgalommal mentem hozzátok” (uo.). Ez a belső elesettség részben a korintusiak magatartásából eredt, s oly mértéket öltött, hogy maga az Úr Jézus is szükségesnek látta megerősíteni Pált: „Az Úr egy éjjeli látomásban így szólt Pálhoz: Ne félj, hanem beszélj és ne hallgass! Én veled vagyok: senki sem fog hozzád nyúlni vagy ártani neked. Nagyszámú népem lakik ugyanis ebben a városban” (ApCsel 18,10). Korintusban ugyanis a görög szellemiség mellett a kelet-nyugati kereskedelem támasztotta jólét s a vele járó erkölcsatlenség is nehezítette a kereszténység befogadását. De Pál belső nyugtalanságának oka inkább a nemrég lezajlott athéni sikertelenség volt. Erre utal a korintusiakhoz írt levél elején. Ezért határozza el a keresztre feszített Jézus titkának hirdetését „nem bölcselkedő beszéddel” — mint a bevezetőben már mondja és később ismételten hangoztatja: „nem kiváló beszéddel vagy bölcsességgel léptem föl”. Athénben az ottani szellemiség fórumán, az Areopágon ugyanis Pál megpróbálta, hogy a hallgatóság szellemiségéből építsen utat a Jézus által hozott titkok felé.

Pál tehát Athénben szintén találkozott a görögökkel, vagy ha úgy tetszik az európaisággal, mint előbb maga az Úr Jézus. Csakhogy Pál nem azt tette, amit az Úr, hogy mindjárt belekezdett a titkok sűrűjébe, hanem egy valóban görög rétorhoz illő beszédben tett kísérletet arra, hogy hallgatóságának igényeiből kiindulva mutasson rá a megváltás titkára. És a hallgatóság erre valahogy fel is volt készülve. Jól jegyzi meg Szent Lukács: „Az összes athéniek tudniillik, meg az ott időző idegenek nem töltötték mással az idejüket, mint újdonságok elbeszélésével vagy meghallgatásával” (ApCsel 17,21). Am, amikor Pál Krisztus megváltó halálát és feltámadását érintette, beszéde gyönyökajba fulladt. Nem is létesített ott egyházközséget. Innét indult Korintusba, idegeiben az athéni fiasköval. Megérthetjük tehát Pál izalmát Korintusba érkezésekor és kiábrándulását az emberi bölcsesség szavaiból.

A húsvéti titok

Megfigyelhetjük, hogy amikor Jézus is, Pál is a tanítás lényegét összegzik, mindketten a húsvéti titok mellett kötnek ki. És ha Pál némi kerülővel is, de ott kezdte Korintusban és nyilván máshol is, ahol Jézus kezdte, a görögöknél.

A Szentlélek munkájának kell tulajdonítanunk, hogy az egyház titkát elsősorban nem a szeretet közösségének nevezzük, mint Antiochiai Szent Ignác, nem is hegyen épült városnak, mint a legutóbbi időkig szokásban volt, és nem is a felszabadulás elvének, ahogyan azt sokan szeret-

nék, hanem — mint a Lumen Gentium végül is összegzi — annak a Titokzatos Testnek, amely a húsvéti titok életét éli. Titokzatos Testen nem egy személytelen testre kell gondolnunk, melynek feje, törzse és különböző feladatú tagjai vannak — ahogyan azt legtöbbször mi is csak a Szent Pál a Korintusiakhoz írt levelében (12. fejj.) is így elemzi, bár sokak figyelmét elkerülte, hogy a végén kifejezetten mondja (jóllehet ezt már nem elemzi): „Ti is Krisztus teste vagytok s egyenként tagjai” (1Kor 12,17).

A húsvéti titokban Jézus halálát és feltámadását említjük, bár itt nemcsak szenvedését és halálát kell értenünk, hanem egész földi halandó életét. Bennünk ugyanis még most is él egy olyan elképzelés a Megváltóról, mint ami a zsidókban is megvolt, hogy ti. a Messiás kész emberként lép elő az ismeretlenségből (Jn 7,27), és nem anyától születik. Legtöbbször mi is csak a felnőtt Krisztus kijelentéseivel foglalkozunk, holott harminc évvel korábban kezdte földi életét. Jézus földi életének minden mozzanata, a legapróbb is, elég lett volna a megváltás elvégzésére. Mint a középkori fogalmazás mondja: Cum posset gutta, redemit unda — noha egy csepp vér is elég lett volna a megváltáshoz, a vér tengere ömlött értünk. Azt kell tehát mondanunk, hogy a megváltás titkában jelen van minden mozzanat, amit Jézus 33 éven keresztül élt meg; a húsvéti titokban minden egyszerre lesz jelenvalóvá. Miként a napsugárban a színek teljes skálája benne van s csak prizmával bonthatjuk azokat szét, ugyanígy hordozza a feltámadt Krisztus az idő prizmáján felbontva a földi életében végig élt mozzanatokot.

Ez azért fontos, mert ha akár igehirdetésünkben, akár más egyházas cselekedetünkben a húsvéti titkot élő Titokzatos Test valóságát idézzük s így jelenvalóvá tesszük, akkor egyben Jézus földi életének egy-egy mozzanatára ismerhetünk rá jelenlegi életünkben. Egy-két példa: számos helyen jelen van Jézus, de hallgat, mint anyja méhében; nem gyógyít és nem tesz csodát, pedig tehetne, miként nyilvános működése előtt Názáretben; rajonghatnak és lelkesedhetnek érte, mint a kenyérszaporítás után, pl. egy-egy pápa látogatásakor vagy egy nagyszerű zárandoklat során, de éppúgy lehet számítani arra is, hogy ugyanezek a lelkesedők „kemény beszédnek” fogják tartani Jézus egy-egy kijelentését; számolnunk kell egyházunkban olyan hagyományokkal, szokásokkal, amelyek valamikor a krisztusi életet hordozták, de most már nem mutatják az élet jelét és holttá merevült formáikban mintha semmi lelki hasznot vagy gyarapodást nem adnának. Krisztus holtában is egyesülve maradt istenségével, és ekkor is megváltó erőket sugárzott szét a világba.

Ha jobban belemélyedünk a húsvéti titokba, nem lesz nehéz egyházunk konkrét életében sem Jézus rejtett életét felismerni. Eppen ezért mellőzve több mindent, amin már sokszor elméledtünk és amit gyakran szemünk elé állítottunk, próbáljuk néhány olyan területen felfedezni a Jézus által megélt húsvéti titkot, amire ritkábban terjed ki figyelmünk.

Jézus beszédmódora

Ha a húsvéti titok volt Jézus centrális gondolata, akkor ennek tükröződnie kellett igehirdetésén is. Hogyan tükröződhet a két ellentétes valóság, a halál és a feltámadás Jézus megnyilatkozásaiban? Hiszen a beszédnek a világossága, láttató és megvilágosító ereje, lelkeket rabul ejtő sodrása, ami Jézus beszédeiben is megtapasztalható, a feltámadás fényéből való. Vannak-e azonban és hol vannak Jézus beszédeinek betlehemi istállói és véres Golgotái? Mert hiszen a húsvéti titokban nemcsak a feltámadás van jelen, de jelen kell lennie a szenvedésnek és a halálnak is. A beszéd szenvedése az érthetlenség és a homály. Az evangéliumokat mint szent könyveket sohasem bíráltuk, sőt minden szempontból a legmagasabbra értékeltük. És valahogy Isten ellen való véteknek tartottuk stílus szempontjából is bármi kifogást emelni ellenük.

Am Jézus maga tárja fel előttünk, hogy mennyire érvényesül a kinyilatkoztatásban is Betlehem szegénysége és a Kálvária gyötrelme. Az utolsó vacsorán, ott is a főpapi beszéd utolsó részében Jézus olyan kijelentést tesz, amit — mint jellemzőt — egész beszédmódorára érvényesnek érzünk. Ezt olvassuk: „Ezeket képletesen mondtam nektek. Eljön az óra, amikor már nem képletesen szólok, hanem nyíltan beszélek az Atyáról” (Jn 16,25). A képletes beszéd (gör.: en paroimiais) talányos, rejtvénytartó beszédmódot jelent, olyant, amelyeneket a népi szólás-mondásokban lehet tapasztalni. Ilyenkor megmondjuk ugyan a teljes igazságot, de azt másban foglaltat vagy egyenértékűen, de mégsem nyíltan jelentjük ki. Jézus elégségesen kijelentett mindent azok számára, akik hinni akarnak, de eléggé rejtetten ahhoz, hogy többféleképpen lehessen magyarázni. Szent János evangéliumának 5-től 12. fejezetei iskolapéldái Jézus rejtett beszédmódorának. Talán el tudjuk képzelni, hogy miként beszélt volna és miket mondott volna a

szentháromságos isteni életről és a kegyelem rendjéről, ha azzal a zsenialitással, amivel az Igével való személyi egysége révén rendelkezett, korlátozatlanul önthette volna szavakba belső meglátásait és Isten járta lelkének érzéseit. Am neki rejtetten kellett szólnia mindezekről, mert az Atya a szenvedésben való megváltás tervét határozta el (1Kor 1,21). Ő pedig többször kijelentette: „En nem magamtól beszélem, hanem az Atya, aki küldött engem, ő parancsolta meg, mit mondjak és mit hirdessek. És én tudom, hogy az ő parancsa örök élet. Amit tehát hirdetek, úgy hirdetem, amint az Atya mondotta nekem” (Jn 12,49).

Hogy ez a rejtett beszédmód mit jelenthetett Jézus lángelméjének, az kiderül néhány felkiáltásából, amit megőrzött a Szentírás. Mintegy önmagával küszködve sóhajt fel: „Kihez hasonlítam e nemzedék fiait? Kihez hasonlítanak?” (Lk 7,31). Vagy egy másik helyen: „Mihez hasonlít az Isten országa? Mihez is hasonlítsam?” Majd pár sorral később: „Mihez hasonlítsam az Isten országát?” (Lk 13,18,20). Márk evangélista is megőrizte ezt a mondatot, melyet aligha lehet csupán szóközi kérdésnek tekinteni. Inkább talán ablaknak, melyen beleláthatunk Jézusnak szinte állandó küzdelmébe, hogy ne a maga képességeiből eredő spontaneitással fejezze ki mondani-valóját, hanem alkalmazkodjék a mennyei Atya akaratához, aki a szenvedéssel történő megváltás útjára küldötte. Hogy Jézusnak e rejtett beszédmód tanítványaival kapcsolatban is terhére volt, arra szintén találhatunk egy-egy elejtett megjegyzést. Mikor egy példabeszéd értelme felől kérdezik őt, szemrehányás felét érzünk visszavágó kérdéséből: „Még mindig nem értitek ti sem?” (Mt 15,16). Márk pedig szinte magnetofonszerűen örökíti meg Jézus indulatosságát tanítványai értetlenségén. Jézus a farizeusok kovásztól óvja tanítványait, azok pedig sopánkodni kezdenek: hogy ti. nincs kenyerek. Jézus erre szokatlan keménységgel tör ki: „Mit tanakodtok, hogy nincs kenyerek? Még mindig nem értitek és nem fogtátok föl? Még mindig érzéketlen a szívetek? Szemetekkel nem láttok, fületekkel nem hallotok? Nem emlékeztek arra, hogy mikor öt kenyeret törtem ötezer embernek, hány kosár maradékot szedtetek össze? Tizenkettőt — választáltak. És amikor hét kenyeret törtem négyezer embernek, hány kosár maradékot szedtetek össze? Hetet — választották. Erre hozzáfűzte: Hát még mindig nem értitek?” (Mk 8,17—21).

E rejtetten közlő kinyilatkoztatás magyarázza meg azt is, hogy sokan annyiféleképpen értelmezik a Szentírást, mint ahogy a történelem folyamán értelmezték. És ugyancsak ez indokolja, hogy Jézus szándékából van az egyházban a kinyilatkoztatás egységére és folyamatosságára ügyelő tanítóhivatal. És ezért szükséges, hogy a hagyomány mint színórmérték, feloldja a kinyilatkoztatás látszólagos ellentmondásait és homályait.

Jézus akaratí világa

A másik terület, ahol szinte mindennap érvényesül a húsvéti titok kettőssége, Jézus akaratí világa. Hozzászoktunk ugyanis, hogy Jézust mennyei Atyjával egy akaratón levőnek tudjuk. És istenkáromlás nélkül nem is lehet állítanunk, hogy bármiféle ellenkezés élt volna Jézusban az isteni akaratall szemben. Több nagy teológus próbált behatolni Jézus akaratí életébe és megkísérelte, hogy emberi magyarázatokkal az Igével való személyi egység titkát felderítse — de elvették az antropológiai kategóriák túlzott alkalmazásával. Viszont nem lesz fölösleges, ha a *Szentírás kijelentéseit* nyomán megkíséreljük, hogy beljebb hatoljunk e titokba. Annál is inkább, mert a ma megnövekedett szentírásválasztási „láz” és a belőle eredő Krisztussal való találkozások élménye azzal a veszedelemmel fenyegethet, amitől a nagy misztikusok óvakodtak és óvták övéiket, hogy ti. saját elképzeléseiket és gondolataikat öltöztetik az élményeikben jelentkező Krisztus akaratába. A jó és a szent látszata alatt jelentkező sátántól nemcsak Jézus akart megkímélni (Mt 7,21—23), de Szent Pál is (2Kor 12,14), és nyomukban a lelki élet nagy mesterei, akik a kolostori folyosóra írták fel figyelmeztetésül: Cave malum, sed et bonum, quod non Deus tibi vult — kerülj a rosszat, de azt a jót is, amit nem az Isten szánt neked. Ezért érdemes kissé beletekintennünk Jézus akaratí életébe, hogy lássuk, mit és miként tett ő.

Semmi sem olyan bizonyos és semmi sem annyira hangsúlyozott Jézus életében, mint az, hogy ő mennyei Atyjának akaratát jött teljesíteni. A zsidókhöz írt levélben Isten arról értesít bennünket, hogy „amikor a világba lép” ezt mondja: „Itt jövök Istenem, hogy akaratodat megtegyem” (Zsid 10,7). És később is, a legváratlanabb fordulatokban Jézus Isten akaratának teljesítését hangsúlyozza. A szamariái asszonnyal való beszélgetéskor tanítványai ennivalót hoznak neki is. Rögötön ezt mondja: „Van ennivalóm, amiről ti nem tudtok”. Majd hozzátesszi: „Az én eledelem az, hogy annak akaratát tegyem, aki engem küldött, és hogy elvégezzem művét”

(Jn 4,34). Mikor egy asszony Jézus anyját dicséri, rögtön hozzát teszi: „Boldogabb, aki hallgatja és megőrzi Isten igéjét” (Lk 11,28). Vagy amikor anyja és rokonai keresik, azonnal kijelenti: „Aki teljesíti mennyei Atyám akaratát, az mind testvérem, nővérem, anyám” (Mt 12,50). Az általa tanított imában is azt kéri velük, amit ő is mond a Getszemáni kertben: Legyen még a te akaratod! Tehát az isteni akarat győzelme uralja Jézus lelkületét; sehol egy homály, sehol egy megingás. De akkor hol találjuk meg a húsvéti titok másik összetevőjét: a szenvedést ill. a tá-
gabban értelmezett halált?

Azt is megtaláljuk, ha jobban odafigyelünk az evangéliumokra. Ugyanis — különösen Szent Jánosnál — Urunk ismételt kijelenti és hangsúlyozva mondja: „Nem a magam akaratát keresem, hanem annak akaratát, aki engem küldött” (Jn 5,30). Majd később: „Nem azért szálltam le a mennyből, hogy a magam akaratát cselekedjem, hanem annak akaratát, aki küldött engem” (Jn 6,38). „Nem a magam nevében jöttem” (Jn 8,42) — mondja másutt. Jézus annyira hangsúlyozza, hogy nem a maga akaratát képviseli, hogy fel lehet és fel is kell tételeznünk: benne — noha nem ellenkezett az Atyával — más akarat is volt. Ezt ő maga jelenti ki világosan, és az a csodálatra méltó Jézusban, hogy ezt le is íratta evangélistáival. A Getszemáni kertben, vérverítékezesekor ezt mondja: „de ne az én akaratom teljesedjék, hanem a tiéd” (Lk 22,42). Márknál is kifejezetten így szól: „de ne az legyen, amit én akarok, hanem amit te” (Mk 14,36). Mit akarhatott Jézus ekkor? Csak egyet mondhatunk biztosra: az óra, ill. a kehely elmúlását; vagyis a szenvedés nélküli megváltást. Ha nem is ellenkező, de más felfogása is lehetett Jézusnak. Isten eszközei és lehetőségei között végtelen választási lehetőség van, így nem csodálkozhatunk azon, hogy Jézus akaratában másfajta üdvrend is megfordulhatott. De — és ezt kell nagyon mélyen lelkünkben gyökereztetnünk — Jézus saját elképzeléseit áldozatul hozta az Atya kedvéért. Amint Szent Pál megfogalmazta: „Krisztus vállalta a zsidóság szolgálatát, hogy bebizonyítsa Isten igazmondását és valóra váltsa az atyáknak tett ígéreteket” (Róm 15,8). Jézusnak ehhez az Atya által elrendelt üdvösségtervhez való alkalmazkodása annyi energiájába került, mint amennyit a Getszemáni kerti vérverítékezése elárul.

Joggal képzelhetjük el, hogy több Getszemáni kertje is volt Urunknak — ha nincs is szó ezekről az evangéliumokban. Egy-egy elejtett szava ezt elárulja. Például Jézus úgy tudja, hogy az ókor nagy kulturái sokkal fogékonyabbak lettek volna az üdvösség befogadására, mint a választott nép. Hivatkozik Dél királynőjére, aki Salamon bölcsességét jött megcsodálni (Mt 14,42), a ninivei emberekre, akik megtértek Jónás prédikációjára (uo. 40). A főninciai kultúra nagy városai pedig „már régen szörzsákban és habuban tartottak volna bűnbánatot” (Mt 11,21), pedig nagyobb van itt Salamonnál és Jónásnál. De magában a zsidóság történelmében is tud alkalmasabb időkről, mint arról az óráról, amit az Atya meghatározott számára (Lk 10,24). Azt is éreznünk kell, hogy mit érezhetett a názareti harminc év alatt az, aki kijelentette: „Azért jöttem, hogy tüzet gyújtsak a földön: mennyire szeretném, ha már föllobbanna! Keresztséggel kell megkeresztelkednem: mennyire várom, hogy beteljesedjék!” (Lk 12,49). El tudjuk képzelni, mit is jelenthetett neki a názareti hallgatás, noha már 12 éves korában kész próféta volt; mit okozhatott irgalmas szívének a názareti betegek ágya mellett megállni és kezét csodára ki nem nyújtani, pedig tudatában volt csodatévő hatalmának. De csak azért, mert nem jött el az ő órája (Jn 2,4). Egészséges érzékű ember lévén érezte képességeit, sikerélményekre vágyott és az emberi közösség hasznára kívánt lenni. De nem lehetett!

Igy elmondhatjuk, hogy élete minden pillanatában jelentkezett a saját elgondolásával szemben „mást” akaró atyai szándék. És ha ez nem is fejlődött olyan drámaivá, mint élete utolsó estéjén, időközönként jelentkezhetett, mint ezt Szent János nyomán főntebb említettük (Jn 12,27). Jézus egész földi életében jelen volt tehát a húsvéti titok kettőssége olyan területeken, amiket nem szoktunk érinteni. Mennyivel inkább jelen van e titok fájdalma és öröme, szenvedése és győzelme, egyszóval: halála és feltámadása életének közismertebb mozzanataiban. És a Lumen Gentium szerint ezek a Jézus által megélt titkok lesznek jelenvalóvá az egyház mindenkori, tehát mostani életében is. Ezek a jézusi titkok legyenek jelenvalókká az igehirdetésben is. Ezért kell minden egyházi munkában, így az igehirdetés minden formájában is Krisztus Titokzatos Testének húsvéti titkú kegyelmi áradását jelenvalóvá tenni és megélni.

Bán Endre
BOLDOGOK AZ IGEHIRDETŐK

KOCKAZATOS VÁLLALKOZÁS Ha manapság egy katolikus újság vagy folyóirat vitafórumot rendez a prédikálásról, biztos sikerre számíthat. Minden hívőnek van véleménye, panasa vagy javaslata a témában, s az már csak természetes, hogy ezek a hozzászólások a legtarkább igényeket tükrözik. — Valóban nem könnyű ma igét hirdetni. Általános a *kommunikációs válság*: nincs egységesen elfogadott közlési nyelv. A legszélsőségesebb utcai stílustól a modern versek rejtvényein, a hivatalos közhelyeken át a vizuális információig és a kibernetika kódjaiig mindenféle nyelveken próbálunk érintkezni egymással. Az érintkezési „nyelv” objektív sokféleségén túlmenően még a hétköznapi nyelv is megsokszorozódik, széthasad a társadalmi és eszmei pluralizmus következtében. Az élő vagy írott beszéd ma már nem ugyanazt jelenti mindenki számára, a nyelv „csoportnyelvvé” alakul, melyet csak a beavatottak értenek meg. Ugyanaz a szó vagy fogalom egészen mást jelent különböző társadalmi alakulatok számára. Ez főleg a prédikációkban gyakori egyetemes fogalmakra (igazság, szeretet, életcél stb.) érvényes.

Az általános kommunikációs válságot a hit közlésénél tovább fokozza *korunk ateizmusa*: az igehirdetőnek bevett fogalmak és érzések árjával szemben kell „eveznie”. Ha még hozzávesszük a Biblia világképének a modern világképpel való ütközését, akkor megérezzük az igehirdető sokszor reménytelennek tűnő helyzetét. Az igehirdetés éppolyan kockázatos feladat, mint — az élet maga. Élni annyi, mint napról napra vállalni az élés kockázatát. S mi mindnyájan vállaljuk ezt a kockázatot, — ki sorsszerűen, — ki naiv lelkesedéssel, ki pedig csendes, meg-megújuló reménységgel. Azt hiszem, az igehirdetést is így kell végezni, nem megijedve a kockázatoktól.

TRANSCZENDENS VÁLLALKOZÁS. Itt nem a természetfeletti jellegről van szó. Azt szeretném tudatosítani, hogy az igehirdetés abban is hasonlít az élethez, hogy jelentősége, hatása, igazi mivolta túlnő az egyénén. Egyénileg egyikünk élete sem indokolható meg maradéktalanul. Prózaian kifejezve: egyikünkre sincs feltétlenül szükség, ha csak saját határainkon belül nézzük életünket. Életünk arányai, értéke csak másokban, mások által mérhetőek le. Élünk, s eközben, ezáltal hatással vagyunk másokra. Élünk, és közben továbbadjuk az életet, akár biológiai, akár szellemi értelemben. Életünk túlnő önmagunkon.

Az igehirdetés is több, mint annyi, hogy szólok másokhoz. Egy *üzenetet továbbítok*. Én is kaptam és továbbadom. Ha ilyen szémmel nézzük az igehirdetést, egyenesen *fantasztikus hatékonyságot* állapíthatunk meg. Az emberiség és az egyház történelme tele volt bűnnel, szenvedéssel, harccal, üldözésekkel, rossz emberekkel és rossz keresztényekkel, tévelygésekkel és csalódásokkal, — s ezek közepette és ezek ellenére az üzenet elérkezett hozzánk. Hát nem csoda ez? Nem lelkesítő biztatás a mi számunkra is, amikor tovább akarjuk adni az üzenetet? — Az üzenet nemcsak „mondanivalót” jelent, hanem a közlés módját is. Az elmondandó igazságot *üzenetként kell továbbítanom*. Valami olyant kell közölnöm, amelynek az elterjedését szeretném. Az igehirdető nemcsak azért beszél hallgatóságához, mert ez is a feladataihoz tartozik, vagy azért, hogy megadja nekik a heti templomi „szórakozást”, hanem azért, mert kívánja, hogy szavai tovább hangozzanak; majdnem így tehetné fel önmagának a lelkiismereti kérdést: „Örülnek-e, ha prédikációm — körbejárva a közösségben — visszatálna hozzám? Örülnek-e, ha valaki nekem mondaná el ezt az üzenetet?”

KÉT ALAPIGAZSÁG. Az igehirdetés problémáit túlságosan komolyan vevők végül is úgy gondolják, hogy az ember alkalmatlan az ige befogadására — ilyen vagy olyan okok miatt. A tapasztalat sokszor igazolni látszik ezt a meggyőződést. Mindennek ellenére áll az a ki nyilatkozatott igazság, hogy *Isten párbeszédet kezdett az emberrel*. Isten tudja, ki az ember és milyen az ember, s kezdettől fogva partnerének tekinti őt. Az egész üdvtörténet tanúskodik arról, hogy Isten az embert bárhol elérheti: a legelőn, fűgefák alatt, menekülés

közben, a pénzváltóasztalnál, halászat közben, egyházüldözői kiküldetés során. Ugyanezt a bibliai sort folytatja az egyháztörténelem sok szentjének különleges meghívása. Jézus példabeszédei ugyancsak azt dokumentálják, hogy a tervezett világ profán elemei is alkalmasak Isten országának illusztrálására, hogy általuk is szólhat hozzánk az Úr. Végül a szent-ségek teszik teljessé Isten és ember mindenütt tapintható találkozását: egy falat kenyér, pár csepp víz, egy kenésnyi olaj, pár emberi szó létrehozza Isten és ember egymásra találását. Nem igaz tehát, hogy az ember alkalmatlan az ige befogadására.

Ugyanakkor igazság az is, hogy az ember bűnös, tehát sérült, fogyatékos. Isten igéje ebből az irányból közelít az emberhez. Isten műve az üdvörténetben a szabadítás. Ez az ember oldaláról azt jelenti, hogy egyrészt valóban nehézség leküzdésével jár az ige elfogadása, másrészt az igehirdetésnek a rabság tudatosításától a reménység irányába kell haladnia. Nem szabad a „megigazult” ember farizeusi göggyével úgy tekinteni a többiekre, mint akik nem akarják meghallani az igazságot, hanem tudni kell, hogy valójában senki sem jókedvűből rossz. A rossz az ember számára mindig teher, de mivel győztes hatalomként jelenik meg az emberek tudatába, bénító erővel hat: az ember bensejében vagy környezetében nem lát lehetőséget a rossz leküzdésére. Ezért alakulhat ki aztán a rosszal való megbékélés kompromisszuma. Az igehirdető feladata ráébreszteni az embert belső meghasonlottságára és a megváltás örömhírére.

MIRŐL BESZÉLJÜNK? Nyilvánvaló, hogy a kinyilatkoztatásról. Nem szabad azonban úgy leegyszerűsíteni a dolgot, hogy a prédikációnak mindig a Szentírás magyarázatának kell lennie. Én úgy gondolom, hogy mindenről prédikálhatunk, ami az embert üdvösségi dimenziójában érdekli és érinti. Hiszen a Biblia maga is Isten válaszait nyújtja az ember örök és egyben koronként változó kérdéseire.

Templomunkban működtek az ún. *neokatekumenátus* szónokai. Célkitűzésük a kereszténység lényegének megragadása és a hívekben való tudatosítása. A híveket hitűjoncoknak tekintve, öntudatos, reflektált keresztény élet vállalására iparkodtak őket rávenni. Módom volt saját tapasztalataimat összevetni két másik kolléga tapasztalataival, ill. három hallgatótábor beszámolóival. Az előadások minden értékük mellett egyoldalúak voltak, mert megrekedtek a lényeges keresztény igazságok közlésénél. A hallgatóságot kitevő amúgyis jó hívek úgy érezték, hogy mindezt már eddig is tudták és élték. Nem értették a szó-nokok rámenősségét, akik viszont nem értették a hívek kérdéseit. Kétségtelenül jó lehet egy ilyen „bevezetés a keresztény életbe” valódi hitűjoncoknak, s erre specializálhatja magát például az a vándorszónok, aki nem áll tartós kapcsolatban egy összetett, sokigényű, változó helyzetekben élő közösséggel; — de egy plébániához kötött lelkipásztor nem elégedhet meg a keresztény alapigazságok és a visszatérő perikópák ismertetésével.

Hogy mi mindenről lehet és kell beszélni, arra hadd idézzek egy példát. Az Egyesült Államokban divatos a „Three minutes a day” című napi elmélkedési könyv. Ez a *lelki-olvasmány a napi hírekből*, eseményekből indul ki. 1985. kötetében olvasom pl.: Amerikában emelkedik a spanyol népesség aránya. A könyv keresztény tanulsága: vegyük észre értékeiket és fogadjuk be őket! „Éreztessük velük a szíves fogadtatást.” (Júl. 4.) Szentírasi idézet a témához: „Karoljátok fel egymást, amint Krisztus is felkarolt benneteket Isten dicsőségére!” (Róm 15,7). A júl. 27-i téma: egy év alatt másfélmillió embert harapott meg kutya. Az elmélkedési könyv először szakembertől származó tanácsot ad mérges kutyák ellen, majd figyelmezteti a kutyatulajdonosokat keresztényi kötelességükre a szomszédok iránti tekintet és a kutyák felügyelete terén. A szentírasi idézet: „A testvéri szeretetről nem szükséges írnom, hiszen Istentől tanultátok, hogy egymást szeressétek.” (1Tesz 4,9). A mindennapi példák közül álljon itt még egy: egy Ohio állambeli episzkopális lel-kész a bibliai talentumok példabeszéde alapján kiosztott 2.200 dollárt híveinek (fejenként 10 dollárt), hogy gazdálkodjanak vele keresztény módra. A sok értékes ötlet mellett még 6375 dollár hasznot is hozott az akció (jún. 3.). A könyv által adott tanulság: „A kereszténység úgy indult, mint egy teremtvő válaszadás az emberi szükségletekre, a megváltás utáni vágyra, a részesedés és a közös munka vágyára és arra az igényre, hogy munkánk gyümölcsét visszaadjuk Istennek.”

HONNAN MERÍTSÜNK TÉMÁT? Mindenesetre a hívek életéből. — Robert L. Short amerikai lelkiíró idézi egyik élményét, amikor egy egyetemi kollégiumban a következő plakátot látta: „Krisztus a válasz!” A plakát alá valaki odafirkantotta: „De mi a kérdés?” (The parables of Peanuts, N. Y. 1968. 10. old.). — Bizony, mi papok nem mindig tudjuk, mi kérdéses a hívek számára. Katolikus újságokban sokszor olyan meglepő kérdéseket tesznek fel az olvasók, amelyenekre mi álmunkban sem gondoltunk volna. Alljon itt erre is egy példa a *la vie* 1981. nov. eleji számából. Egy akkoriban elhalálozott jó szívű, hegyeket kedvelő férfi özvegye kérdezi: „Azt akartam, hogy a gyászmisén befolyt adományok valamilyen, a hegyekkel kapcsolatos egyesületé legyenek, de egyik része maradjon a plébánián.” A pap azt mondta: „amit ad, azt misékre fordítjuk”. „De milyen szándékra? Férjemért? Neki már nincs rá szüksége. Értünk, a feleségért, gyerekekért, minden szerencsétlenért? Igen, mi filozofáltunk a tisztítóhely létezéséről, de a kétely még mindig itt van. Az imában ezt mondjuk: „Imádkozzál érettünk most és halálunk óráján.” De nem utána. Isten ad egy újabb esélyt a másvilágon? Férjem teste egy szavójai temetőben nyugszik, olyan helyen, amelyet szeretett. Szükséges valamiféle „temetőkultusz?” Egyesek nem értenek meg engem, mivel nem túl gyakran látogatom férjem sírját. De úgy gondolom, hogy ennek nincs is jelentősége.” — Mint látjuk, egy friss özvegyben olyan kérdések merülnek fel, amelyeket nem tárgyalnak a teológiai szakkönyvek.

A hívek kérdéseinek megismerésére tartottunk már templomunkban *közvélemény-kutatást*. Ha csak egy kisebbség válaszolt is, mégis kaptunk olyan válaszokat, melyeket érdemes volt ismertetni következő vasárnap. A hívek számára öröndetes volt a tény, hogy érdekel minket az ő véleményük (dialógus csak így képzelhető el!), nekünk pedig öröndetes volt a kapott információ, a válaszolók segítőkészsége és maga az, hogy van véleményük közös dolgainkról.

HOGYAN LEGYÜNK, — NE LEGYÜNK — MODERNEK? Nagy baj, ha egy igehirdető megelégszik a 10-20 évvel ezelőtt elmondott prédikációi előadásával, ha számára az igehirdetés mindig ugyanannak a mondanivalónak feltalálása. De az is nagy baj, ha a modernség címén modern stílusokat, modern fogásokat akarunk alkalmazni. Az igazi modernség több, mint külső keret, műfaj. Ilyen megfontoltság nélküli modernkedés eleve divathoz kötött, tehát felszínes és kérészerű. Igaza van Wilhelm Zaunernek, aki a „Diakonia” 1985. szeptemberi számában így jellemzi ezeket a törekvéseket: „Az evangélium helyett egy-egy mesét olvasnak fel, és azt olyan módszerrel magyarázzák, amelyet mélylélektanoknak gondolnak. Esküvői beszédre indiai történeteket vagy buddhista mítoszokat használnak fel. Ismét mások a templomban dialektusokkal vagy útszéli kifejezésekkel próbálkoznak: „csalogatni, csalogatni” — ez a jelszavuk. Nos, én semmire sem tartom az ilyen módszereket. Nem tesszük az üzenetet érthetőbbé azért, ha igehirdetésünk klasszikus formáit átengedjük a Swingle Singers-nek.” (291. old.). Valóban, sokszor előbb hall az ember midrasokat, rabbinikus elbeszéléseket, modern költeményeket, táncdalrészleteket prédikációkban, mint igehirdetést. Olyan „katolikus” szövegeket is olvasni lehet, ahol vallásunkat szinte azzal igazolják, hogy a marxista szerzők is hasonló tanokat hirdetnek.

Kierkegaard írta: „A prédikációkat nem templomokban kellene tartani. Nagy fokban árt a keresztyénségnek és meghamisítja igazi természetét, hogy a valóságtól távoleső, mesterségesen létrehozott elkülönítettségbe került, ahelyett, hogy a valódi élet sűrűjében hangzanék fel” (Attack upon Christendom, Boston, 1956. 2. old.). *A modernség kulcsa az életközelség, mert az élet maga mindig modern*. Ha egy prédikáció semmit sem mond az élet számára, akkor kár volt elmondani.

S itt talán egy szót kellene ejteni a *politikai témákról* is. Ezt külön aktuálissá teszi a fel szabadítás teológiája körüli vita. 1985 októberében a német nyelvterület rádiószónokai értekezletet tartottak, melyen Othmar Keel biblikusprofesszor és tévészónok sikraszállt a politikai témájú igehirdetés mellett (Orientierung, 1985. dec.). Én nagyon meggondolandónak tartom az ilyen beszédeket a következő okok alapján: a) a politikai téma nagyfokú szak-képzettséget és bölcsességet tételez fel, s ez bizony nincs meg az átlagos igehirdetőben; — b) a politikai téma igen alkalmas arra, hogy a híveket megossa, s az egyházközség krisztusi közösségéből veszekedő klikkek halmazát hozza létre; — c) Krisztus következetesen távórtotta magát a napi politizálástól. Neki sokkal fontosabb mondanivalója volt! Keel professzor említett előadásában megpróbál hivatkozni a próféták „politizálására”, de

az Újszövetségből minden erőlködés mellett is csak egy-két kiragadott helyet tud idézni. Éppen itt lepleződik le az, hogy a Biblia mennyire nem politikai mű. A próféták állásfoglalása is inkább „antipolitikus”: arra figyelmeztetnek kitartóan, hogy a választott nép politikai megoldások helyett Istenre alapozza biztonságát. Politikai beszédnek csak ott van helye, ahol semmiféle csoportérdeket nem szolgál, hanem egyetemes emberi értéket. Ezen a téren tanulságos Romero érsek szereplése, aki — míg egész szívével küzdött a szenvedőkért — nem akart és nem tudott gyűlöletet hirdetni a szenvedések okozói ellen. Meggyilkolása előtti utolsó vasárnapi beszédében is Krisztus igazi követőjeként hirdette: „A történelemnek ezt a közvetlen szakaszát, melyre a mai politikusok megoldásokat keresnek, mennyire nem szabad az isteni tervtől elválasztva szemlélni... Minden megoldást az isteni perspektíva szerint kell beirányítanunk” (Akit a szegények miatt öltek meg. Bp., 1985. 163. old.)

A MÓDSZEREK KÉRDÉSE. Ha azt keressük, hogy mégis hogyan lehet modernül hirdetnünk az evangéliumot, ma érdekes lehetőséget kínálnak a fejlődő népek egyházai. Ott nemcsak a jobb, hatékonyabb módszerekről van szó, hanem valóban a kereszténység létéről, az evangélium hitelességéről. Éppen ezért ma mi tanulhatunk tőlük, hogy ők hogyan oldozgatják sokkal nagyobb problémáikat. Azért is tanulságos a fejlődő népek keresztényeinek próbálkozása, mert őket kevésbé kötik az európai (keresztény?) beidegződések. A következőkben Stephen Bevans nyomán (Theologie der Gegenwart, 1985. 3.) próbálom a tanulságokat levonni.

Az *inkulturáció* négy szempontot kíván figyelembe venni: a) az evangélium szellemét és üzenetét, — b) a keresztény hagyományt. — c) az adott nép, ill. környezet kultúráját és végül — d) az adott kultúra jelen változását. — E szempontok figyelembevételére és értékrendje különböző lehet, más megközelítésben.

Az *antropológiai modell* abból indul ki, hogy az emberi kultúra és tapasztalat önmagában tartalmaz valami szent jelleget. Az igehirdetőnek nem az a feladata, hogy új elemmel gazdagítsa a meglévő kultúrát, hanem hogy kihámozza a benne rejlő kinyilatkoztatási elemeket. Ez a modell hivatkozik arra, hogy a Biblia maga is egy meghatározott nép kultúrájában közli a kinyilatkoztatást, hogy nem ismerünk „vegytisztá” kinyilatkoztatást. S ha az összes emberi kultúrák tartalmazzák burkoltan Isten üdvösséges üzenetét, akkor az igehirdetőnek nem is szabad e kultúrák ellenében közölni a kereszténységet. Nincs egy-egy-éges keresztény nép, mely történetesen itt vagy ott él, hanem vannak keresztény magyarok, németek stb.

Ezt a másutt kidolgozott modellt a mi helyzetünkre alkalmazva, elég sok feladat és téma körvonalazódik. A mai magyar valóságban is felfedezhetők olyan elemek, amelyek — negatív mivoltukban is — keresztény gyökerekre nyúlnak vissza. Ilyen például a szülők erőfeszítése, hogy gyermekeiknek többet adjanak, mint amit ők kaptak. Nagyon ügyetlen az a lelkipásztor, aki emiatt leszidja a szülőket. Amellett, hogy úgysem ér célt, nem veszi észre, hogy végül is a szülői áldozatkészségnek egy rossz irányba fordult esetével áll szemben. S az áldozatkészséget inkább fokozni kell és természetesen a jó irányba terelni. Hasonló terület pl. az emberek törekvése önmaguk bebiztosítására. Kár ilyenkor kimutatni iparkodásuk eredménytelenségét, inkább meg kell mutatni, hogy mi nyújt valódi biztonságot. Ugyancsak téves folyton az emberek önzését emlegetni, ahelyett, hogy ránevelnénk őket a szeretetre. Ma az a tapasztalat, hogy az emberek nem tudják, hogyan kell és lehet a szeretetet gyakorolni. Az önzés nem elsődleges valóság, hanem egy „légüres tere”-t, a szeretet hiányát kitöltő pótlék.

A *lefordítási modell* az előbbivel ellentétben a keresztény üzenet lényegét, sajátosságát hangsúlyozza, de egyben célul tűzi ki, hogy adekvát módon fordítsa le a mai világ nyelvére. (Ezt a sokféle bibliafordítások is tükrözik). Nem a szóbeli, hanem a tartalmi hűsége törekszik, s nem riad vissza egészen modern szavak alkalmazásától. Ugyanakkor vallja ez a modell, hogy a kinyilatkoztatás lényege fölötté áll koroknak és kultúráknak, s burkoltan feltételezi, hogy minden kultúra lényegében azonos elemekből áll, így minden fogalom tökéletesen átültethető egy másik kultúrába. — Ez a modell is hasznot hajthat a mi körülményeink között is. Itt talán két dologra mutatnék rá.

Az egyik az *imádás fogalma* s ennek kapcsán a bálványimádásé. A mi valóságunkból pontosan kielemezhető a pénz-, a hatalom-, a szexbálvány funkciója. A pénz bálványa,

amelyért még az életet, családot is fel szabad áldozni! A hatalom bálványa, amely előtt önmagamot veszitem el! A szex, mint az egyetlen boldogság bálványa! — Ezeknek a jól ismert tényeknek a fényében nagyon életszerűen lehetne bemutatni, meghirdetni az ósdinak tűnő vallási igazságokat az imádrásról, a hamis és igaz Istenről. — A másik fogalom, amely modern átültetést, „fordítást” igényel és kaphat: a hit. A „valamiben csak hinni kell!” naiv, semmitérő elvétől addig az emberi állásfoglalásig, ami szilárd és boldogító, ami dinamikus, de türelmes is. A sodródó ember számára irigylésreméltó stabilitás, a pszichopátiától fenyegetett ember számára szorongásmentesség. — Természetes, hogy egyéb vallási alapfogalmaink is egzisztenciális tartalommal tölthetők meg, mint pl. a megváltás, üdvösség, szent stb.

A *praxismodell* az előbbieknél jobban érdeklődik a társadalmi változásokkal, spontán vagy irányított folyamatokkal. Célja nem annyira a megismerés, tudatosítás, mint inkább az alakítás. Hivatkozik arra, hogy az üdvtörténet sem csupán táguló ismeret, hanem *Isten előrehaladó működése a történelemben*. A Bibliából kiolvasható Isten szándéka, célkitűzése az emberrel, s ennek az isteni műnek a folytatása a világ végéig, a beteljesedésig tart. A kinyilatkoztatás megismerése nem történhet csupán ismereti síkon, hanem a tevékeny bekapcsolódás és együttműködés keretében. — A praxismodell is használható igehirdetésünkben. Itt főleg a *kisközösségek* jelzik a járható utat, nem mint hézagpótló közösségi élményforrások, nem is mint lelkipásztori munkaközösségek, hanem mint sajátos keresztény látásmód tüzhelyei. És természetesen hasznosak egyes pszichológusok vagy szociológusok módszerei, csoportmunkái. A szociális, karitatív munkába való bekapcsolódás igehirdető erejéről felesleges sokat írni; ezt mindenki tudja.

A *szimbolikus modell* arra koncentrál, hogy minden kultúrában található kulcsfogalmak, melyek éppen tartalmi gazdagságuk miatt csak egy szimbólummal fejezhetők ki. A keresztény hit közvetítését elősegíti, ha feltárjuk ezeket az adott kultúrára jellemző szimbólumokat, s a hitigazságokat hozzájuk tudjuk kapcsolni. A szimbólumok valamiképpen gondolati csomópontokat képeznek, melyek hordozzák egy-egy kultúrában épületét. Ami a szimbólumokkal érintkezik, az magától értetődő, vitán felül áll. — Ha jól körülnézünk a mai, racionális világban is találunk ilyen „szimbólumokat”, gondolati támpontokat. Ilyen lett pl. számunkra az *idő*, ami mintegy főlénk magasodott, ami hajszoal bennünket, amivel versenyben állunk. Ha valamit rövidebb idő alatt végzünk el, mint egyébként, egyértelműen vívmányról beszélünk (pedig lehet, hogy káros volt a sietés). Ebbe az időszimbólumba feltétlenül bele kell vinnünk az *üdvösségi időt*, ami valami egészen más valóság. Az üdvösségi idő megismerése „megszenteli” a profán időt, az ember urát és zsarnokát. — Hasonló szimbólum a *gép*. Jelzi számunkra a valóság gépiességét, az ismétlődést, a gombnyomásos ügyintézt, a megbízhatóságot, s még egy csomó dolgot. Könnyű a gépekkel körülvett embernek megalkotnia magában a világgépezet képét. A gépek között külön szimbólummá vált az *autó*, mint a száguldás, az egyéni korlátok kitágításának csodás eszköze, — és a *komputer*, mint az érzelem mentes, szubjektív mentes „abszolút” igazság és felsőbbrendűség képviselője.

Az előadott gondolatok töredékek csupán, abban a reményben, hogy ötleteket nyújtanak. Befejezésül szeretnék visszatérni egy fentebb felvetett gondolatra: „örülnék-e, ha az én igehirdetési üzenetem hozzáam elérkeznék?” Egy igehirdető számára talán a leghasznosabb, ha mások prédikációját meghallgatja. Ha ő is igehallgatóvá válik, akkor tanulja meg, mit kell és mit nem szabad mondani, hogyan kell és hogyan nem szabad igét hirdetni. Végül is egyszerűek a követelmények: jó problémafelvetés, — világos gondolatvezetés — és megfelelő kifejezési forma. Ha a probléma nem érinti a hallgatót, ha nem érthető, mit is akar mondani az igehirdető, és ha nem tudja gondolatait kifejezni, — nem sok haszna van a prédikációnak. — A kifejezési formához még egy szót! Régen tanított és becsült tárgy volt a retorika. Aztán letűnt és devalválódott. Ma már újból hallatszának hangok felébresztése érdekében. Isten ígéje megérdemli, hogy — minden túlzott szónokiasság nélkül — megfelelő formában adjuk elő.

Boldogok az igehirdetők! Valóban azok, ha az ajándékozó ember örömeivel lépnek az emberek elé, ha igehirdetésük hasonlít a kenyérszaporítás csodájához. „Van itt valaki, akinek öt kenyere van.” Nem sok, mégis — az Úr áldása után — mindnyájan ettek és jóllaktak belőle.

Kerekes Károly
**SZEMÉLYES HITÜNK ÉS AZ EGYHÁZ HITE
IGEHIRDETÉSÜNKBEN**

SZENTFÖLDI BIBLIÁS ÉLMÉNY. A hebroni monumentális Ábrahám-mecsetben különös kegyelettel álltam meg a pátriárka-feleségek síremlékei előtt. Mindegyiküknek (Sárának, Rebekának, Liának) neve mellett ott áll az a szó, amely annyira lenyűgöz a Lukács evangélium ószövetségi nyelvre fordított szövegében. Az a szó ez Erzsébet ajkán, amely a már megtestesült élő Istent hordozó Máriának szól, még pontosabban Máriáról hangzik el. Magyarrá úgy fordítjuk: „aki hittél” (Lk 1,15). A Szentírás nyelvének ismerői tudják, hogy ez a mind a Bibliában, mind a liturgiában teológiai kulcsszövekként szereplő Ámen szavunk nőnemű főnevesített alakja. Hímnemű formájában magát az Igévé testesült élő Istent jelenti (Iz 65,16; 2Kor 1,20; Jel 3,14). Nőnemű alakjában pedig jelenti a hitet magát, úgy ahogy azt a személyt is, aki Jahve kiválasztott jegyeseként, a választott nép megszélyesítőjeként fogadja be, mintegy foganja, hordozza, megszüli, felneveli és visszaadja Istennek. Az Isten ószövetségi jegyest, Izraelt a pátriárka-feleségek jelenítik meg, az újszövetségi jegyest, az Egyházat Mária személyesíti meg, aki egyszerre és egyszemélyben Isten legkedvesebb leánya, és valóságos Istenszülő is. Ázáltal válik legkedvesebb gyermekké, hogy Istenszülő, Igeszülő.

Az igehirdető személyes hite, amely csak akkor hiteles és meggyőző, ha tökéletesen azonosulni képes Isten népének, az egyháznak hitével, így is fogalmazható: Ahogy az ószövetségi jel szerint a pátriárka-feleségek új életet termő „egy test — egy lélek” lettek a pátriárkakkal, és ahogyan Mária az újszövetségi valóság szerint élő Istent szülő módon azonosulni tudott Isten Szeretet-Lelkével, ugyanúgy tegyen a maga helyén az igehirdető is. — Ennek az „ahogyan”-nak a megértése lesz az az út és mód, amelyet minél inkább megtanul és begyakorol az igehirdető, annál jobban, hitelesebben és meggyőzőbben teljesítheti az igének keresztény — tehát Krisztust megszületető, nevelő, az Isten és az emberek előtt kedvessé tevő — szolgálatát (vö. Lk 2,52).

AZ ÁMEN HELYE IGEHIRDETÉSÜNKBEN. Humoros megjegyzésként szoktuk mondani egy-egy prédikáció után: Jaj, de nehezen találta meg az Áment ez a jó ember! Ezzel csak azt akarjuk kifejezni, hogy beszédét nehezen tudta befejezni, hosszú, fárasztó volt, nem találtunk benne igazi mondanivalót. Az egyszerű hívő csak azt mondja: Ebben a prédikációban nem volt Jézus Krisztus! Ez a minősítés, ma így mondanánk, egzisztenciálisabb. De az előbbi megfogalmazás ugyanúgy fején találta a szöveget, ha az Áment a bevezetőben kifejtett biblikus teológiai értelemben vesszük: nem volt abban a beszédben igazi élő hitközlés! Az Ámen egyszerre jelenti a hitet mint tartalmat, az objektív hitet, amelyről lehet beszélni, amelyet lehet tételekre és rendszerbe foglalni, lehet mellette vagy ellene érvelni; de jelentheti a szubjektív személyes hitet is, amely egyéni meggyőződés, átélés, amelyről az objektív érvek esetleg leperognek. És ha ez a szubjektív személyes hit azonosult az időben és térben egyetemesre táguult közösségi hittel, akkor ellenállhatatlan folyamat sodrába került a hit hordozója, és mintegy az adó-vevő antenna szerepét tölti be: az objektív hit-tartalmat befogadja, életében megvalósítja (ezáltal lesz a tárgyi holt valóságból élő alanyi valóság), és ezt az alanyivá, élővé tett tárgyi valóságot tovább is adja. Ez a *továbbadás* a legsajátosabb igehirdető működés. Aki nem asszimilál, aki nem alakítja át a tárgyi hitet alanyi megélt hitté, az nem lehet igazi igehirdető, nem lehet hitközlő. Beszélhet ugyan a hitről, de nem közzölhet hitet! Ennek az „igehirdetőnek” az ajkán az Ámen olyan üres szó, mint az udvariasságot mimelő (hazudó) modoros köszönés „alázatos tiszteletem”-je, amelyben sem alázat, sem tisztelet nincs, annak mégcsak legcsekélyebb mustármagja sem.

Hol van az Ámen helye az igehirdetésben? — Ott, ahol az igehirdetőben dinamikus átadással érlelődik egy hitélmény, amely már előbb azonosult az Isten népe hitével. Azzal

a közösségi hitélménnyel, amelyet a mindenkori egyház mint megélt hitet hordoz és megvalósít. Az Amen erre az egész egyházban megélt hitre kimondott hangos igen. Az ige-hirdető mondja ki először, az őt hallgató közösség vele azonosulva és vele együtt mondja ki ugyanazt az Áment. Az Amen objektív teljessége mindig az igévé teljesülő Isten, a Krisztusban megtestesült Isten. Új igazságot, új nyilatkozatást nem mondhat a legékesebben szóló és a legszentebb ige-hirdető sem. Ige-hirdetése mégis mindig az „új” erejével hat. Hasonlóan a próféták szavához. A prófétákéhoz, akik — sokak meggyőződése ellenére — sohasem forradalmárok abban az értelemben, hogy valami új tanítást hirdetnének. A próféták valójában mindig „konzervatívok”, az ősi gyökér-igazságok ellenállhatatlanul sodró, elemi erővel kiáltó képviselői. „Forradalmi” erejük egyrészt az ősi gyökér-igazsággal való megalkuvás nélküli azonosulásban, másrészt az átadás minden észbeli érvélt felülmúló istenközlő erejében van. A próféta, az ige-hirdető, hitet nem adhat. De közzölhet. Közölnie kell! Különbön nem próféta, nem ige-hirdető. — A közlés és közzöltetés szónak a mi nyelvhasználatunkban, sajnos, nincs elég becsülete, presztízse. Pedig bibliai szó, és az ige-hirdetésben kulcsszóként kellene értékelnünk. A bibliai görög „meszitész” nem egyszerűen közvetítő, hanem Isten önmagát közlő Lelkének megtestesült „közzöltetése”, magyarán a megtestesült Ige, Jézus Krisztus. Ez a Jézus Krisztussá testesült Ige születik, illetve növekszik, „nevelkedik” az ígét hallgató közösség tagjaiban. Amikor az ige-hirdető „prófétál”, azaz Isten népe hitével eggyéválva „érthető szót mondva prófétál” a csupán magán — akármilyen jámbor és bölcs, de csak magán — glosszolóliák helyett (vö. 1Kor 14,1—19).

Ezek alapján hol van tehát az Amen helye ige-hirdetésünkben? — Ha csupán odakon-gatjuk beszédünk végére, afféle záró gongütésként, mintegy jelezve, hogy vége a prédikációnak, legjobb esetben jóleső fellélegzés lesz a hatása: Hála Istennek, ezen is túlvagyunk. Az *Amen helye a prédikáció szívében van*. Ez annyit jelent, hogy a beszéd fogantatása pillanatától kezdve Jézus Krisztusban kell benne élnie, és a prédikációnak a ma itt és most élő, mindnyájunknak modellül és életforrásul szolgáló Jézus Krisztussá kell növekednie. Ha ez így van, a végére már nem is kell külön Áment mondani, hiszen nem befejezésről van szó, hanem éppen kezdésről, akár szentmisével folytatódik, akár szentségek vagy szentelmények kiszolgáltatásával, akár egy tisztultabb családi étellel, munkásélettel, tervező vagy alakító, művészi vagy megszentelő munkával. — Mindennek feltétele természetesen az, hogy már maga az ige-hirdető ezt előbb elkezdte, egyéni Ámenjét, a bennünk megvalósuló isteni életre kimondott igenjét megfogalmazta, és a keleti atyáknak mélyértelmű szava szerint „szimfóniába komponálta”, egyritmusúvá és egydallamúvá hangolta össze az egyház hitével. — Ezt az összehangoló munkát viszont a következőkben kissé részletesebben kell kifejtelnünk.

SZEMÉLYES HITÜNK ÉS AZ EGYHÁZ HITE. Közismert lelkipásztori igazság és követelmény, hogy a nyilatkozatott igazságok tárgyi érvényességének súlykolása helyett inkább a hívők alanyi elkötelezettségére kell vetnünk a hangsúlyt. — Több mint egy évtizeddel ezelőtt egyik vidéki városban tartott papi rekollekcion hangzott el hozzászólásként: „Mióta megfogadtam, hogy nem mondok a szószékről semmit, amit magam valamiképpen meg ne éltem volna (és ezt ma is állom), a hívek által is észrevett és szóvá tett jótékony változás állott be egymásközi kapcsolatunkban, és merem mondani, életünkben is...” A német katekéták 1983-as freiburgi konferenciáján pedig külön hangsúlyt kap a visszatérő és már jó gyümölcsöket is felmutató tapasztalat: Merj bátran első személyben is szólni (mint ahogy a pápa is mer), merj én-t mondani a hitközlési szolgálatod teljesítése közben, és merd egyéni hittapasztalataidat, hitélményeidet is elmondani! — Természetesen ez így önmagában kevés, sőt nagyon veszélyes is lehet. Ezért az említett kongresszuson is volt folytatása ennek a bátorításnak: ... És merj elég alázatos lenni, hogy másokat meghallgass, mert bizonyára általuk is valami nagyon fontosat akar neked üzenni az Isten! Meg kell tanulnunk mindnyájunknak, hogy ha az egyház hitéhez hűségesek akarunk maradni, saját hitünkben a mások hitére vagyunk ráutalva!

Az egyház hite azokban konkretizálódik, akik ezt befogadják, életükben megvalósítják, és azt tovább is adják! Az értünk szeretetből meghalt és feltámadt Jézus Krisztusról szóló igazságokat rendszerbe lehet, és kell is foglalni. Esetleg minden kornak a saját nyelvén. Mint ahogyan a II. Vatikánum is tette, anélkül, hogy egyetlen hitigazságot is hozzátett volna.

De az egyház hite nem a Jézus Krisztusról szóló tan, hanem maga Jézus Krisztus, ahogy köztünk élt és él az egyházban, és kiosztja magát a szentségekben. Az egyháznak ez az élő hite gyökeres átrendeződést kíván embertársainkkal való vonatkozásainkban. Abszurd, lehetetlen dolog, hogy higgyek Krisztusban, és közben kétségbe essem az embert illetően. Hiszen Isten Krisztusban azonosult az emberrel (az azonosulást Isten kezdte, és nem mi!), tehát Isten nem kíván megvalósíthatatlant, amikor azt akarja, hogy az egyházban, az egyházon keresztül azonosuljak testvéremmel. Világosabb szóval: *Biznunk kell* jóakarátú embertestvéreinkben. Mert ahol a félelem — legtöbbször az önféltés — nem engedi felszínre jutni a bizalmat, ott természetes, hogy az emberek nem kockáztatják meg a találkozást. De ez arról is árulkodik, hogy az egyházban az itt és most bennünk és testvéreinkben is élő Jézus Krisztusban való hitünk legalább is nagyon gyenge.

Klasszikus teológiánknak van egy idekívánkozó görög műszava, amit érdemes elővennünk. A „perichórézisz”, eredetileg a Szentháromság személyeinek egymásban létét és egymást kölcsönösen átjáró tevékenységét jelenti. Azután a krisztológiában vált igen használható fogalommá a Jézus Krisztusban lakó isteni és emberi természet egymásban élésének és egymást kölcsönösen átjáró tevékenységének jelölésére. Mi most ezt a teológiai fogalmat az istenhit és az emberek iránti bizalom egymásban-levéseként és egymást kölcsönösen átjáró életműködéseként alkalmazzuk. Ha nincs meg bennünk ez az igehirdetői értelemben vett perichórézisz, akkor az úgynevezett objektív hittartalom csak bölcséleti érvelgetésekkel és jogi intézményes rendszerekkel tartható fenn — ideig-óráig. Ilyen értelemben valljuk, hogy az egyház hitalapja nem a szövegek állóképessége, hanem sokkal inkább a hívőknek az előbbieken kifejtett „perichórézises” magatartása. Aki az ember Istentől kapott hivatásában nem bíz, az nem hisz Isten jövőt akaró és alkotni tudó erejében sem.

Az igehirdető az az elsőszámú közeg, akiben mindez a folyamat elsődlegesen lezajlik. Hirdető munkájával ezt adja tovább. Természetesen emberi módon, tehát tökéletlenül. Hiszen aközött, amit az igehirdetőtől elvárnak, és aközött, amit az a maga erejéből adni képes, majdnem olyan áthidalhatatlan szakadék tátong, mint a kárhozatban sínylődő dúsgazdag és az üdvözült szegény Lázár között a jézusi példabeszédben. — Ha nem is hangsúlyozzuk, mindig úgy értjük, hogy itt nem egyszerű oktatásról van szó, hanem az isteni életbe való beavatásról. A keresztény élet ugyanis már részesedés az isteni életben. Ez pedig az imádságos, liturgikus és szentségi élet gyakorlása nélkül elsorvad. Az igehirdetés nem választható el ezektől. Walter Kasper „Az egyház hitvallásáról” írt értekezésében (1984) a katekézissel kapcsolatban, de az igehirdetésre is érvényesen azt mondja: „Ez a tevékenység a *hit teremtető átadása*, hogy az emberek felépíthessék a jövőt.” Ehhez csak annyit szeretnénk hozzátenni, hogy az öszövetségi Szentírás „építés” szava és tartalma azonos a „fiasítással”, az új életet fakasztó és nevelő szerető egyéválással. Ezt jelenti az, hogy az igehirdetésben nem egyszerűen igazságok közléséről van szó, hanem egy „egészen más” életbe való beavatásról. (Tudjuk, hogy K. Barth az isteni életet határozza meg így, hogy „egészen más”). Az egyéni munka itt kevés, de még az egyéni hit is kevés, itt az egész egyház érdekelve van. De hozzá kell tennünk, hogy még a „mások hite” is kevés, ha azon az egyesek hitét értjük. Ezt a beavatást-beavatódást Isten Lelke nélkül nem lehet megvalósítani. Ezért, ha előbb azt mondtuk, hogy nélkülözhetetlen az emberek iránti bizalom, most azt kell hangsúlyoznunk, hogy (ha lehet) még nélkülözhetlenebb az Isten iránti bizalom. Aki minket elküldött az igehirdetésre, és visszavár testvéreinkkel együtt, lehetetlen, hogy ebben az isteni és emberi életet egyéváltó munkában ne legyen mellettünk! — A személyes hitnek és az egyház hitének érdemes és gyümölcsöző voltában ez tesz bennünket nemcsak bizakodóvá, de bizonyossá!

A SZENTIRÁS SZEREPE SZEMÉLYES HITÜNKBEN ÉS AZ EGYHÁZ HITÉBEN. Tudjuk, hogy a Szentírás egyes könyveinek a megírásához is személyeket választ ki az Isten. Ezek a kiválasztott személyek is, éppúgy, mint az elhivatott igehirdetők, az azonosulás kétirányú mozgásában és dimenziójában élnek: *Azonosulás az isteni élettel és azonosulás egymás életével*, a közösség életével. Ha személyes hitünk erre a kétirányú azonosulásra képtelen, ez annak a jele, hogy hitünk éretlen az igehirdető munkára. Amikor itt személyes hitünkről beszélünk, mindenekelőtt az egyházzal való hitünket értjük, Szent Jermos sokszor idézett mondása szerint: Aki a Szentírást nem ismeri, az az élő (az egyházban továbbélő) Krisztust sem ismeri! „Hogy mit gondolt

az Isten az emberről öröktől fogva, azt Jézus Krisztusban látjuk megvalósulva" (Gaudium et Spes 22.). A történelemben megjelenő Jézus Krisztust pedig a Szentírásból ismerjük meg. A Szentírással való állandó töltekezés nélkülözhetetlen tápláléka az igehirdetőnek. Ez vezet rá arra a felismerésre, hogy hitünk „csorbitatlansága” nem egy megfogalmazott eszmei rendszerhez való engedelmes alkalmazkodás, hanem maga teljességében megjelenő élő egyházzal való (az egyházzal való Jézus Krisztussal való) azonosulás. Mint ahogy a Szentírásból nem vehetünk ki egy akármilyen „tanulságos” szakaszt a Szentírás egészétől elkülönítetten, ugyanúgy az egyes hívő sem jeleníti meg önmagában az egész egyházat, csakis az egészszel való élő kapcsolatában! Ismeretes Sommerset Maugham szellemes mondása, hogy az ördög is tud a Szentírásból a maga igazolására idézni bármikor egy-egy passzust, mármint az egész Szentírás élő egészéből kiragadott szövegrészt. Ezért pótolhatatlanul szükséges, hogy az igehirdető az egész Szentírással egyre jobban azonosuljon. Csak így tudja életadóan közölni az egyház hitét. (Merész, de kifejező hasonlat: Az egész egyház hitétől — és a Szentírás egészétől — elvonatkozó igehirdető munkája nyomán ha fakad is élő hit, az olyan, mint a méhen kívüli terhesség. Életveszélyes lehet mind a magzatra, mind az anyára.)

Ha Isten meg nem jelenik köztünk emberi valóságban, akkor egyszerűen nincs értelme Istennek az ember számára. Ennek a „valóságálevésnek” folyamata az igehirdetés. Mint ahogyan az élő Jézus Krisztusban az isteni és emberi természetet „nem összekeverve és nem szétválasztva” kell szemlélnünk (a khalkedóni zsinat szerint), számunkra, hívők számára ugyanúgy tartozik össze az emberi egzisztencia és az egyházzal szóló hittétel. Az igazi alany mindig a személy a maga intenzitásában, egyszerűségében és felcserélhetetlenségében. Ezért akarják a hallgatók mindig (jogosan) az igehirdető személyes hitét is érzékelni, amikor az az egyház hitét közvetíti. Mint ahogyan a Szentírás élő hitközvetítésében a szentírók személyes hitét is érzékeljük. (A Gaudium et Spes 3. is ebben a személyiség-egyház feszültségben fogalmazza meg a maga isteni életet közlő feladatát: „Arról van szó, hogy megmentjük az emberi személyt, arról van szó, hogy felépítsük az emberi társadalmat.”)

A HAGYOMÁNY ÉS SZENTSÉGI ÉLET SZEREPE SZEMÉLYES HITÜNKBEN ÉS AZ EGYHÁZ HITÉBEN. A II. Vatikánum után többször emlegetjük a tudomásunk szerint K. Rahnertől származó megfogalmazást, hogy „a szenthagyomány az egyház megélt hite”. Mert ha igaz az, hogy az egyházzal szóló hittétel nem csupán a meghalt Krisztussal való találkozóból fakadó hittartalmak formába öntése, hanem magában foglalja az élő keresztyének hittartalmát is, akkor be kell látnunk, hogy a hagyomány nem a múltban már befejezett (tehát kimeríthető és talán máris kimerült) valami, hanem élő, bennünk fejlődő valóság. Az egyház így egy interakciós folyamat, életfolyamat, a hit jelen és múlt alanyai között. Az egyház hite így egyrészt a jelen hívőknek, másrészt a múlt hívő embereinek találkozása, egybeáradása. Szinkrón és diakrón kapcsolat, teremtés és találkozás élménye egyszerre. A szentek velünk élnek, és nemcsak a kanonizáltak! Így nemcsak jámbor jófelmélt számunkra a „szent” elérése, hanem olyan modell, amelybe napról napra belenőhetünk. Az egyesek hite és az egyház hite így nő egybe (vö. O. Fuchs: Persönlicher Glaube und Glaube der Kirche . . . Katechetische Blätter 1985. 2.).

Ha a hagyománnyá érlelődő üdvösségtörténet szent életté váltott nagy alakjait vizsgáljuk — az ószövetségi pátriarkákat és prófétákat, az újszövetségi apostolokat és a későbbi nagy szenteket — megegyeznek abban Jézus Krisztussal, hogy nem annyira tanításuk örvénylése sodorta hozzájuk az embereket és töltötte meg isteni élettel, élő hittel, hanem inkább a személyiségük ellenállhatatlan vonzása. Az igehirdetőnek ez nagy intőpélda és gyümölcsöző tanulság lehet. Nem úgy, hogy a tárgyi igazságok helyébe tegye a személyiséget, hanem személyiségén keresztül adva azokat. Tudva, hogy élet csak abból eredhet. Ezt látjuk akár a régi nagy szentek (Szent Ferenc, Avilai Teréz), akár az újkori „isteni életet fakasztó” személyek esetében (Kalkuttai Teréz anyát szoktuk emlegetni). Mi, idősebbek megvallhatjuk, hogy elég sokat beszélünk arról: mit jelent ez és ez a hitmegfogalmazás, de talán keveset szoltunk a hit megéléséről és a személyes hitnek, mint ma mondják, az egyház élő hitébe való integrálásáról. És itt megint nem arról van szó, hogy a ma annyira hangsúlyozott azonosságunk és azonosulásunk helyett, hanem azon keresztül integrálódjunk, épülünk bele az egyház hitébe.

Az egyház életébe való reális beleépülésnek multhatatlan tartozéka a szentségi élet, az egyház szentségeivel való tudatos élés. A nem katolikus Goethe egy igazán nem mindennapi élet alkonyán keserűen sajogja el az elhanyagolt szentségi élet elmulasztott nagy lehetőségeit. Szá-

munkra, katolikusok számára is igen tanulságosan fejt ki, milyen emberfeletti bölcsesség és erőforrás nyílik meg a harmonikus és nemes emberi élet kialakításában a szentségek életünkbe építésével, asszimilálásával. Szívenütő elemzését így fejezi be: „Mennyire zétforgácsolták ezt a valóban szellemi összefüggést . . . , amennyiben az említett szimbólumok egy részét hamisnak nyilvánították és csak keveset kánoninak; és miképp akarnak minket egyes szentségek lefokozásával a többiek méltóságára előkészíteni . . . .” (Wahrheit und Dichtung, Kürschner Verlag II. 98—102.) Az igehirdető csak akkor számíthat eredményre, igazi hitélményre, illetve hitélmény közlésére, az Istennel való találkozásra, ha személyes hitének az egyház hitébe való integrálását saját életének és szavainak nemcsak a Szentírással, hanem az egyház szentségeiben ki-magaslóan megnyilvánuló hagyománnyal és szentségi étellel is egybeépíti.

A HIERARCHIA SZEREPE SZEMÉLYES HITÜNKBEN ÉS AZ EGYHÁZ HITÉBEN. A hierarchia szó a Szentíráásban nem szerepel. A mai erősen intézményes jogi tartalma csak a XII. században alakul ki. Az alapszó maga, az „arché” viszont evangéliumi kulcsszó, de időrendben első és utolsó evangélium (Mk és Jn) legelső szava. Funkciójában pedig az ApCsel 11,15-ben lesz világossá, hogy ti. újjáteremtő, az isteni életet fogantató Szentlélek először az apostolokra, azután ótaluk a többi hívőre száll. Tehát a kinyilatkoztatás szerint nem alá- és fölérendelést jelent, hanem az isteni életbe való beavatódás „szent rendjét”. (NB. Téves a „fejedelemségek” angyali karának becsúztatása a hierarchia értelmezésébe az Ef 1,21; 3,10; Kol 1,16 alapján.)

Az igehirdető hitének az egyház hitébe való beépülését apostoli hitelességgel a kinyilatkoztatásban adott hierarchiának elfogadása teszi teljessé: Elfogadom az isteni életbe való beavatódásnak, a személyes, Istennel való találkozásnak a Szentlélek által elkészített medrét, eredési „szent rendjét”. A forrás, az ér, a patak és a folyó nem „fejedelemségek és hatalmasságok” fokozatai, de szent rend! Ebből az következik, hogy minden „vízcsepp” (minden hívő) a Szentlélek ajándékaként fogadja magába, tiszteli és szolgálja (kiteljesedésében segíti) a forrást. De az apostoli források ugyanúgy Isten nagy ajándékainak ismerik el, táplálják (a „pastor” szó eredeti értelme!), tisztelik és szolgálják (állandóan új életet biztosítva nekik) a kis patakok és nagy folyók minden vízcseppjét. Isten népében csak ez az igehirdetés lesz igazán meggyőző és hitet, isteni életben való részesedést közvetítő. Az igehirdető tisztelje az egyház minden tagjának külön-külön adott karizmákat. Szüksége van rájuk! Hirdetett igéje akkor fakasztja hallgatóságában is a tiszteletet az egyház minden tagjának külön-külön adott karizmák iránt (vö. 1Kor 12,4—11).

NÉHÁNY SZÓ AZ IGEHIRDETÉS NYELVÉRŐL. Az igehirdetés nyelve: a hit nyelve. Ez három dolgot jelenthet: 1. a hitgazságokról való beszélgetés nyelvét, 2. a hitben Istennel való találkozást nyelvet, 3. a hívők egymás közti „hívő” beszélgetésének nyelvét. Mindegyik más, többé vagy kevésbé más, mint a hétköznapi nyelv. Az igehirdetés nyelve súlypontilag a második, az Istennel találkozás . . .

A „nyelvében él a nemzet” is többet jelent, mint első hallásra gondolnánk. Minden élő közösség, ha igazán élő, saját nyelvet, önközlési és befogadási (találkozási) jelrendszert alkot magának. Még egy családnak is van saját „nyelve” a tagok egymás közti érintkezésében. Így az Isten népének is. Nyelvében él a kinyilatkoztató Isten, amikor közli magát velünk; de nyelvében él a hívő ember is, amikor legbensőbb személyes énjét közölni akarja Istennel. Ahogyan Isten közli magát az emberrel, az nem köznapi „szó” csupán, hanem ígés, „igézetes” szó. Amikor az ember mintegy válaszként közölni akarja magát Istennel, az sem köznapi, hanem ígés, „igenes” szó. És ha ennek a „közöltetésnek” nyelvi eszközét megteremttem, nem szavakat mondok, hanem „igét hirdetek”.

Amikor a mi egyetlen igazi Mesterünk, Jézus Krisztus az istenemberi közöltetésnek nyelvi eszközét megalkotta, a legegyszerűbb emberek nyelvére épített. Nem véletlen, hogy ezt tanulta meg, és ezt használta földi életében. Ez nem azt jelenti, hogy „igehirdetését” minden részletében mindig mindenki megértette. Sokszor külön oktatásra szorultak kérges kezű halászok és „Izraelben tanítómester”-ként tisztelt Nikodémusok is (vö. Mk 4,10 skk; Jn 3,10). Egyszerű legyen tehát az igehirdetés nyelve! Ezt hangsúlyozza az igehirdető teológia mindenkitől tisztelt „nagy öregje”, H. U. von Balthasar is (Gründet Katechese auf Glauben und/oder Theologie? IKZ 1983. 1.). De az etióp udvarnoknak bizonyos előtanulmányai és előgyakorlatai nélkül Fülöp diákonusnak igehirdetése sem lett volna egyből „érthető”. Bizony, általában sok emberi szóértés (tisztelet, bizalom, türelem) előzi meg az „igézetes-igenes” isteni életközlés nagy örömet. Mert ez a cél. Hogy ti. „örömmel folytassa útját” igehirdető és igehallgató (ApCsel 8,39).

Fráter Tamás
KOMMUNIKÁCIÓS ALTERNATÍVÁK
— AVAGY KÖZLÉSELMÉLET IGEHIRDETÉSHEZ

„Manapság az egész világon veszélyben van a hit és az evangéliumból áradó erkölcsi érték továbbadása a következő, a fiatal generációnak” — figyelmeztet az 1985. november—decemberi Rendkívüli Püspöki Szinódus záródokumentuma. Az evangelizáció összetett feladat, ami egyidejűleg követeli a közösségben képviselt és általa közvetített keresztény életmodellt; a személyes elkötelezettséget, a másikért való felelősségvállalást és a mindennapokban megvalósított tanúságtételt; valamint a keresztény hagyomány és tanítás tudatosítását, értelmes el-sajátítását, szóban és írásban történő továbbadását. A három elem — az egyéni eltökéltség, a közösségi megvalósulás és a szóban való kifejezés — csak együttesen igazán hiteles. (Külön-külön legfeljebb „magán rögeszmék”, „szekta beltenyezetek”, „csoportideológiák”, „életidegen tanok” stb. státuszára tarthatnának igényt.) A kölcsönös feltételezettség tudatában azonban bármely elemmel önmagában is lehet foglalkozni.

A feltételhez nem kötött személyes döntés szükségessége alighanem mindenki számára nyilvánvaló. Individualista korunk számára a közösségiség nehezebb dió, de talán ennek a megértése, elfogadása (és megvalósítása?) is terjed. Talán a legkevesebbet a szóbeli közléssel, az igehirdetéssel foglalkoztunk. Pedig egyfelől nyilvánvalóak a problémák: a hitoktatás alacsony határfoka, a prédikációk igen eltérő színvonala, a keresztény világnézet és kultúra egyéb módon történő kifejezésének jóformán teljes hiánya. Másfelől éppen a szóbeli közléssel külön tudomány foglalkozik, a kommunikációs folyamat kulcskérdéseit meghatározva és többféle lehetséges alternatívát megkülönböztetve.

Elméleti alapok

A legegyszerűbb közléseleméleti modellnek három eleme van: a közlő (adó, jelkibocsátó), a közlemény (jel, üzenet) és a befogadó (vevő, közönség). Ez olyan absztrakció, amit legfeljebb a technikai kommunikáció közelít meg valamennyire, ámbátor az adótól a vevőig jutó jel terjedése itt is külön értelmezendő. Az információvesztéségnél az oka teljesen fel nem deríthető s nem kiküszöbölhető. A közlőtől a befogadó felé haladó üzenet nem egyszerűen egy közvetítő („csatornán”) hanem egy bizonytalan áteresztőképességű és az eredeti jelet valamilyen mértékben eltorzító, bepizkoló közege, képletesen egy „fekete doboz” (black box) halad át. A nem személyes társadalmi és különösképpen a tömegkommunikáció még valamivel bonyolultabb. Az egyén vagy közösség ugyanis kulturálisan előformált és a társadalmi kapcsolatok előterében folyamatosan befolyásolt befogadó. Ez a társadalmi-kulturális „szűrő” és ezen belül is főleg az egyén számára mértékadó néhány más személy (egy-egy nagyrabecsült barát, házastárs, szülő) véleménye, értékrendje az, ami az üzenet célbajutását meghatározza. Ilyenkor kétlépcsős kommunikációról beszélünk (two-step-flow). A közlőtől származó közleményt az egyént körülvevő környeztet szivacsként felszívja, saját szempontjai szerint minősíti, csonkítja, kiegészíti, helyesbíti s ily módon transzformálva engedi tovább az egyén felé. Alig meghatározható, hogy ennek a végterméknek mi köze van még az eredeti üzenethez. A rádió- és tévéműsorok készítői például igen kevésbé lehetnek biztosak abban, hogy a hallgatók és nézők mennyit értenek meg a műsorokból, hogyan értelmezték azokat és azok milyen hatással jártak.

A személyes kommunikációt ezek a leírások nem tudják kielégítő mértékben kifejezni. Eddig egyirányú közlésről volt szó, ahol a közlő csupán közlő és a befogadó csupán befogadó. A személyközi viszonyok általában nem ilyenek. A befogadó „nyugtázza” a kapott üzenetet — valamilyen válasszal vagy nem verbális reakcióval (mimikával, viselkedéssel stb.). Ez a válasz olyan új üzenet, amely az immár közlővé vált korábbi befogadótól megy az előbbi közlő felé, aki azonban ebben a második szakaszban befogadóvá vált. Ezt a második, az előbbi reakciójaként megszületett kommunikációs aktust — a hallgatóság magatartását egy prédikáció közben éppen mint az újságnak írt olvasói levelet — „visszacsatolásnak” nevezzük; az oda-vissza történő információcserét pedig kétirányú kommunikációnak.

Az egyirányú (EK) és a kétirányú kommunikáció (KK) igen sok dologban különbözik (a szakemberek egy része az előbbi esetben nem is tartja jogosultnak a kommunikáció megnevezést, hanem helyette információátadásról beszél). Az első esetben (EK) a közlő független, a második-

ban (KK) a közlő és a befogadó kölcsönhatásra épülő rendszert alkot. A közleményt az első esetben (EK) kizárólag a közlő határozza meg, míg a másik típusban (KK) a befogadó várható igényei és feltételezhető reakciói már előre befolyásolják a közlőt. Az üzenet célbajutásáról az első esetben (EK) semmit sem tudunk. Ezzel szemben a visszacsatolás (KK) jelzi, hogy a közlemény milyen mértékben és milyen formában jutott el a befogadóhoz. Egyirányú kommunikáció esetén (EK) a közlemény adatai, terjedelme, logikája, stílusa stb. előzetesen rögzítettek. A kétirányú kommunikáció (KK) lehetővé teszi a befogadóhoz való folyamatos alkalmazkodást, azaz a közlemény jóformán minden adatának a helyzethez illő, illetve a befogadóhoz igazodó alakítását. Az első típus (EK) hatékonysága bizonytalan és ezt a hatékonyságot a kommunikáció során nem lehet tudatosan befolyásolni, változtatni. A második típus (KK) természetes velejárója a kommunikáció hatékonyságának, azaz a kölcsönös megértésnek és egymásrahatásnak folyamatos fokozása.

A mindennapi életben mindegyik kommunikációs típusra számos példával találkozunk. Régen a kisbíró által kidobolt közlemény vagy ma a távirat jól mintázza a közlőtől a befogadó felé irányuló, egyirányú és alig torzult információátadást. A televízió, amit a legtöbb ember másokkal együtt néz — és a műsor közben tetszés- vagy nemtetszés-nyilvánításaival értelmez —, vagy az a bárhonnán jövő hír, amit esetleg többszörös áttétel után ismerőseinktől hallunk a kétlépcsős (de szintúgy egyirányú!) kommunikációt példázza. Velük szemben kétirányú kommunikáció minden beszélgetés, minden vita (akár a tömegkommunikációban is), minden párbeszéd. S mi jellemzi az *igehirdetést*? Egy szakmai körökben elterjedt szólásmondás a prédikációt a „legöregebb tömegkommunikációs formának” nevezi, hiszen állítólag tömegekhez szól és vissza kérdezni, vitakozni nem lehet. Közlési mechanizmusát tekintve valóban ugyanaz történik az igehirdetés során, mint például a rádióközvetítésnél, ami közölhet ugyan fontos hírt és sokféle élvezetet nyújthat, de a legtöbbször és a legtöbbeknek csak zsongító háttér? Egységes kommunikációs típus-e egyáltalán az igehirdetés, vagy többféle alternatív, esetleg egymást kiegészítő formája lehet? A válaszhoz vizsgálat tárgyává kell tennünk, hogy ki az igehirdetés alanya, hogy milyen szerepet tölt be az igehirdető, hogy ő mennyiben képes közvetítő eszközét, a nyelvet pontos információhordozóvá tennie és végül, hogy kihez szól az üzenet.

Ki az igehirdető?

Az első kulcsfogalom; *közlő*, aki az igehirdetést végzi. Ösztönszerűen itt elsősorban a papra (vagy modernebb szemlélettel talán még a diakonusra) gondolunk. Ebben megerősít a II. Vatikáni zsinat: „A papnak, mint a püspök munkatársának első feladata, hogy mindenkinek hirdesse Isten evangéliumát” (A papi szolgálatról és életről 4.). Ellenben a zsinat tanítása szerint „a világi híveknek, férfiaknak és nőknek (is) fő feladata, hogy életükkel és szavukkal, családjukban, társadalmi rétegükben, szakmai környezetükben Krisztusról tanúszkodjanak.” (Az egyház missziós tevékenységéről 21.) S talán érdemes felidézni, hogy ezt a mondatot Rugambwa biboros kezdeményezte azzal a nagy helyeslést kiváltó megállapításával, hogy a világiak „számos kérdésben, például a családban, a falusi és a városi munkásság körében vagy általában a társadalomban való apostolkodás terén sokkal illetékesebbek” mint a papság. Tehát az igehirdető pap mellett lehet és van igehirdető — s esetleg egész egyházközséget vezető — diakonus és az egyházi szervezetben formális feladattal nem megbízott (ám talán egy kis közösséget összetartó) világi igehirdető. Kell-e mondani, hogy mennyire különbözően részletesek, kidolgozottak elképzeléseink, mennyire eltérő a felelősségtudatunk a három típus felkészítése, továbbképzése, folyamatos gondozása terén? Mintha az igehirdetők között édes- és mostohagyermek lennének . . .

Oktatás, prófécia vagy párbeszéd?

A második kulcskérdés, hogy a „közlő”, az igehirdető milyen szerepet akar betölteni. Három igen különböző alternatíva kínálkozik, a „tanító”, a „próféta” és a párbeszédet vállaló szerep. Az első esetben gondoljunk egy matematika előadóra. Öntudatát, magabiztosságát tudománya egzakttsága adja. Tárgyszerűen beszél. Jóformán nem befolyásolja, hogy milyen közönséghez szól. Mint matematikust nem kell hogy érdekelje, mit értettek meg szavaiból. A „hallgatóktól” — a szó mindkét értelmében! — szakmai gőg határolja el, amit legfeljebb némi „tanítóbáncsis” vagy paternalista vállveregető segítőkészség leplez. A párhuzamot az igehirde-

tőig továbbgondolva kiegészíthetjük: műveltségét, nyelvtudását szívesen fitogtatja idegen szavak használatával. Ezzel nyomatékosan kifejezi: higgyetek nekem, hiszen műveltebb vagyok! Eközben elszigetelődik mindenkitől, de az nem zavarja, úgymint „tudománya” elefántcsont-tornyában él. Talán igen jelentős dolgokat mond, talán áltudományt (téves idézetet, rosszul kiejtett idegen szavakat stb.) ám ez szinte egyre megy, közlése alighanem így is, úgy is elsüllyed a mindnyájunkat körülvevő információáradatban. Az elmondott „üzenet” jóformán minden esetben hatástalan. Ha pedig valaki segítséget, személyes tanácsot, vagy egyszerűen (egy) jó hírt várt volna — a matematikus esetében ritkábban, mint az igehirdetőtől — az csalódottan, bosszankodva, talán kereszténységében gyengítve távozik.

A próféta (mint Mécs László szerint a költő) „Isten szavának trombitása”. Biztonságát nem mondanivalójának önmagában megálló — bár esetleg steril — igazsága adja. Saját elégtelenségét elfeledteti vele az, Aki küldte. A próféta közvetít. Úgy, ahogy az üzenet szól. Pontosan, néha erős érzelmi telítéssel, mindig nyomatékolt tekintéllyel, ám némileg személytelenül. Nem az övé az üzenet, ő csak hírnök. Ellentétben a matematika időtlenségével ő itt és most fontos hírt közöl, de annak aktualitását és jelentőségét csupán a prófétát Küldő tudja, az előzetesen nem nyilvánvaló. Ez a fajta üzenet konkrét személyhez vagy csoporthoz szól, de a kapott választ a próféta szó megértését vagy meg nem értését, megfogadását vagy meg nem fogadását a próféta sokféleképpen fogadhatja. Mint a küldőnc, aki meg tudja őrizni viszonylagos függetlenségét. A Küldő szuverén módon dönt afelől, hogy a megszólított nép vagy személy előtt milyen mértékben igazolja prófétáját. Pedig a prófétának mindig meg kell küzdenie a gyanakvással: az emberek idegenkednek a nagy szavaktól, fellengzős ideológiáktól, a hamis prófétáktól. Újabban talán még inkább, mint korábban. Könnyen összekeveredik a próféta és a hivatalból (hivatásként?) prófétát játszó színész. Kimondatlanul ott lebeg az a kérdés, hogy az ordo, vagy a missio canonica egyenlő-e azzal, hogy valaki — az egyház garanciájával? — Isten közvetlen szócsöve? Lehet, hogy megfelelő hangerő esetén az igehirdető ezt egyesekkel el tudja fogadtatni. A tapasztalatok szerint a többség óvatos, „nem dől be”. Az önkinevezett próféták általában rossz híret keltik annak, akinek nevében szólnak — az egyháznak, Istennek.

Végül a harmadik lehetséges alternatíva nem egyirányú közlés, hanem kétirányú kommunikáció, *párbeszéd*. Ebben lehet egy kezdeményező, lehet egy jobban felkészült fél, de ennek a típusnak a lényege a közös keresés. A párbeszédet a résztvevők kölcsönös tisztelete, szeretete, egymás iránti felelőssége határozza meg, ami értelemszerűen minden felsőbbrendűségi érzést vagy tudástöbblettel való hengegést kizár. A kölcsönösségre épülő bizalom megadja szónak és a szólónak azt a hitelesítést, vagy „jogosítványt” amihez a szaktudósnak tudományára, a prófétának isteni küldetésre volt szüksége. S amit az előbbi kettő nem tudott elérni, illetve legfeljebb remélhetett, hogy mondanivalóját megértsek és fontosnak is tartsák, az itt eleve adott: a kérdések közösen fogalmazódnak, tehát élők és fontosak és így a válasszal szembeni érdeklődés is biztosított.

A közösségben meglévő kölcsönösség az egymással kommunikálókat — a férjet és a feleséget, a barátokat, az igehirdetőt és a keresztény tanításra vágyókat — egyenrangúvá, de nem azonossá, hanem egymást kiegészítővé teszi. A közösségben a feladatok és szolgálatok megszokottak. Van, akinek nevelnie, oktatnia, van, akinek prófétálnia kell, van, akinek a közösség őrzése a feladata (1Kor 1,17; 12,28; Ef. 4,11) A tanító és a próféta igehirdetését azonban nem csupán, sőt nem is elsősorban a tudás vagy a küldetés alapozza meg, hanem a népnek az evangéliumra való joga (Evangélii nuntiandi 57), ami Isten mindenkit üdvözíteni akaró szeretetéből következik (1Tim 2,4.). Eszerint az igehirdetésnek semmiképpen sem feltétele a közvetlen kapcsolat, a kétirányú kommunikáció és a közösség, de minden bizonyonnyal az képes leginkább megvalósítani Jézus elképzelését (Jn 13,34-35; 15,12; Mt 18,20) és — a közlés általános törvényszerűségei alapján — ez tudja leginkább biztosítani, hogy az ne maradjon pusztába kiáltott szó, hanem elérjen ahhoz, akinek szánva van.

Egy nyelvet beszélni

A megértésre, hatásra törekvő kommunikációnak van egy „technikai” feltétele. A matematikus megtehette, hogy helyes, de csak kevesek számára érthető képleteket közöljön. A próféta egy nem önmaga által kezdeményezett üzenetet adott át. Mindkét közlés beavatottaknak szól, sőt még akkor sem volt értelmetlen, ha azok sem fogták fel igazán. Aki párbeszédbe bocsátkozik, annak egy nyelven kell beszélnie partnerével, ami azt is jelenti, hogy — legalább kiindulá-

sul tudomásul kell vennie annak gondolkodási rendszerét, előítéleteit, ismereteit. A párbeszéd és a megértés első lépése ennek a közös nevezőnek a megkeresése (1Kor 9,20-22). Ezután kezdődhet az a folyamat, amit a tudásszociológia „a valóság társadalmi konstrukciójának” nevez és amivel arra utal, hogy a közösségi érintkezés során határozódik meg, hogy az odatar- tozó emberek mit tartanak jónak és rossznak, fontosnak vagy elhanyagolhatónak, értelmesnek vagy értelmetlennek. Egy jó házasságban a nő és a férfi közösen határozza meg kettőjük cél- jait és értékrendjét, de még izlését is. „Összecsiszolódnak”. Ugyanez a párbeszéd típusú kom- munikáció jellemzője.

Az igehirdetésnek ez a fajtája megköveteli, hogy az igehirdető ne legyen elszigetelt; egy életet éljen azokkal, akikhez szól; ne csak igehirdetői szerepében, hanem mindennapjaiban is beszélő viszonyban legyen velük és ne csak szóljon hozzájuk, hanem meg is tudja szólaltatni őket. Kapcsolatukban nem kis feladat megoldása vár rájuk: mindennapi kérdéseik lefordítása a „vallási nyelvre” és megfordítva, a keresztny terminológiában megfogalmazott válaszok, út- mutatások, célkitűzések lefordítása a mindennapi nyelvre. A legföldhözragadtabb fogalmakról és kérdésektől kezdve a bonyolultabbakig. (A „szeretet”-től és „alázat”-tól az „aszkezis”-ig és a „kegyelem”-ig jó hosszú listával lehetne példázódni.) Személyesen kiküzdött fogalmak nélkül azokra építeni sem lehet. Különösen nem abban a „kereszténység utáni” korban, ahol az ember hamarabb találkozik az alapvető vallási fogalmak eltorzult és önmagából kifordított, semmint eredeti jelentésével. A vallási nyelvet teremtő feladatnak valószínűleg minden jövődö generációnak újra és újra meg kell felelnie. A gyors kulturális változás nem teszi lehetővé töret- len hagyományok megőrzését. Ez a nyelverteremtő kényszer pedig ismét azzal jár, hogy az i- gehirdető nem lehet egyszerűen közvetítő — bármilyen tanult is legyen s bármennyire biztos is legyen küldetésében —, hanem környezetével együttesen kell megkeresnie s megtalálnia a keresztny üzenet megfogalmazásának ma érthető formáit.

Az igehirdetés címzettje

Az utolsó kulcsfogalom: a befogadó, akihez a Jóhír szól, a *célközönség*. Elv és gyakorlat között itt kibékíthetetlennek tűnő ellentmondás van. Az elv szerint mindenki címzett, a Jóhír mindenkihez szól (1Tim 2,4) s ezt mindenkihez el kell juttatni (int 28,19 Mk 16,15). A gyakorlat a templomba eljövőknek való igehirdetés. Ez vasárnaponta minden tizedik, karácsonykor, hús- vétkor minden harmadik embert jelent, keresztelesekkor, esküvőkör három ember közül kettőt. A „mindenki címzett” elvvel szemben az igehirdetés gyakorlat a tökéletesen eltekint a népes- ség egy- vagy kétharmadától. Sőt, igaz ugyan, hogy „a nem hívők evangelizálása feltételezi a megkeresztelek, sőt bizonyos értelemben maguknak a diakónusoknak, papoknak és püspökök- nek az önevangelizálását” (amint a Rendkívüli Püspöki Szinódus záródokumentuma mondja), mégis úgy tűnik, mintha az igehirdetés jelenlegi rendszeréből éppen a leginkább rászorultak maradnának ki — ellentétben az evangéliumi útmutatással (Mt 9.12—13 stb., valamint Lk 15,3—32).

Az igehirdetés alapvető dilemmái közé tartozik, hogy kétféle címzettel kell számolnia: a Jézust követőkkel és azokkal, akiket még nem érintett az Örömhír. A probléma nem új. Jézus is szembe került vele. Nem véletlenül gyűjtött maga köré tanítványokat, akikkel időnként félre- vonult, akikre fokozott gondot fordított, akiknek olyan dolgokat is elmondott vagy megmagya- rázott, amit követői szélesebb körével csak példabeszéd formájában közölt. Az elkülönülés ellenben akkor is csak átmeneti volt, a felkészülés ideje. A Jézus körüli közösségben missziós egyéniségek élnek, akiknek feladata a tanúságtétel és Jézus tanításának továbbadása (Mt 10, 1—14. és 28,19.; Lk 10,1—20 stb.). A dilemma megoldása tehát a fokozatosság: az igehirdetést nyitott szívvel hallgatókból egy „belső kör” kiválasztása, kinevelése majd ezek után indítása, hogy ugyanígy cselekedjenek. A korai kereszténységben ugyanez a modell látszik ismétlődni.

Az igehirdetés két fokozatának időben nem kell látványosan elkülönülnie. A kétféle befoga- dói csoport különválásával lehetségessé válik a két szinten s két módon való közlés. Az első szakaszban a közlő és a befogadó keveset tud egymásról s legfeljebb vélelmezhető, hogy nem azonos a felfogásuk a világról s nem (egészen) azonos a nyelvük. A közlő és a befogadó jófor- mán teljesen független egymástól. Így az az alapkérdés, hogy miképpen lehet áttörni a közöt- tük levő megértési és egyéb kulturális akadályokon (azon a „black boxon”, illetve a „kétlép- csősnek” nevezett kommunikáció társadalmi szűrőjén, a környezet által sugallt előítéletek, vélekedések és értelmezések rendszerén). A kiindulási pont mindenképpen az, hogy a poten-

ciális befogadók, a „címettek” önmaguk alakítják (már alakították) ki gondolkodásmódjukat, kérdésfeltevéseiket, szimbólumaikat, nyelvüket. A közlőnek azaz igehirdetőnek ez a szinten nincs igazi válasza: meg kell tanulnia, melyek ezen emberek gondoljai és vágyai, hogyan jár az eszük, mely szavuknak milyen az íze. Ezt a nyelvet kell használnia. Ha korábban megszokott elképzeléseit a saját köreiben szokásos módon és nyelven közli, azzal jobb esetben meg nem értésbe ütközik, rosszabb esetben, ha ezt provokációnak minősítik, akár ellenségeskedést kelt. A „köznyelv” (értsd: az adott társadalmi csoportot jellemző kifejezőmód, ami egyik esetben lehet egy galéri zsargonja, más esetben lehet a marxista terminológiájú közéleti stílus) figyelmen kívül hagyása és nem „anyanyelvi” szintű ismerete s helyette a „saját” szóhasználat erőltetése mindenképpen megoszt, elkülönít, nem a megértést szolgálja, hanem a máshová tartozást dokumentálja. Az igehirdetőnek, ha azt akarja, hogy megértsék — ezen a szinten is — egyggyé kell válni azok közül, akikhez szól. S ami szintén nem mellékes: csak az így megteremtett megértés teszi lehetővé a továbblépést a második szakaszba.

A második szint az egymás szavát megértő emberek közösségeinek kikovácsolódása; a párbeszédtípusú kommunikáció és az ennek során kiforró nyelv; végső soron az evangéliumra támaszkodva a világ újraértelmezése és az önazonosság átalakulása. (Ezt a végeredményt a pszichológia — a kultúra gyermekkori elsajátításával szemben — másodlagos szocializációnak nevezi). Az „első” és a „második” szint sorrendje jelzi a kommunikációs folyamat és a keresztény (és általában bármilyen kulturális) közösség felépülésének logikáját. A két lépcsőfok ellenben nem önmagában zárt egység, hanem egy láncolat két tagja. A második szinten, a közösségben megszerzett identitásnak elválaszthatatlan része (kell, hogy legyen) a továbbadás, a tanúságtétel, a környezet megtermékenyítése. Ennek elmulasztása hamissá, hiteltelenné tenné a kereszténységet (Mt. 5,13—16). A második szint tehát az a talaj, ahonnan — számban megsza-
porodva — újra megkezdődhet az első szintnek szóló igehirdetés. Erre utal a VI. Pál pápa, amikor, a világi hívek és a keresztény közösségek igehirdetői szerepét hangsúlyozva arra figyelmeztet, hogy „az evangéliumi Hír hirdetése csak úgy juthat el a tömegekhez, ha (az egyház) előbb a hívek közösségeinek hirdeti” (Evangelii nuntiandi 57).

Ezután már csak néhány kérdéssel kell szembenézni. Valóban közösségeket alkotnak-e a hívek, olyan közösségeket, amelynek csoporttagjai valóban tevékeny részt vállalnak-e a közös nyelv és a keresztény szemlélet és kultúra (a második szintnek megfelelő) kialakításában és magától értetődő hivatásuknak vallják-e az igehirdetést? Elégggyé törekszünk-e ilyen közösségekre és az egymással való — azaz nemcsak a hivatalos szónoktól a „hallgatók” felé irányuló — kommunikációra? És a hívek közösségeinek evangelizálása felkészít-e a másokkal való párbeszédre? Vagy egymásnak idegen emberek tömegéhez szól az egyházban az igehirdetés, akik ha akarnának, sem tudnának olyan szilárd tanítvánnyá válni, hogy további igehirdetésre vállalkozhatnának? S akarják-e egyáltalán? Végül: a közös vallási nyelvet beszélők mit szólnának ahhoz, ha valaki az igehirdetést nem a szent helyeken (hanem például a világi tömegkommunikációban) és nem az egyházi, hanem a „civil” köznyelven kezdené? Van-e esélye a templomok szűk, és zárt köréből kitérő igehirdetésnek? Saját magunk adunk-e esélyt neki? (Megfordítva persze az is megkérdésezhető: van-e értelme a templomok szűk és zárt körére korlátozódó s onnan nem kisugárzó igehirdetésnek?)

Korzenszky Richárd BETEGEBB-E A MA EMBERE, MINT MÁS KOROKÉ? (Mitől? A testi-szellemi túltápláltságtól vagy mástól? A büntől?)

Mi lehet az igehirdetés tárgya? Természetesen Jézus és evangéliuma. Az örömhír nem ismerhet különbséget hétköznapi és ünnepnapok között. Az ünnepek fénye azonban könnyen elfelejteti velünk leghétköznapibb gondjainkat. Szembe kell néznünk a körülöttünk lévő világgal — a leghétköznapibb valósággal. Azt az embert kell megszólítani, ahhoz az emberhez kell gyógyító üzenetet vinnie, aki — Jézus kortársaihoz hasonlóan — sokféle betegségben szenved. Az igehirdetés nem válhat akadémikus előadássá, amely csak a beavatottak számára érthető: nem hagyhatja figyelmen kívül a konkrét életet, a konkrét társadalmat.

A kórház, a kósterem, az ideggyógyintézet állandóan visszatérő metaforája az irodalomnak. Az ember, a társadalom, a világ helyzete: kórházi lét — bezárt, kiszolgáltatott, gyógyulásra —

gyógyításra váró. Betegebb-e a mai ember? Érdekes volna összegyűjteni az ókortól kezdve a „mai világról” szóló panaszokat. A „ma” ki van feszítve a múlt és a jövő pillérei közé. Az ember a mindenkori mában él, de a jövőnek. Igazi jelene — mondhatnánk azt is: jó közérzete — akkor van, ha van múltja és jövője. Akármelyiktől elszakad — akár magától, akár úgy, hogy elszakítják —, lehetetlenné válik az értelmes élet; következésképpen beteg lesz.

Mi is az élet célja? „En itt pusztán arra gondolok” — írja Selye János Stressz distressz nélkül c. könyvében (Akadémiai, Bp., 1976. 95. o.) —, „hogyan az életnek szabad teret kell engedni, hogy a benne rejlő lehetőségeket megvalósítsa. A biológus számára ez valami igen hasonló jelent ahhoz, amit a papok, bölcsek és filozófusok az élet *egyedüli* céljának neveznek. Ebben az értelemben és az én felfogásom szerint tehát az élet célja az, hogy saját azonosságát fenntartsa, és a lehető legkevesebb kudarc árán kifejezésre juttassa a benne rejlő képességeket és ösztönöket.”

Ezek után önként kínálkozik a betegség meghatározása. Ha az ember nem lehet az, ami akkor beteg. Érdemes kissé körüljárunk ezt a fogalmat. A céljavesztett dolog, ember számára nehezen találhatik hely. „Ha a só ízét vesztí . . . nem való egyébre, mint hogy kidobják” (Mt 5,13). Az orvosi szociológia az egészséget úgy határozza meg, hogy az az egyén optimális képessége arra, hogy feladatait és szerepeit a társadalomban ellássa. (Vö. Molnár László: Az életvesztés és az egészség megtartása, in: Ifjúsági Szemle, 1985/4. 16. o.) Az egészségtől a betegséghez többféle fokozat vezet, aszerint, hogy az ember „funkcionálási képessége” a társadalomban teljes értékű-e, korlátozott, vagy esetleg teljesen megszűnt. A jólét állapotától jól elhatárolható a mindenki által sokszor tapasztalt állapot: az elégedetlenség és „diszkomfort-érzés”. A szerep ellátását lényegesen nem korlátozza ez az állapot, de jelzés ez, hogy valami nincs rendben. A következő fokozatban megállapítható a képességcsökkenés; már betegségről van szó, amit az orvosi diagnózis legitimál.

BETEGBB-E A MAI EMBER? Az MSZMP Központi Bizottságának 1984. október 9-i állásfoglalása ifjúságpolitikai kérdésekben mindenki számára fontos kijelentéseket tartalmaz, aki bárhol is fiatalokkal foglalkozik (Társadalmi Szemle, 1984/11. 3—13. ol.). Megállapításaiból idézek. „Társadalmi-gazdasági életünk fogyatékoságai, a növekvő igények kielégítésének nehezebbé válása miatt ma gyakoribb a türelmetlenség, a kiábrándultság is. Több a bizonytalanság, a zavar fejlődésünk ellentmondásainak, perspektíváinak, társadalmi értékeinknek a megítélésében. Nőtt a politikai érzékenység. A fiatalok jogosan kifogásolják a tájékoztatás hiányosságait, igénylik a döntések előkészítésében és a végrehajtásuk ellenőrzésében való szélesebb körű részvételt, bírálják egyes közéleti fórumok formális működését. Számos fiatal közömbös a társadalmi kérdések iránt, vannak, akik bizalmatlanok. . . . Emelkedett a társadalmi értékeinkkel, normáinkkal szembekezdülő, beilleszkedési zavarokkal küszködő fiatalok száma. Nem kevés a felelőtlen, a könnyű élet, az igénytelen szórakozás felé forduló, gyakran izléstelen divatokat követő fiatal. Növekedett az ifjúsági bűnözés, a fiatalok körében is terjednek az egészséget és a személyiséget károsító szokások.” (Társadalmi Szemle, i. h. 3.)

A hivatalos fórum diagnózisa után egy oknyomozási kísérletből néhány mondat. Romhányi András „Például a kocsmá” (Klub és közösség) című írásában olvashatjuk (Ifjúsági Szemle, 1984/4. 77. o.) a következőket: „Ha megvizsgáljuk, hogy mi lehet a deviáns magatartásformák terjedésének az oka, többnyire valaminek a hiányát találjuk. A gyermekek egy része a szükségesnél kevesebb segítséget kap a környezetétől az életben, a világban, a társadalomban való eligazodáshoz. Alapvetően azért, mert a hagyományos közösségek (család, falu, munkahely) felbomlásuk miatt nem képesek hiteles módon átadni a helyes magatartási és együttélési formákat. A fiatalok rákényszerülnek arra, hogy innen-onnan ellessék a legfontosabb tudnivalókat. Am az így szerzett ismeretek nem állnak össze bennük *rendszerre*. Így az emberek jelentős része továbbra is bizonytalan értékrendszerben él és önjeléből nem is tud helyzetén javítani. Újrateremti a légtüres teret maga körül.” Ebben a megállapításban nagyon lényeges tételek hangzottak el. Közös nevezőre hozható a következőképpen szinte valamennyi kijelentés: az ember és a világ, az ember és ember kapcsolata rendezetlenné vált. Rendezetlen — rendetlen — szétesés — pusztuló.

De térjünk vissza még a hivatalos diagnózishoz. „Kedvezőtlen, hogy növekszik a felbomló családok száma. Sok szülő elhanyagolja gyermekének nevelését; nem egyszer felelőtlen, elkényeztetés is tapasztalható. Gyakran nem megfelelő a szülők és a gyermekek kapcsolata. . . . Sok családban a felnőttek felelőtlen életvitele, alkoholizmusa, munkakerülő, bűnöző életmódja

miatt nem megfelelő a gyermekek fizikai, szellemi és morális fejlődése. Több mint százezer az ilyen okok miatt veszélyeztetettként nyilvántartott fiatalok száma. Az erre hivatott intézmények nem képesek a hatásos megelőzésre." (I. h. 4. o.)

A terápia lehetősége is felsejlik a következő megállapításban, amely Buda Béla pszichológus szavait idézi: „A társadalmat időről időre komoly krízisek rázzák meg, s világosan látjuk, hogy a negatív viselkedésformák teljes megelőzése nem lehetséges. Különböző *védőrendszereket* kell kialakítani, amelyek segítenek a bajba jutott embernek. Legfontosabb a család és a különböző közösségek szerepe, legyen szó akár a munkahelyi, akár valamiféle vallási közösségről. Ezeket a védő tényezőket bizonyos mértékig mesterségesen is fel lehet — és fel kell — állítani." (Hasadt lelkűség és „hasadt lelkűség”. Beszélgetés Buda Béla pszichiáterrel. *Mozgó Világ*, 1984/12. 107. o.)

„A ma emberének kevés esélye van arra, hogy megélt közösségélménye legyen” — olvashatjuk a már idézett Romhányi András szavait (I. m. 78. ol.). „Kapcsolatainkban, szokásainkban csak többnyire rövid távra szóló cél elérésére szorítokunk . . . Mi otthon érezzük-e magunkat? Legalább valahol. A technika minden csodájával és kényelmével körbevehetjük magunkat; mit sem ér mindez, ha hiányzik a legfontosabb: az emberi kapcsolatok hálózata. Az otthonosság-érzetet az embertársainkkal kialakított *viszonyrendszeren* lehet lemérni.”

A betegség tünetek forrásvidékeit kutatva szemünkbe ötlő a jövőtlenség élménye. Félelem, szorongás, kilátástalanság, a „no future”, a perspektívátlanság nagyon komoly menekülési reakciókban nyilvánul meg. Egy olyan generáció, amely szüleitől még a jóléti társadalom javait megkapta, de maga már önerőből lakáshoz jutni is szinte képtelen, szükségképpen kiábrándult lesz. (Vö. Thoma László: Tiltakozó fiatalok. Három évtized választójai. In: Ifjúsági Szemle, 1984/4. 69—75.) Így azután nem lehet csodálkozni azon, hogy a passzív protestálás, a kivonulás az önpusztítás különböző formáiban jelenik meg: az alkoholizmustól a drogfogyasztásig, a munkakerüléstől a toxikomániáig. Noha e passzív tiltakozásnak hatása kétségkívül a fiatalok esetében a letragikusabb, mégsem sajátos generációs jelenségről van szó. A ragasztózó fiatalok száma olyan gyorsasággal emelkedett, hogy 1976-ban össze kellett hívni egy orvosi konferenciát a tárgyban. 1982-ig hazánkban 27 fiatalkorú halt meg az ún. szipózásban (vö: Kubinyi Ferenc: Megkésétt requiem 27 fiatal ravatala felett. Ifjúsági Szemle, 1984/2. 45. ol). Érdemes idézni egy fiatalember szavait, aki leszokott a kábítózásról. „Hogy miért kábítószeresnek? Mert nem akarják ezt a megszokott életet. Azt, hogy az ember elvégzi a nyolc általánost, utána elmegy a gimnáziumba vagy ipari tanulónak és akkor elvégzi azt is. Ha fiú, akkor utána katona lesz, aztán leszerel és megint csak dolgozik, egyre csak dolgozik, lakásra semmi reménye sincs . . . Ebből akarnak kitörni, ebből az életformából . . . Azért volt jó a kábítószeres, mert úgy érzem, minden problémám megszűnt.” (Kubinyi F. i. m. 51. o.)

A betegség tünetek okai leszűkíthetők, illetve közös nevezőre hozhatók. Az orvosi szociológia arra a következtetésre jutott, hogy főleg a családdal és otthonnal, a szerelemmel és házassággal, a jövedelmi és lakáshelyzettel, a munkavégzéssel és a betegségekkel kapcsolatos nem kívánatos események gyakoroltak káros hatást a mentális egészségre. Az interperszonális (emberek között) kapcsolatokban jelentkező válságos élethelyzetek, megoldatlan konfliktusszituációk, a pszichoszociális megterhelések, fizikai vagy szellemi túlterhelés fiziológiai betegség tüneteket eredményezhet (főként érrendszeri és szívbetegségeket). Az egészséges, kiegyensúlyozott személyiség a károsító életproblémákat kisebb tényleges egészségkárosodással tudja átélni, mint a nem kiegyensúlyozott személyiség. (Vö. Molnár László, i. m. 24. o.) De hát ki is a kiegyensúlyozott személyiség? Mitől válik az ember kiegyensúlyozottá?

Tovább gyűjtve a mozaikszemeket érdemes fölfigyelni arra, hogy például a csecsemőhalandóságra lényeges hatást gyakorol az anya családi állapota. Nem mindegy, hogy hajadon, elvált, özvegy szül gyereket, vagy pedig kiegyensúlyozott házasságban él. Különösen szembeötlő a különbség a 20—30. életév között a házas nők javára: a 25—29 éves, házas nők körében a csecsemőhalandóság 20 ezrelék, a nem házas nők között ugyanebben az életkorban 47 ezrelék! A *rendezetlenség* fogalma ismét előtérbe kerül. A betegség tünetek akkor mutatkoznak, amikor megbomlik az összhang; akkor, amikor az azonosság, az identitás kérdéssé válik. A Természet Világa c. folyóirat 1984/12. számában olvasható volt egy interjú a fizikus körökben világszerte ismert Gyarmati István akadémikussal. Az összhang megbomlásának figyelemre méltó területeire mutatott rá Gyarmati ebben a beszélgetésben. Érdemes idéznünk. „Ma egyetlen társadalom sem becsüli úgy az alkotó értelmiséget — kivéve éppen annak legbecstelenebb részét, a hadiiparnak dolgozókat —, amennyit az hasznos társadalmi munkája alapján megérdemelne.

Ránk nézve csak az a szomorú, hogy közel negyven évvel ezelőtt bízunk abban, hogy nálunk realisabb lesz az elosztás. Sajnos, általában igaznak tűnik, hogy az embert emberré tevő értelemnek a legkisebb a piaci kereslete és árfolyama az egész világon." (Életünk is irreverzibilis folyamat. Beszélgetés Gyarmati István állami díjas akadémikussal. Természet Világa, 1984/12. 541. o.) Hozzáfűzhetjük: szinte minden tanár közvetlenül tapasztalja, hogy a szellemi munkának nincs becsülete a diákok között. Folytassuk az idézetet! „Ha megyek a városban, és látom a hivalkodó üzleteket, nézem az anyagiak után rohanó embereket, vagy a belvárosi sörözőkben már délelőtt tömegével részeg, életerős fiatalokat, látom a feketepiac mellett merengve sétáló humanista ellenőröket, a szemközti iskola tatarozásán napi hat órában sörözőket, sietve elugrok a vadonatúj autósodában százzal repesztő énekes elől, akiről tudom, hogy a modern technikának köszönhető elektromos erősítők, visszhangosítók stb. nélkül nem tízezernyi (lemezekkel együtt milliónyi), de saját hangjával egyetlen neveletlen fiatal sem tudna az őrzöngésig manipulálni, azaz tudomány nélkül valószínűleg éhen halna, de most havi százezret is bezsebel abban a társadalomban, amely a társadalmilag hasznos munka minősége és mennyisége szerinti elosztását ígerte a javaknak, akkor derüvel gondolom, hogy milyen szerencsés ember lehettem, hiszen a földi javak legtöbbször nekem már nincs igényem . . . Elmúlt a megszállottságom a tudományért, a hazámért, a jóért és a szépért. Ne csodálja, hogy egy ideáit vesztett emberrel beszél . . . Minden embernek, családnak, közösségnek, társadalomnak, sőt ez egész emberiségnek is van egy eszmei belső irányítója, mely vélt vagy valódi cél felé mutat. Az egyes ember eszmei irányítója gyermekkorától fogva igazodik a család, az iskola, társadalmi osztálya és az egész ország irányítójához, céljához. Ameddig a belső irányító követni tudja az erősebb eszmei irányító irányát, az élet harmonikus. A kisebb zavarok elől a belső irányító rugalmasan kitér. Am, ha a nagyobb erők által vezérelt irányok sűrűn, nagy szögben, gyorsan, esetleg ellentétesre változnak, akkor az egyes ember irányítója már képtelen — különösen erős jellem esetén — követni a gyors és nagyszögű fordulatokat. Így feloldhatatlan konfliktusok keletkeznek. Hazánkban az elmúlt fél évszázad alatt annyiféle irány volt célként kijelölve, és néha olyan gyorsan változtak, hogy az egyes emberek belső irányítói gyakran megzavarodtak. Színeiben beszélve, az én korosztályom irányítói kötelezték már a barna, a zöld, a piros, a rózsaszín stb. irányokba való beállásra. Újabban talán semmire sem kötelezik, de így lesz egyik nap a fekete fehér, a másik nap a fehér szürke stb. . . Aki negyven évvel ezelőtt hitet tett arra, hogy csak a közösségért dolgozik, az ma idiotának számít. Abban pedig, hogy vitustáncot járó emberi és érdekviszonyok között egy ember belső eszmei irányítója kezd megtévelyedni, nincs semmi természet- és társadalomellenes. Az csak önvészélyes. Sajnos, az is igaz, hogy az irreverzibilisnek tűnő önvészélyesség esete nem csak hic et nunc az egyes emberre, de — mutatis mutandis — az egész emberiségre globálisan is fennáll." (Természet Világa, 1984/12. 542. o.)

Egy több évszázaddal ezelőtti megállapítás fogalmazódik itt újra: „Kizökönt a világ tengelyéből . . ." Ezt az embert, ezt a betegséget ismerjük, csak nem ilyen elkeseredett változatban. Hamlet az, aki körül kifordult a világ, aki nem találja önmagát. Kapcsolatrendszerei megbomlottak: neki kellene apja halála után a trónon ülnie, de nagybátyja foglalta el azt; szétesett a családja, mert anyja újra férjhez ment, méghozzá az új uralkodóhoz; szerelme is kérdésessé válik, hiszen az apósjelölt leskelődik utána; tanulni küldik idegenbe, s közben meggyilkolását tervezik. Neki uralkodónak kellene lennie — de nem az; gyermeknek kellene lennie, de hűtlen anyja miatt nem lehet igazán gyermek — fenntartás nélküli szerelmesnek kellene lennie —; de a gyanakvás miatt nem lehet az. Beteg körülötte az egész bomlott világ, s bomlottnak tűnik ő a beteg világ számára. Hazudik neki mindenki, ennek következtében rajta sem igazodik el senki. De neki kozmikus méretű vállalkozása van: helyrehozni ezt a tengelyéből kizökönt világot. A nagy lehetőség ellobbanásának vagyunk tanúi küzdelme láttán.

A gondolatmenetünk elején idézett ifjúságpolitikai határozat második részében feladatokat jelöl meg. „El kell érni, hogy a gyermekek száma a mainál kisebb különbséget okozzon a családok jövedelmi helyzetében . . . Elengedhetetlen a gyermek- és ifjúságvédelmi hálózat, a veszélyeztetett gyermekekkel és fiatalokkal foglalkozó intézmények erősítése . . . Az egészségromboló szokások kialakulásának megelőzése és visszaszorítása érdekében javítani kell a gondoskodást az ifjúság egészségéről . . . A szülők felelősek azért, hogy gyermekeik jó családi légkörben nevelkedjenek . . . elfogadják azokat az értékeket és normákat, amelyek szükségesek a társadalmi beilleszkedéshez, a kiegyensúlyozott élethez . . . (i. m. 9—10. o.). A diagnózis megállapítása, az okok feltárása után cselekedni kell. Nem elég a gyógyulni akarás — az eszközöket

is meg kell találni. És érvényes a tétel: „Qui vult finem, vult et media” — aki a célt akarja, akarja a hozzá segítő eszközöket is.

Jézus örömhír hirdető tevékenységét átszövik a beteggyógyítások. Nem megy el szótlánul a szükség mellett. Szinte középpontban van előtte a beteg: „Állj ide középre!” — szólítja föl a béna kezű embert (Mk 31,—6). Nem elégedhetünk meg az elemzéssel, ne alkossunk magunknak képet a világról pusztán a kép kedvéért, hanem a gyógyítás szándékával! És keressünk eszközöket is!

Hamlet betegsége és küzdelme modellértékű. Az apátlan-anyátlan, magára maradó emberek száma azonban napjainkban a hagyományos közösségek egyre erősödő szétbomlása miatt lényegesen nagyobb, mint Shakespeare idejében. Ha a statisztikai évkönyveket kézbe vesszük, világosan nyomon követhetjük a rendezettség felől a rendezetlenség irányába való eltolódást (öngyilkosok, válások, fiatalok bűnözése stb. területén). Az ember nem találja a helyét a világban, a társadalomban. Gyarmati keserű megállapításai az iránytű változásairól a társadalmi értékzavart jelzik; az apátlan-anyátlan váló embereknek még inkább szükségük volna a biztos iránymutatásra vagy igazodási pontokra.

A felületesség kockázatát vállalva néhány általánosító megállapítás felől nem térhetünk ki. A betegség mindenképpen rendellenesség, rendezetlenség; deviancia — negatív irányba való eltérés. A rend felbomlásának vagyunk tanúi mind világméretben, mind pedig az egyéni életben. Politikai világrendszerek diszharmonijáról kell beszélnünk: minden nap értesülünk erről a világméretű konfliktushelyzetről, feszültségről. A tudományos-technikai fejlettség ugyancsak kettéosztja a világot: egyre nagyobb a távolság a csúcson lévők és az elmaradottak között a különbség. Ennek következtében az életben maradás feltételei is különbözőek: egy túlnépesedett, elmaradott, gazdaságilag kiszolgáltatott harmadik (és negyedik) világ szembenállását látjuk a fejlett civilizációjú, anyagi jólétben élő, de népességében csökkenő világgal. Megosztó tendenciák érvényesülnek mindenütt az egységesítő törekvésekkel szemben: gazdasági érdekek, nacionalizmus, faji különbségtétel, amely sokfelé a gyűlöletig fokozódik.

Az egység, a rend megbomlásának tanúi vagyunk akkor is, amikor a természeti környezet és az ember feszültségét látjuk. Az ipari vidékek savas esőjétől tömegesen pusztuló erdők, túlkemizált mezőgazdaság és az ipari melléktermékek következtében szennyezett talajvíz csak egy részlete ennek a feszültségnek. Mintha egy önpusztító világban élnénk, amelyből hiányoznak a rendezőelvek. Egy olyan világban, amelyben a következő történik: abszolútizáljuk azt, ami relatív — és egyúttal relativizáljuk azt, ami abszolút. Birtoklásra, szerzésre berendezett világban élünk, miközben egyetlen dolog megy veszendőbe: az élet.

Mitől beteg a ma embere? A bűntől? János evangéliumában olvassuk a vakonszülött meggyógyítását. A tanítványok kérdezik: „Mester, ki vétkezett, ez, vagy a szülei, hogy vakon született?” Jézus válasza: „sem ez nem vétkezett sem a szülei, hanem inkább Isten művének kell megnyilvánulnia rajta.” Alighanem leegyszerűsíteniék a valóságot, ha a mai ember betegségét és a bűnt közvetlen kapcsolatba és összefüggésbe állítanánk. De az is tény, hogy a paradszóm elvesztése óta minden ember a harmónia után sóvárog és szenved az újra és újra megtapasztalt szétesettségben: a betegségben. És Jézus műve óta, akinek élete ugyancsak nem volt feszültségektől és konfliktusoktól mentes, adva van számunkra az összhang, a rend — és mondjuk ki most: a megváltás — lehetősége. És mindenütt, ahol emberek, közösségek, társadalmak betegségekből gyógyulnak (világos, hogy fejtegetéseinkben már régóta nem a fiziológiai betegségekről, a kórokozók következtében létrejött betegségekről van szó), ott az eljövendő Isten országa valósul.

A keresztény örömhír nem ad semmiféle technikai megoldást a világunkban tapasztalható konfliktusokra. Nem ad megoldási modellt a környezetvédelemre, az energiaválságra, a szegények és gazdagok különbségének megszüntetésére, a technikailag fejlett és fejletlen országok ellentétének feloldására. De a keresztény örömhír világossá tudja tenni, amit semmiféle gazdaságelmélet és politikai eszmerendszer nem tud: azt, hogy végzetes következményei vannak, ha abszolút értékűnek és érvényűnek tekintjük azt, ami viszonylagos, és ha viszonylagosnak tekintjük, ami abszolút. Betegségeinkből gyógyulást a rend elfogadása hoz; né feljünk kimondani: a világ rendjének elfogadása, amelyben mindenfajta betegség és szétesés esetlegességünket jelzi. Ez nem ment föl a felelősség alól, hogy emberibb tegyük körülöttünk az életet és kereszünk a gyógyulás-gyógyítás eszközeit. A ma embere — éppen a szétesett struktúrák következtében — a kihívások, provokációk intenzívebb pőzönében kénytelen élni. És minden kihívásra választ kell adni. Gyógyulunk és gyógyítanunk kell. Kitarotán kell fáradozni, hogy bánni tudjunk

önmagunkkal és a világgal. Aktív emberi cselekvésre van szükség, küzdelemre, aszkézisre a szó igazi értelmében.

Belső és külső rend nélkül az ember pusztulásra van ítélve. Ez a rend vonatkozik az ember mindenkori élethelyzetére, hivatására, közösségére, életvezetésére. Azonban e közvetlenül is „fogható” renden túl az ember kell, hogy kapcsolódjék ahhoz az alapvető rendhez, amely fölött maga nem rendelkezik. Ez a „központi rend” megmutatkozik például az éjszaka és nappal kozmikus ritmusában, az évszakok változásában, s mindez az embernek is ritmusa, nem vonhatja ki magát hatása alól. Ugyancsak eleve adottak a testi-lelki fejlődés szakaszai, mint az emberi érettség sajátos lépcsőfokai. Megvan az emberi élet sajátoságos fölfelé, majd lefelé vezető íve, a frissesség és fáradtság szakaszai. Csak akkor tudja rendezni az ember az életét és önmagát, ha tudomásul veszi, hogy bele van helyezve egy tőle függetlenül létező rendbe. S a rend, amelyet önmagában megteremthet, az egyetemes rend analógiájára fog kialakulni benne. Az emberek évezredekén át meg voltak győződve erről. A makrokozmosz rendje az emberléptékű világban jelenvalóvá vált. Így lehetséges volt, hogy a kaosztól való ösfélelmet távol tartsák az élettől.

Talán megértjük egyszer, hogy az ember számára adott teremtés rendjét a gazdasági és szociális változásokkal a hallatlan technikai fejlődés nyomán mennyire veszélyes megtörni. Az éjszakát nappallá akarjuk tenni, az ember testi-lelki háztartását kiközösíteni a természetes egyensúlyi állapotból. A gyakorlati ateizmus, amely az embert a természet abszolút urának hirdeti, nem maradhat következmények nélkül. Kell, hogy érzékenyek legyünk a következőkre: a béke, leszerelés, éhínség, túlnépesedés, elnyomás problémáit, amelyek mind sajátos betegségeket, saját magunkban kell megoldanunk először. De ez belső iránytű nélkül nem lehetséges. Ugyanez vonatkozik egyéb kapcsolatainkra: családra, szűkebb közösségünkre, hivatásunkra.

Szükség van sajátos aszkézisre, amely szembefordul azzal a rendezetlenséggel, amelyből az egyre nyugtalanítóbb betegségeket fakadnak. Az ember rend utáni vágya azon a bizalmon alapul, hogy a valóság legvégül is „rendben van”. Szükség van hitre, amely túllép az „itt és most” korlátain. Enélkül nincs tovább, nincs jövő. Minden tett, amely bárhol is elősegíti a rendezettséget, a rendet, túlmutat önmagán — a transzcendencia jele. „Rendbe jönni” önmagammal és a világgal: az eljövendő Ország előjele.

Társadalmunkban egyre világosabban megfogalmazódnak a mindenkit egzisztenciálisan érintő problémák. Nem sorakozhatunk fel az öncélú diagnóziskészítők mögé, hanem részt akarunk vállalni a cselekvésből és a megoldásból. Nem tekinthetjük reménytelen elfekvőkórháznak a világot, ahol az ilyen vagy olyan végre tudunk csak várni. A mindnyájunk betegségével közösséget vállaló Krisztus újrarendezte az életet.

Betegebb-e a mai ember? — tehetjük fel újra a kérdést. Mindenképpen veszélyeztetettebb — fogalmazhatjuk meg a választ. Veszélyeztetettebb, s ezért nagyobb gondot kellene fordítanunk „rendben” maradására. A gyógyító Krisztust Urukna valló keresztények feladata és felelőssége egyre nyilvánvalóbb.

Vissza szűkebb világunkhoz: a társadalmi beilleszkedés zavarai, rövidítve: TBZ tömegméreteket öltött. Az emberről van szó. Cselekednünk kell. Figyelnünk kell a biztatásokra. Pataki Ferenc pszichológussal beszélget a Társadalmi Szemle — őt idézzük befejezésül. „Bátorítani és támogatni kell az önálló segítőakciókat, az egyházak ilyen irányú tevékenységét, az értelmes, önkéntes munkát. Mély benyomást tett rám, hogy fiatal szakértelmiségiek, orvosok, jogászok, pszichológusok és mások milyen szívesen dolgoznak önként ebben, mert értelmes cselekvési lehetőséget látnak benne. Van, létezik tehát segítőkézség . . . A formákat ki kell kísérletezni, a lehetőségeket végigpróbálni. Nem szabad erőszakolni semmit, hiszen kevés a szakember. A lényeg mindenképpen az: a kutatások, viták közepette cselekedni kell, és bátorítani mindenkit, aki őszintén, tevélegesen és hátsó szándék nélkül segíteni akar.” (Társadalmi Szemle, 1985/2., 76. o.)

. . .

A TEOLÓGIA folyóirat munkatársai a katolikus egyház tanításának keretein belül saját felfogásukat, nézeteiket fejtik ki, saját választott módszerüket alkalmazzák. A közös hit egysége folyóiratunk számaiban a legitim sokszínűség harmóniájában kerül az olvasó elé.

VÉLEMÉNYEK ÉS VALLOMÁSOK AZ IGEHIRDETÉSRŐL

JELENTÉS A MAGVETŐRŐL

„Sokan azt nézik, ami van, és kérdik: miért? Én azt nézem, ami nincs, kérdelem: s miért ne?” (Bernard Shaw)

— 1. Ha valamilyen tételt vagy megállapítást állandóan és ugyanazzal a végkövetkeztetéssel hangsúlyoznak, a hallgatók és az olvasók végül is kíváncsivá lesznek az ellenkezőjére. Nézetem szerint itt tart ma az a megszámlálhatatlan felmérés, vizsgálat, tudományos kutatás, mely unisono közli, hogy világszerte milyen méreteket öltött a hitközömbösség, és a mai ember úgy érzi, hogy az általános vallási életelvekkel mit sem tud kezdeni. Lassú sorvadásban szenvedő betegről szólnak ezek a zárójelentések. Az emberiség hosszú gyermekkora véget ért, szellemének teremtményei egyre kevésbé uralkodnak már felette. Isten nélkül is végezhetünk hasznos munkát a földön, utat találhatunk az univerzumban.

Ugyanakkor szembetűnően megnőtt az érdeklődés a művelődéstörténet, és ezen belül a vallások története, tanítása, teológiája iránt. A közérthető tudomány publikációi az adott társadalmi háttérhez való viszonylatban tárgyalják az *örök igazságokat*, és napjaink nem vallásos embere átfogóbb kultúrtörténeti, filozófiai ismerettel rendelkeznek, mint a hívők többsége vagy az Úr nevében szóló jó néhány lelkipásztor.

— 2. Az élet nagy fordulóihoz kapcsolódó egyházi szolgálatok: a születés, a keresztelezés vagy szövetségbe fogadás, az esküvő, a temetés stb. mind alkalom arra, hogy eltérő felfogású emberek találkozzanak egymással. Mindegyik esemény az ígét hirdető pap egyik szerepe. A közönség figyel, meghallgatja, a közvetlenül érdekeltek többnyire elégedettek. Ha nem, utólag akkor sem mondják meg, mert az örömet vagy gyászt megszentelő szertartás fénye jobban lefoglalja őket. Aki nem vallási szándékból volt jelen, ugyan miért tenné szóvá ezt vagy azt? Ha megérintette egy gondolat, magával viszi. A kegyelettel semmitmondót pedig besorolja más, hasonló tapasztalataihoz.

Az igehirdetések összehasonlítására jó alkalom a Petőfi Rádió vasárnap reggelenként elhangzó vallásos műsora. Az érdeklődő két hónap leforgása alatt követheti a zsidó, az ortodox keresztény, a katolikus, a református, az evangélikus egyházak prédikációit. Alig fordult elő, hogy a hallgató megjegyzést, bírálatot írt volna. — Amennyire örvendetesen tért hódít a vallások közötti párbeszéd, az ökumenikus gondolat, annyira ellanyhult a saját valláson belüli gondolatok cseréje. Talán a mindmáig megőrzött státusérték: a papi tekintély miatt. Ő úgyszólván tud válaszolni mindenre, hitében szilárd, töprengéseit nem ismerjük . . .

Miután a felsorolt jelenségek mindegyike felismerhető és tény, mire számíthat a magányos küzdő: az ígét hirdető pap vagy a hite szerint élő, de ugyancsak propagátor világi ember?

Magányosnak mondom őket, mert hordozzák bár az elhivatottság ihletét, nyújtson eszmei biztonságot számukra egyházuk és intézményeik lenyűgöző kulturális öröksége, amikor megszólalnak, ígét hirdetnek, mindig több a hallgatójuk, mint a befogadójuk. — Köves, bogáncsos talaj fogja körül a szöszéket.

— 3. A szavaknak is megvan a maguk sorsa. A retorika, az ékesszólás minden fogását alkalmazó hajdani *hítség*nek, mint megjelölés, ma túl választékosnak, patetikusnak hat. Ha valaki *szónokol*, tapasztalatunk szerint közhelyeket mond, nagy hévvel. A beszédképzés, beszédművészet elhanyagolt tananyag.

A hítségoklat — néhány konferenciabeszédtől és szolgálatától eltekintve — ma is szónoklás. Az éneklő ritmusú, jellegzetesen papi beszéd, a citátumokkal teli szárnyalás percről percre szelíti az előadó és hallgatói közötti távolságot. A közönség, mint Karinthy rossz tanulója, elveszíti érintkezését a mondandóhoz, itt valami olyasmi történik, ami meghaladja képességét. Az Írást az Írással, a Bibliát a Bibliával magyarázzák, s ezáltal olyan *idem per idem* eszmekör kerekedik, melyben mindenre lehet válaszolni egy odailő idézettel.

A prédikációk tartalma és stílusa elszegényedett. A hívek vallási tudása is. Mint a mérleg két tányérja, úgy tartják egyensúlyban egymást. A gyermekkorban megtanult, öröklött vallási ismeretekhez jámbor beszéd illik. Azután elszélednek, és a kinti világban ezernyi olyan kérdéssel találkoznak, melyre vallásos gyakorlatuk színvonalán csak naivan válaszolhatnak. Jobb, ha el sem kezdik.

— 4. Megértem én a lelkipásztor sokféle gondját. Az egyházi és közéleti feladatok örömét és terhét. Az alkalmazkodást, és a szolgálatokkal járó rutin kísértését. — Azt viszont már kevésbé, hogy miután alkotmányunk biztosítja a vallásos nevelés lehetőségét, miért nem törekszik ennek felhasználására? Nemcsak arra, hogy jól-rosszul hittant tanít a sekrestyében, hanem arra is, hogy részt vegyen szűkebb-tágabb környezetének hétköznapijaiban. Ha elfogadta a történelmi-társadalmi realitást, hivatása szerint követeljen is részt annak humanista, szociális alakításában. Kinyújtott kezét senki sem utasítja vissza. Személyiségének, egyéniségének adottságával, viselkedésével, kulturáltságával, a világról való informáltságával együtt akkor is ígét hirdet, ha nem prédikál. — És tanulja újra ne csak a liturgiát, hanem egyházának jelenkori történetét, mely éppúgy konfliktusokkal teli, mint maga az élet.

— 5. Az élet értékéről, minőségéről beszéljen. Ne hagyja figyelmen kívül, hogy bár a tartalom a lényeg, megfelelő előadási forma nélkül eredménytelen, hatástalan. Szava és gondolatmenete legyen érdekes, lekötő, fantáziát serkentő, „szem nem látta, fül nem hallotta” titkokat feszegető . . .

Segítsen abban, hogy hallgatója azonosulni tudjon a prédikátor gondolatával. Egyházi és nemzeti példatárában őrizze, tárja fel a tradíció történelmi kincstárát, és ismerje meg minden összefüggésében otthonát, küldetési helyét. Arról szóljon, ami összeköt, de merje megcáfolni a tévedést, a valótlant. — Próbálja megérteni olykor szertelen érzelmeinket. Tanultságának, lelki gazdagságának minden képességével törekedjék, hogy megfontolást, önismeretet, a közösséget való felelősséget keltsen hallgatói lelkében. Tudjon megújhódni a mindig változó világgal, válaszolni most született kérdésekre.

Világnézetében legyen benne a való világ.

Dr. Rapcsányi László,
a Magyar Rádió főmunkatársa

. . .

Módomban állt a katolikus igehirdetést összehasonlítani a protestánsok igehirdetésével. Több mint egy évtizedig éltem Halléban, ahol a katolikusok kisebbségben vannak. Bizony náluk a beszédek, tanítások jóval magasabb szintűek a hazaiaknál. De ez nem azt jelenti, hogy elvontabbak, hanem jobban épültek a Szentírásra és mindig volt magvas mondanivalójuk életünkre. Rokonságom alapján jól ismertem a hazai reformátusok igehirdetéseit és az ezeknek megfelelő kiadványokat. Nincs bennük már semmiféle felekezeti kiegyeztettség, — érdekesek, személyhez szólóak. Bizony, többet kellene profitálnunk ezekből a példákbl.

Ha szabadna, kissé keményebb hangon foglalnám össze mondanivalómat: Magam nemcsak a plébániatemplomba járok, hanem másfelé is, mégis ugyanazokat a nehézségeket tapasztalom a katolikus igehirdetésben. Kiküszöbölhetőségükhöz néhány szempontot emelnék ki:

— Az emberek figyelmét a *logikus felépítéssel* lehet lekötni, akár a szószéken, akár a keresztelésnél, esküvőnél, temetésnél, akkor megmarad bennük néhány fontos gondolat. A rendszeres templomba járók is igénylik a *tervszerűen felépített mondanivalót*. Gyakran úgy érzem, hogy a beszédekben van valami „véletlenszerűség”, mintha az igehirdető nem tudná, hová is akar eljutni. Lassan ott tartok, hogy többet mond nekem, ha előbb otthon magam olvasom el a mise olvasmányait, mert — főleg az igeliturgiához kapcsolódó beszédek — nem többek, mint az olvasmányok újraisméltelése, azokhoz hozzáfűzött, de mégsem kifejtett kommentárok.

— A beszéd legyen *szuggesztív erejű*, de rövid. „Imádságtok legyen rövid és tiszta” — mondja Szent Benedek. Ez érvényes az igehirdetésre is. A hosszan elnyúlt beszédek azt jelzik, hogy az előadójuk még érzi, nem jutott el mondanivalója lényegéhez. Így az egész unalmassá válik és a készséges hallgatók figyelme is lanyhul. Mint zenepedagógus, úgy mondanám: a *tartalom*, a *forma* és a *ritmus* (mint időtényező) legyen *összhangban* úgy, mint a klasszikus görög

dramákban. — Mindannyian tudjuk, a szó egyértelműbb kifejezési mód mint a zene. Ezért tudták különböző korokban a szóbeli művészeteket jobban manipulálni, mint a zenét.

— Az *igehirdető életmódja* nem választható el szavaitól. Különösen a plébániákról, nemcsak vidéken, a városban is, kiszivárognak az életvitelnek gyakran visszatetsző módjai, a békétlenségek, a személyi ellentétek stb. Sőt vannak egészen elriasztó esetek is. Ha az igehirdetőnek, a lelkipásztoroknak és a körülöttük dolgozóknak az életvitelre fokozott jóra-törekvést mutat — amit a hívek különösen érzékenyen fognak fel —, akkor hitelesen tudják továbbadni Krisztus szeretetét, ami egész igehirdetésünk alapja.

— *Hirdessék nyíltabban Krisztust!* Ma már az életünk, mondhatnánk közéletünk szinte minden eseményénél jelen van a lelkipásztori képviselő is. Mégis mintha tartózkodnának attól, hogy nyíltan, meggyőzően szóljanak, akár egy rövid mondatban is, Krisztusról.

Minden igehirdetésünk alapja Isten Igéje, aki megtestesült Krisztusban, és így emberi érzékek számára felfogható, látható, hallható lett, — hasonlóan, amint a művészetek interpretálják az elvont valóságokat. Ez a tény számomra Michelangelo Pietájában foglalható össze. A megváltást beteljesítő, halott Krisztus arcának nyugalmas derűje már a feltámadás ígérete és kisugárzása. Az erős, Krisztust ölében tartó Istenanyának nemcsak az Ige befogadásában, de számunkra történt továbbadásában is erősítő, támogató szerepe van. Mária vállalta, hogy közénk testesíti az Igét. Hitével és életpéldájával az első, és minden ember számára hozzáférhető Igehirdető, aki szüntelenül Krisztusra mutat.

Vermes Mária
hegedűművész

. . .

Két dolognak feltétlenül jelen kell lennie egy jó igehirdetésben: 1. Az Isten nélküli ember bűnei, nyomorúsága okozta csődjének konkretizálása; — 2. Másrészt az ebből való egyetlen kiút felmutatása, vagyis Isten Jézus Krisztusban felénk lehajló szeretetének hirdetése.

Két bibliai verset tartok kulcsfontosságúnak: Lukács 19:10 „Mert azért jött az embernek Fia, hogy megkeresse és megtartsa, ami elveszett.” — A másik János 3:16 „Mert úgy szerette Isten a világot, hogy az Ő egyszülött Fiát adta, hogy ha valaki hisz benne, el ne vesszen, hanem örök élete legyen.” — Meggyőződése, hogy erre az evangéliumra van mindenkinek szüksége és nem magasaróttú filozófiai fejtegetésekre, amiktől okosabb lehetek, de a bűneimmel akkor sem tudok mit kezdeni. Isten elé pedig mindenki az elszakadott állapot miatt fog állni.

Személyes életemben ez akkor vált valósággá, amikor egy olyan pontra érkeztem el, ahol már elviselhetetlenné vált a rám nehezedő bűnök, félelmek terhe, — és egy igehirdetés hallgatása közben elfogadhattam Jézus Krisztus értem is elvégzett áldozatát. Megvilágosítottam, hogy Ő Szabadítója életemnek, név szerint ismer, mert azért jött, hogy „életük legyen és bővülködjenek.” — Megtapasztaltam, hogy „mindenki, aki az Úrnak nevét segítségül hívja, megtartatik”.

Azóta járhatok a hit útján, naponta az Isten szavával, Igéjével táplálkozva, és megtapasztalhatom Isten bűnbocsátó szeretetének valóságát. Természetesen az élethivatás, elkötelezettség: „és hogy legyetek feddhetetlenek, tiszták, Isten szeplőtlen gyermekei az elfordult és elvete-medett nemzetség közepette, kik között fényletek mint a csillagok e világon” (Fil 2:15).

Alföldy-Boruss Csilla
orgonaművész

. . .

Minden vallásnak más az igehirdetési módja, jellegzetessége, de a keresztyények örök forrása a Biblia. — Ha ebben a veszélyekkel terhes világban a pap néhány buzdító szót fűz a bibliai olvasmányokhoz a szeretetről, a több szeretetről, akkor már sokat adott hallgatóinak. — Mindenesetre a pap tehetségétől is függ, mennyire tud néhány szóval is szívhez szóló buzdítást adni.

Én magam nem szeretem, ha oktatnak, inkább buzdítsanak, erősítsenek. Nekem az élő tanítás a Biblia. Az ebből fakadó elmélkedések indítottak az ikonfestészetre is.

Agárdy Gábor
színművész

... Milyen lenne az aktuális és helyes forma (esztétikailag is) és tartalom, ami valóban érdeklődést keltene és választ adna nemcsak hívők, hanem az eszmét, erkölcsi elveket keresők számára is? — A kérdésre hozzáértéssel, átgondoltan, komolyan kellene válaszolni — én nem tudok — nem értek hozzá, nem is az én feladatom. Válaszom csak érzelmi hozzászólás lehet.

Ahhoz, hogy elveink, hitünk iránt érdeklődést keltsünk, hogy az emberek lelki problémáira választ adhassunk, segíteni tudjunk, vigaszt nyújtani, — igazán, mélyen és őszintén hinnünk kell, hinnünk abban, amit teszünk, hinnünk hivatásunkban. Ismernünk kell az életet; a papnak talán még jobban. Ismernie kell az embert, a *mai* embert, *mai* gondjaival, *mai* problémáival örömeivel, hogy *mai módon* magyarázza, közvetítse az evangéliumot. Amióta visszaállították a szembemisézést, a hívők (és a templomba betérő kíváncsiak) számára igen fontos a miséző pap magatartása. Sokkal nagyobb a jelentősége annak, hogy a pap hivatása teljességével közvetítse a szent áldozatot.

Köszönet és hála a sok segítő, megnyugtató adó útbaigazító, okos szentbeszédért. Tudom, — hiszem — hogy minden lelkipásztor felkészül az evangélium magyarázására (ha nem tenné, a hallgatók mozgása, beszélgetése, zörgése rögtön figyelmeztetné erre). Igen fontos feladat a jó felkészülés. Szükségünk van erre a sokszor jelképes, esetleg elvont részek megértéséhez. Tudnunk kell, hogy Bibliánk, Krisztus szavai *ma, itt, nekem, nekünk* mit mondanak. Milyen sokáig emlékezünk egy-egy nagyszerű beszédre; s ha a prédikációt őszintén meggyőződéssel, egyszerűen mondja a pap, természetes és magától adódó lesz minden gesztusa. A hang is fontos eszköze a papnak, ezt nagyszerűen lehet fejleszteni és gyakorolni de érzéssel megtöltve, a legkisebb hangra is figyelünk.

Isten szavának első hirdetője a szülő! Hálás vagyok az Úr Istennek, hogy Szüleim szeretete, életük példája, olyan útmutatást és nevelést adott, ami egy életen át segített rosszban-jóban, nehéz és szép időkben.

Véleményem szerint az emberi nevelés szempontjából szükség van a korai igehirdetésre, a hitoktatásra. Amit az ember meg nem tanul, mindvégig hiányzik személyiségéből. Az értelmes embernek minden területről kell szereznie annyi ismeretet, hogy felnőtté válva dönteni tudjon az élet dolgaiban. (Talán éppen a vallás adja meg a választ arra, amit keres.) Úgy szoktam mondani — ha azt hallja a gyermek, hogy a csokoládé rossz, keserű, mérgező, akkor visszaautasítja. Semmit sem kell mondani. Meg kell kóstoltatni vele és akkor eldönti, hogy jó-e, ízlik-e neki... — Legyünk mindnyájan Isten igéjének hirdetői saját környezetünkben, nemcsak hitünk megvallásával, hanem életünk példájával.

Végül: annak, aki Krisztus szavait tanítja, mély hivatástudattal kell az oltár elé lépnie. Istennel, Istenért, felkészülten, szívvel és szeretettel kell sugározni az evangéliumot. (A pap orvos is, lelki orvos, akihez bizalommal fordulhatunk.) A mai pap nyitottabban él közöttünk, legyen valóban „pap-ember”. Nagyszerű hivatás „Isten nevében” élni és tenni. Az ilyen igehirdetőink jól képviselik közöttünk Krisztust és az evangéliumot.

Bocssánnak meg, ha nagyon sokat kívántam, de magamtól is ezt várom.

Lukács Margit
színművész

Az igehirdetés a befogadó számára több a meghallgatásnál. Az Igének megtartói legyetek, ne csak hallgatói — szólít meg a Szentírás. Mi kell ahhoz, hogy megtartók lehessünk?

A jó igehirdetés párbeszéd a hívők ki nem mondott gondolataival. Ha valóban meglevő, de ki nem mondott gondolatokkal való dialógus a homília, akkor várható el, hogy a gyülekezet tagjai befogadók legyenek. Ez azonban feltételezi: meglevő gondolatokkal foglaljon helyet a hívó a padban. Vannak, akik azt gondolják és hirdetik is, hogy teljesen ki kell magunkat üresíteni, csak teljesen üres embert tud megtölteni Isten. Ez azonban nincs így. Az ember nem tudja teljesen megüresíteni magát, de nem is kell. Szülő vagy gyermek, főnök vagy beosztott, boldog vagy boldogságot kereső ember vagy esetleg mindegyik egyszerre, rengeteg gonddal, problémával, az élet megannyi kérdésével foglal helyet a padban. Kimondatlan kérdéseire kell választ kapnia az igehirdetésben. Minden igehirdetés egy időzített bomba, amelyik nem robban fel — szól a mondás. Valóban nem mindegyik olyan hatású, mint például Martin Luther King „Van egy álmom . . .” kezdetű beszéde. De egy emberben is történhet robbanás. Hány olyan esetet hallottunk, amikor valaki elmesélte: mintha egyenesen hozzám szolt volna az igehirdetés, minden gondolatomra választ adott, mintha a vesémbé látott volna a pap.

Az Ige élő és ható, élesebb minden kétélű fegyvernél, elhat a veséknek és a velőknek megszólásáig, megítéli a szív indulatait. Ha a Lélek csak egy emberben hozza létre a párbeszédet az igehirdetés és az ő gondolatai között, már nem tért vissza az Ige üresen. És tudjuk — nem tér vissza üresen.

Egy dolgot azonban a padban ülő is megtehet és meg is kell tennie. Imádkozhat magáért, az igehirdetésért, a papért. Azt nem teheti, hogy szomszédjának hallgatja az igét, de azt teheti, hogy imádkozik érte és a többi hallgatóért. Ha pedig — előre ismerve a textust — a Szentírást olvasva föl is készül az igehirdetésre, azt hiszem, mindent megtett, amit emberileg megtehetett. — A többi a Lélek rejtett munkája. Kiben kis változásokat, kiben életre szóló döntést munkál, egy biztos, mint már idéztük: az Ige nem tér vissza üresen.

Nikodém Lajos
energetikai szakértő

* * *

MIT VÁR A KERESŐ AZ IGEHIRDETÉSTŐL? Néhány évvel ezelőtt egy jeles marxista filozófustól egy rádióbeszélgetés során megkérdezték: miben látja annak okát, hogy az érdeklődés a vallás iránt növekvőben van. Ő erre azt válaszolta, hogy az embereknek kérdéseik vannak, és ha ezekre a kérdésekre máshol nem kapnak választ, az egyházhoz fordulnak.

Azt hiszem, ezzel az egyház jelenkori felelősségének és igehirdetése tartalmának egy döntő mozzanatát ragadta meg. Az emberek, igazában minden ember, de a keresők kivált, kérdéseikre várnak feleletet az igehirdetéstől. Nem „szép gondolatokat”, melyek ellebegnek a fejük felett — feleleteket. Feleleteket az ő kérdéseikre, és nem az igehirdető, az egyház, a dogmatika kérdéseire, mert ezek a ma keresőit nem mindig érdeklik. Érdeklí őket, hogy hogyan lehet megszabadulni a magánosság különféle formáitól, a házasságban szenvedett magánosságtól, a családban is magános öregek és a családban is magános fiatalok magánosságától, a baráttalanságtól, a közösségnélküliségtől. Érdeklí őket, hogyan szabadulhatnak meg szorongásaiktól, mert félnek környezetüktől, a betegségtől, az atombombától, a haláltól. Érdeklí őket, hogyan oldják meg szexuális problémáikat, férfiak, akik szeretnének családot alapítani, de nincs pénz, nincs lakás, nők, akik szeretnének férjhez menni, gyermeket szülni, de senki sem veszi őket feleségül. Folytathatnám a sort, de éppen ez az, amire az igehirdetőnek magának kell figyelnie: mi éppen az ő hallgatóinak, az ő gyülekezetének kérdése.

Ez nem mindig könnyű dolog. Sokszor a kérdés megfogalmazását is az igehirdetőtől várja a kereső, aki esetleg érzi életének a megoldatlanságát, de kérdését csak tüneti szinten tudja megfogalmazni („csak egy kicsit több volna a fizetésem”, „ha valahogyan megszabadulhatnék az anyósomtól”). Az igehirdetőnek kell tehát megfogalmazni a valóságos kérdést, úgy, hogy

abban a kereső rá is ismerjen a maga igazi kérdésére, megértse, megérezze, hogy ez az ő bajainak gyökere — s erre a valódi kérdésre kell megadni a valódi feleletet.

Hogyan? Érthetően. Nem olyan képekkel, például, melyek a hallgatónak mást jelentenek, mint az igehirdetőnek, vagy legalábbis nem magyarázat nélkül hagyva azokat. Azt mondjuk: Isten Atya — és ez igaz. De biztos, hogy egy mai tizenévesben pénz utáni hajszával elfoglalt, vele csendes beszélgetésekre soha rá nem érő apja mellett ez olyan képzeteket támaszt, amelyekre az igehirdető gondol? Azt mondjuk: Isten király. Jut-e egy mai átlagembernek a mesebeli királyon, az „uralkodó, de nem kormányzó” néhány európai koronás főn vagy éppen valami ellenszenves diktátoron túl más eszébe? Érthetően. Nem teológus tolvajnyelven, tudást fitogtató vagy az igazságot a hallgatónak érthetetlen kifejezésekkel misztikus ködbe burkoló nyelven. A kereső ember azt várja, hogy mai nyelven, mai fogalmakkal, a tudomány mai szintjén, alapos tudás birtokában, de éppen ezért tisztán, egyszerűen kapjon választ, valódi választ a maga valódi kérdéseire. „A papnak ajkáról tudományt vár a nép” — az Igének ez a szava talán igazabb ma, mint valaha, hiszen száz és egy tájékoztatási forma vérteljes ismeretekkel a keresőt, melyek sokszor éppen kérdéseit szaporítják.

Éppen ezért azonban, ha csak ismereteket közlünk, tudományos fejtegetéseket adunk, keveset adunk. Ezt a kereső megkapja máshol is, s ha az egyházban keres feleletet a maga kérdéseire, akkor ennél többet vár, mert azt tapasztalja, hogy ez nem hozott megoldást. Maga sem tudja pontosan, mit vár. Hitünk szerint azt, amiről alapjában minden igehirdetésnek szólnia kell: Istennek Jézusban hozzánk közel jött szeretetét. Pál athéni beszédének szavait módosítva így mondhatnók: Akit ti nem ismerve vártok, azt hirdetjük titektek. Mert, ahogyan a Timótheushoz írt első levélben olvassuk, Jézus Krisztus azért jött a világra, hogy megváltsa a bűnösöket. A bűnösség pedig, ahogy én értem, nem pusztán bizonyos cselekedeteket jelent, hanem egy bizonyos állapotot, az Istentől való elszakadottság állapotát. Ebben az állapotban lehet sok jó dolgot is cselekedni, de ez nem változtat azon, hogy az állapot a bűnösség állapota. Az elveszett drachma változatlanul egy drachmát ér, csak éppen elveszett állapotban van. Ennek az elveszettségnek ébred tudatára az ember, amikor magánosan érzi magát, mikor szorongások gyöttrik, mikor nincs öröme a munkájában, mikor, bár habzsolja a szexualitást, csömört érez, kielégületlenséget. Ez jelentkezik mindjárt az első bűnbeesés után: a szorongásban, az egyszerre takarandónak érzett mezítelenségben, a munka keservességében, a gyilkos testvér botja zuhanásában. Ettől keres, ettől vár szabadulást a kereső ember — és ettől szabadít meg Jézus. Az addig barátalanok az ő barátai lesznek, az addig szorongók, bizonytalankodók, kölcsönös gyűlölködésben élők erőnek, szeretetnek és józanságnak lelkét, nem a félelmet kapják, tiszta szerelemmel válik a mohó szexualitás, Isten munkatársai lesznek, akiknek addig csak verejték és átok volt a munka, akik csak uralkodásra, a mások félrekönyöklésére törtek, a szolgálatban ismerik fel életük értelmét. Ezt kell hirdetni az igehirdetőnek, egyszerű példázatokban vagy tudományos fogalmakban, ahogyan az a gyülekezet számára a legérthetőbb, a legvilágosabb, a legmeggyőzőbb.

Ahhoz azonban, hogy az igehirdetés meggyőző legyen, még valami szükségeltetik: a hitelesség. Amikor Pál arról beszél, hogy Jézus Krisztus azért jött a világra, hogy megváltsa a bűnösöket, ezt így vezeti be: Igaz beszéd ez. A görögben a pisztosz szó áll, ami azt is jelenti: megbízható, hitelt érdemlő, és azt is: valakiben megbízó, hívő. A szövegösszefüggésben kétségtelenül az elsőről van szó, de ez a kettős jelentés mégis figyelmet von: hitelt érdemlően ezt a beszédet csak az tudja hirdetni, aki maga is hiszi. Az Igét lehet okosan, tudósan hirdetni, és mégis hatástalanul, ha a váltás az igehirdető számára nem valóság, ha maga nem élte át a szabadulás csodáját, ha az Istentől való elszakadottság állapotából nem jutott el az Isten-fiúság állapotába. Mert ezt várják tőle. A teremtet világ sóhajtozva várja az Isten fiainak megjelenését. De még ez is kevés. A kereső ember elhíheti, hogy az igehirdető őszintén beszél, hiszi, amit mond, és mégsem érzi megoldottnak a maga életét. Úgy érzi: jó az igehirdetőnek, jó másnak, hogy ezt így tudja hinni — ő nem tudja. Pedig ő azt várja az igehirdetéstől, hogy végre nyugalmat találjon az ő lelkének. Ebben benne rejlik az igehirdető helyzetének egész képtelensége: az igehallgató olyasmit vár, amit az igehirdető egymaga nem tud megtenni. A Szentlélek csodáját várja, aki személyessé teszi számára a hallottakat, nemcsak hitelt érdemlővé, hanem elhitté: Jézus Krisztus azért jött a világra, hogy megváltsa a bűnösöket, akik közül első vagyok én. Ezt a csodát semmi igehirdető nem tudja magától létrehozni, magából kitermelni, az igehallgató a lehetlent várja tőle. És mégis, évezredek áldott igehirdetőinek és az igehirdetések hatására hit-

re jutottaknak sokasága bizonyítja, hogy ami embereknél lehetetlen, az Istennek lehetséges: az emberi szót a Lélek csodaképpen Isten életét teremtő szavává formálja kereső szívekben, a mindenkinek szóló Igét személyessé teszi, és nem az igehirdető érdeméből, de mégis az ő engedelmes szolgálata, mint eszköz által a kereső megtalálja, amit keresett.

Mit vár az igehirdetéstől a kereső? Hogy legyen az a cserépedény, amelyben Isten az élet vizét adhatja az ő szomjas lelkének.

**Dr. Ritoók Zsigmond tudományos főmunkatárs
MTA Okortudományi Tanszéki Kutatócsoport**

* * *

Azt kell mondanom, hogy még mindig nem vagyok eléggé megelégedve a prédikációkkal. Zömmel még mindig az a hiba, hogy az igehirdetők szónokolnak. Az a bizonyos régi iskola még mindig él. Még emlékszem Bognár Elek könyvére, mindenféle fényképek is mutatták milyen indulatnál, hogyan kell a karokat mozgatni, a hangot felemelni, fokozni. Ezek egyrészt nagyjából megtaníthatatlan dolgok, másrészt pedig tulajdonképpen szükségtelenek. Ma már nem ilyen dörgedelmes, szónoklatos prédikációkra volna szükség, inkább egyszerű, közvetlenül ható beszédekre, mondhatnám beszélgetésekre. Még ma is sokan törekszenek arra, hogy szépen beszéljenek, irodalmi formákban — és mindenféle szóvirágot használnak. Látszik, hogy élvezik is, amit mondanak, viszont a lényegtől elviszik az embert. Nem érzem azt a közvetlen kapcsolatot, mint amikor elmondok egy-egy verset — mert csakis az én szakmámmal tudom ezt összehasonlítani — és határozottan az az érzésem, akkor sikerül jól a vers, ha nem a versmondásra figyelek. Olyan ez mintha megkérdeztek volna és verssel válaszolnék valamire. Valahogy a prédikációknál is ez volna a lényeges: az Evangéliumot annak megfelelően magyarázzák. Az elmagyarázásnak közvetlen egyszerűsége a párbeszéd formáján kívül — a tartalomra is vonatkozik.

Néha az az érzésem, mintha nem tudnák a lelkipásztorok, hogy az embereket alapvetően mi izgatja, mi bántja otthon, elalvás előtt, gondolataikban. Mintha nem ismernék a civil életet. Még a vallásos ember élete is tele van szorongással, kételkedéssel, bizonytalansággal, rengeteg kísértéssel, be nem vallott bűnökkel — a szónak bizonyos értelmében —, amiket az ember gondolatban óhatatlanul is elkövet, mert annyi a csábítás a világban, amiben a keresztény ember is benne él. Mintha nem tudnák a lelkipásztorok igazán, hogy egy munkahelyen mi a probléma, hogy mi az a lakásprobléma, mik azok a Scyllák és Charybdisek, akik között egy keresztény embernek vergődnie kell, és nagyon erősnek kell lennie, hogy ne kövessen el bizonyos kis elcsúszásokat létfenntartása érdekében. Ezekről ugyan később kiderül, hogy nem is olyan fontosak, inkább a kényelem vitte rá, tehát le lehetett volna mondani róluk.

Szóval ezeknek a problémáknak feloldásához nem ad elég erőt az igehirdetés, holott az Evangélium mindig az életben való, az igaz, isteni erővel való tájékozódni tudásról szól. Az igehirdetés nem eléggé segíti az embert abban a küzdelemben, hogy mégis megmaradjon és ne engedjen bármilyen csábításnak. Az az érzésem, hogy talán az igehirdetők nem mernek arról beszélni, mik az emberek gyarlóságai, vétkei — félnek, hogy a hallgatóság megsértődik, hogy ennyire belelátanak a mélyükbe. Az állandó rábeszélés és az azzal kapcsolatos bátorítás nagyon sokat tenne. Nem bátorítják az embereket eléggé! Nem bátorítják arra, hogy a keresztény életet hogyan kell élni, nemcsak belül, hanem kifelé is, és természetesen azért bizonyos hátrányokat is vállalni kell.

A helyzet olyan, mint egy szindarabnál. Vannak rendezők, akik kizárólag a cselekményre szorítkoznak, ezáltal a közönség csak a cselekményt látja és így nem kap semmit. Egy igazi előadás a mögöttségeket olyan módon tudja hozni, hogy bár csak egy cselekmény van, abban a sokféle ember mind magára ismer, mert úgy van eljátszva, hogy szembetűnik az is, ami mögöttes van. Ugyanígy állunk az evangéliumi magyarázatokkal. Mindig azt kéne eltalálni, hogy mindenki magára ismerjen. Valóban érezze mindenki azt — hogy ha például arról van szó, mint a házasságtörő asszonyról is, hogy az vesse rá az első követ . . . — nem konkrétan az a bűn, amiről éppen szó van, hanem lehetne más is, az övé is. Azt kéne eltalálni, hogy az igehirdetés mindig olyan „előadás” legyen, amiben mindenki magára ismerjen, hol mulaszt, mi a kötelessége. Ismétlem, a prédikációk nagy része zengzetes, dicsőítő, költői . . ., de nem hétköznapiak való útmutatás. Ez, amit én rettenetesen hiányolok. Nincsenek igazán átgondolva sem. Gyakran inkább teológiai, elvont gondolatokkal magyarázzák az Evangéliumot. Nagyon ritka, az,

amikor én is kapok valamit belőlük. Egyszer valahol a szeretetről, a tapintatról, a figyelemről volt szó, és a pap a hétköznapi életre így alkalmazta ezt: Tessék megfigyelni, ha bejönnek a templomba, rögtön a pad szélére ülnek. Senki sem gondol arra, hogy jöhet még más is. Önző módon mindenki arra figyel, hogy onnan rögtön kiléphessen . . . Nagyon kedvesen megfogott az emberekben egy ilyen kis gyarlóságot, és biztosan sokan elgondolkodtak azon, hogy kis dolgokban is lehet valaki embertársaival figyelmen kívül. Elgondolkozhattak azon is, hogy hány ilyen kis hibájuk van, amik azután halmozódhatnak, és egyszer komolyabb dologban robbannak ki.

Mensáros László
színművész

. . .

Sokat vitatott kérdése egyházunknak az igehirdetés. Bíráljuk, szidjuk, magasztaljuk; ki-ki a maga elgondolása szerint viszonyulva hozzá. Hozzászólásomban nem szakmai kritikát szeretnék mondani. Ahhoz nem elég a felkészültségem. Abból a szempontból igyekszem megközelíteni, hogy mit kér és vár a mai hívó papjaitól, akik neki az evangéliumot hirdetik.

Természetes, hogy jól képzett, s magukat állandóan továbbképző papokat szeretnénk. De legalább olyan fontos, hogy már a kispap teológusok képzésénél komoly súly essék a lelki, az emberségre való nevelésre is. Inkább legyen még ennél is kevesebb papunk, de ne legyenek hivatalnokok csupán.

A keresztény régen túljutott a még a pogány korból átöröklött, magát oly sokáig tartó fel-fogáson. Ékes nagy szavakkal, frázisokkal, a retorika fogásaival, mutatós szóképekkel nem érik már be. Ahogyan a passzív, emberi érzésektől mentes, kifejezéstelen, üres tekintetű, csupán a test hibátlan arányait és szépségét hirdető ógörög és római művészeti alkotásokat is felváltották későbbi korok lelkiséget, emberséget, humánusot kifejező művei. Lehet a szónok mégoly magával ragadó, fanatizáló, lendületes, szólhat könnyed eleganciával, lehet frappáns ötletekben gazdag, pompás orgánumú — ha életével nem támasztja alá mindazt, amit mond, ha nem éli az evangéliumot — nem adott eleget. Kevesebbet, mint az a pap, aki talán szerényebb tehetséggel bír, műveltsége is hiányosabb, beszéde akadozó, hangja fátyolozott, nem is szellemes, sőt, egyhangú, fárasztó követni, beszédeinek fölépítése is kifogásolható, csapong, félszeg, jelentéktelen a külseje, de: Istennel, Istenben, Istenért és híveiért él. Időt, fáradságot nem kimélve, magát feledve mindig másokért.

A szívből jövő, őszinte prédikációt — nyúljon bár kissé hosszabbra — szívesen hallgatjuk. Csak amikor a szónok teljesen elfeledkezik magáról, az időről, hívei idejéről, azok sürgős otthoni, vagy munkahelyi teendőiről, kötelességeiről, amikor egyenesen nem lehet „lelőni” — az már a lelki ráhatás erős rovására megy. A hallgatók fészkelődnek, türelmük fogytán, elfáradnak, érdeklődésük lankad, már azt sem tudják, miről hallanak, rájuk váró dolgaikon jár az eszük. Jobbik esetben elbóbiskolnak, esetleg fölállnak és kiosonnak.

Legnagyobb dicséret egy szentbeszédre, ha azt mondjuk: „Ez az ember hiszi, amit mond”. Távolabb állók talán megütköznek ezen, nem értik. Mert hát hogyan is lehetséges, hogy aki Istennek szentelte életét, komolyan ne higgyen!? Az igehirdetők nem is sejtik, hogy amely percben megszólalnak, lelkük a szájukon. Lehet, hogy merész hasonlat, de valahogyan így lesz érthetőbb: Ahogy Krisztus Urunkból „erő áradt”, és úgy beszélt, „,mint akinek hatalma van” s ezt a hatalmat, ennek erejét emberi szóval másként kifejezni, megmagyarázni, érzékeltetni máig sem tudjuk, csak hatásaiban mérjük fel, mint az elektromosságot, vagy az emberi gondolatot, értelmet, szeretetet — úgy árulja el a beszélő lelkivilágát az a rejtett pozitív erő, amit akaratlanul bár a hallgatók felé irányít, vagy aminek hiánya sajnálatos negatívumként megmutatkozik.

Sokan nem mérik fel, a legodaadóbb hívek sem, a „,bort iszik, vizet prédikál” jelentőségét. Igaz, minden beszédben akad, amit felhasználhatunk, lelkünk javára kamatoztathatunk. De az orvosban is akkor bízunk igazán, ha maga sem teszi azt, amit tilt (pl. a dohányzást). Ahogyan a keresztény családoknak is mindenkor példát kell mutatniuk, úgy annak, aki az evangéliumot hirdeti, minden erejével törekednie kell az evangéliumi életre. Az evangéliumi életnél nem csupán a „,tiszta élet” követelményeire gondolok. Sok egyéb pozitívumra, ami mind az egyháziaknál, mind a világiaknál oly igen nagyon kívánatos. Mint az önzetlenség, ügybizugság, alázat, megértés, s mindenekelőtt a mindent mozgató, éltető, lobbantó és besugárzó Isten- és emberszeretet.

„Ha az evangéliumot hirdetem, nincs mivel dicsekednem, hiszen kötelességem. Jaj nekem, ha nem hirdetem az evangéliumot! Ha önszántamból teszem, jutalmam lesz, ha nem önszántamból, csak megbízott hivatalnok vagyok. Mi tehát az én jutalmam? Az, hogy az evangéliumot hirdetve ingyenessé tegyen az evangéliumot, s ne használjam ki az evangéliumban gyökerező jogomat” — írja Pál apostol (1Kor 9,16—18). S így folytatja: „Bár mindenkitől független voltam, mindenkinek szolgájává lettem, hogy minél többet megnyerjek. A zsidók közt zsidóvá lettem, hogy megnyerjem a zsidókat. A törvény alá rendelték közt, mint a törvény alárendeltje — noha magam nem vagyok a törvénynek alárendelve — csak, hogy megnyerjem a törvény alá rendelteteket. A törvényen kívülállók közt, mint aki a törvényen kívül áll — pedig nem állok Isten törvényén kívül, hanem Krisztus törvényének vagyok alárendeltje — csak, hogy megnyerjem a törvényen kívül állókat. A gyöngék közt gyöngévé lettem, hogy megnyerjem a gyöngéket. Mindenkinek mindene lettem, hogy mindenkit megmentsek. Mindezt az evangéliumért teszem, hogy én is részesedjem benne” (Kor 1.9,19—23). A nagy küldetés: „Menjete el az egész világra és hirdessétek az evangéliumot minden teremtménynek” (Mk 16,1) igehirdetőt és hívőt egyaránt kötelez, akcióra serkent, aktivizál a hit szerinti életre is. Misszionárius az a keresztyén, aki komolyan veszi Istent, és hagyja, hogy Isten felhasználja és küldje. A misszió nem kivételes hivatás, hanem a keresztyén élet teljessége” (M. Delbrél).

Talán nem érdektelen, ha végezetül idézek egy Strassburgban talált középkori kéziratot; aktualitását mai napig sem veszítette el: „A pap legyen nagy és kicsiny is,/ nemes szívű, mint királyi vér,/ természetes és egyszerű, mint paraszti sarj,/ hős, ki legyőzi önmagát,/ Istennel küzdő ember,/ életszentség forrása ő,/ bűnös, akinek Isten megbocsátott,/ úrrá tud lenni vágyain,/ szolgál szelídet s gyöngét,/ nem hajol meg hatalmas előtt,/ de ha szegényt lát, térdén áll előtte,/ fegyelmzett az Úrban,/ nyája feje,/ kitárt kezével kolduló,/ számos ajándék hordozója,/ férfi a harcmezőn,/ anya, ki beteget vigasztal,/ kor adta bölcsessége,/ s bizalma, mint a gyermeké,/ a Legmagasabbat célozza meg,/ lábával földön állva, —/ örömré termett,/ jól ismeri a szenvedést,/ az irigységtől távoláll,/ értelmes, nyílt szavú,/ a békének barátja,/ ellensége a téltlenségnek,/ kitartó mindörökké . . .” (ford. PÉ).

Ha Krisztus papjai csak megközelítően is igyekeznek ezt követni, sok prédikációval fölér a példájuk.

Paleta Éva
író

. . .

Az igehirdetésnél — úgy gondolom — a következő szempontokat kellene figyelembe venni:

— Minden korosztály számára hozzáférhető legyen. Ezért a témákat is a korcsoportok (kis- és nagyobb gyermekek, ifjúság, családos fiatalok, nagyszülők és idősek) igényeinek megfelelően kellene megválasztani.

— A homiliák ne legyenek túl hosszúak, de mindig a mai kornak megfelelő aktuális témákról szóljanak. Ne „szónoklatok” legyenek, hanem az érdeklődést felkeltő, közvetlen hangú, problémák megoldásában segítséget nyújtó beszédek.

— Jó lenne a liturgia szertartásai előtt — lehetőség szerint közben is — a magyarázat. Ezáltal a hívek jobban követhetnék a cselekményeket. Ez ajánlatos lenne a szentségek kiosztásánál is.

Saáry Éva
többszörös műkorcsolya-bajnok

. . .

Napjaink egyházi életének egyik vitatott kérdése kétségkívül az igehirdetés. Igaz ez akkor is, ha nem kérdőjelezi meg az ősi igazságot: az ige, az igehirdetés teremti az egyházat. Sok minden tartozik az egyházi élethez. Akárcsak az emberi szervezettel kapcsolatban hibás az a közkeletű kérdésfeltevés: melyek az életfontos és a nem életfontos szervek?, hiszen az úgynevezett „nem életfontos” szerveknek is lényeges a működésük, jelentőségükről éppen azok adhatnak leghitelesebben számot, akiknél kiesik működésük; hasonlóan alakul ez az egyházi életben: mindennek van jelentősége, az egyházi élet ősi és újabb területei egyaránt sajátos értékek hordozói, hibás az a kérdésfeltevés, milyen értékeiről mondhat le, meddig vonulhat vissza az egyház, hogy még egyháznak tarthassa magát?, mégis, ha elvállaljuk a kérdést — defenzív kicsen-

gése nélkül — azt mondhatjuk, hogy amíg az evangélium tisztán és igazán hirdettetik (és a szentségek kiszolgáltatók), addig él az egyház.

Az igehirdetés jelentőségét az egyházi életben egyszerűen nem lehet túlbecsülni. Különösen érdekes és érthetően vitára ingerlő ez a megállapítás ma, amikor a történelmi egyházakban is evidenciaszinten tért hódít a kisközösségi életforma. Nemrég hallottam például azt az adatot, hogy a brazil katolicizmusban is meghatározó jelentőséget kaptak a kisközösségek: 80 000 kisközösségben 2 millió brazil katolikus fejt ki aktivitást. Mindez nem csökkenti az igehirdetés szerepét, hiszen a kisközösségek életét is az ige kell, hogy meghatározza.

Az igehirdetésnek — az ősi üzenet megtartása mellett — minden korban meg kell újulnia, el kell jutnia a kor emberéhez. Mit jelent ez ma? Látszólag nagyon sokat, más megközelítésben akár nagyon keveset. Ez utóbbi egyszerűen az „igaz beszédet” jelenti. Napjainkban, a szavak áradatában, a hazugságok, vagy fogalmazzunk tapintatosabban a féligazságok, napi „igazságok” erdejében az élő beszéd sokat veszített hiteléből. Pusztán az a tény, hogy a hallgatóság érzi: az igehirdető igazat szól, hite, élete, meggyőződése áll szavai mögött, már bizonyos tekintélyt, súlyt kölcsönöz az igehirdetésnek.

A ma embere sem vár egyébként mást az igehirdetéstől, mint minden kor embere. Legyen örök és legyen időszerű, mai. Vagy úgy is fogalmazhatunk, közvetítse az örök mondanivalót mai időszerűséggel. Ne féljen az akár túlzott aktualizálástól, ez még mindig a kisebb veszély, mint az embereket elkerülő tolmácsolás.

Hívők és nem hívők joggal várják az egyház állásfoglalását a társadalmi élet különböző kérdéseiben. Ennek az állásfoglalásnak akkor lesz súlya, ha az ige jelenti az alapját, és ha ezen az alapon bátran vállalja a teljes azonosulástól a teljes szembefordulásig saját identitását az időszerű hivatalos politikai állásponhoz, vagy a közgondolkodáshoz képest. Ez nagyon lényeges kérdés és nem téveszthető össze az egyház állammal szembeni lojalitásával. A lojalitás értékét többek között az adott időszerű társadalmi kérdésekben eltérő vélemény, az „érted haragszom nem ellened” magatartás vállalása jelenti. Az egyetértés súlyát is az adja meg, ha az egyház „nem”-et tud mondani.

Kétségtelen, hogy az élő beszéd súlyának csökkenése, a gondolati tartalmat nélkülöző „paprólékból” felépülő „beszéd” burjánzása meg is könnyíti az ige hirdetőjének helyzetét, mégis inkább növeli felelősségét. Formailag és tartalmilag egyaránt vissza kell adja a beszéd hitelét, méghozzá úgy, hogy közben keresztény maradjon. Csábító lehet izgalmas társadalmi kérdéseket ragyogó stílusban, magas tudományos szinten fejtegetni, mégsem igehirdetés ez, ha középontjában — közvetlenül vagy közvetve, minden erőltettség nélkül — nem a megfeszített és feltámadott Krisztus áll.

Ma sem könnyű feladat az ige hirdetése. Joggal érzik a ma igehirdetői — mint feltehetőleg minden kor igehirdetője —, hogy nehezebb, mint bármikor. Hívők és nem hívők gondolkodásában, életmódjában háttérbe szorul az egyház tanítása. Ez következményeiben, mint szociál-etikai kérdés sem lebecsülendő, az igehirdető számára pedig azt jelenti, hogy erősíteni kell az igehirdetés evangélicizációs és missziós karakterét. Evangélicizációt az egyházon belül élők számára, hogy életvezetésükben valóban az evangélium legyen meghatározó. És egyre nagyobb hangsúlyt kap a misszió, hiszen egyre inkább jellemző az egyházi munkára, hogy ateista környezetben kíván hatni. Ennek a hatásnak az igehirdetést tekintve vannak sajátos lehetőségei. Ilyenek a keresztelei és temetési igehirdetések, amikor konvencionálisan olyanok is ellátogatnak a templomba vagy a temetőbe, akik egyébként távol tartják magukat az igétől. A sajátos lehetőségek legnagyobb tömegekhez eljutó hordozói a rádiós istentiszteletek, amelyeknek — egyébként érthetően — mindmáig nem találták meg korszerű formáit az egyházak. Ez a téma megérne egy önálló stratégiát.

Csapdának tartom azt a felfogást, amely az egyház üzenetét úgy kívánja hangsúlyozni, hogy az ne riassza el a távolállókát, főként a fiatalokat, hanem úgy véli, hogy esetleg némi engedelmények árán megszerzett szimpátiával hódíthat további tért. Minden eszme csak önmagát teljesen vállalva számíthat sikerre. Más kérdés, hogy hangsúlyok koronként változhatnak. Magam épenséggel úgy vélem, hogy pragmatikus, bevallottan és túlzottan érdekorientált világunkban a talán legősibb keresztény mondanivaló, az értelmetlen, a feltétel nélküli szeretet közvetítése — szóban és életben — lehet a legnagyobb hatású.

Dr. Frenkl Róbert
orvosprofesszor

Az igehirdetés az evangélium örök örömhírének közvetítése az adott kor embere számára. Megragadó, megszólító, megtérésre hívó üzenet; indítás, vezetés, irányítás; megnyugtató és nyugtalanító; bünbánatra indítás és vigasztalás. Nagyhatalmú és fenséges szó, kimondani csak mélységes alázattal szabad, tudva, hogy Isten „cserépedénybe” rejti kincsét; ez a cserépedény az igehirdető, vele, általa szólal meg az üzenet.

Mindig voltak és lesznek nagy igehirdetők, akikhez felekezeti különbségektől függetlenül tömegek zarándokolnak; de voltak és lesznek, akiknek a papi feladatok közül nem a prédikálás karizmája adatott meg — ám kétségtelen, hogy a leggyaralóbb igehirdetés is üzenetet hordoz, és a Szentlélek kegyelméből ajándékká válhat a hallgató számára. Feltéve, hogy a hallgató elég alázatos szívű ahhoz, hogy a prédikációban Isten üzenetét lássa, nem pedig bírálható műremeket. De ha nem alázatos szívű? Vagy nem annyira, hogy a bíráló hajlandóságot elnémi magában?

Van jogos bírálat is. Nem Isten szavát illeti, hanem a közvetítőt és a közvetítést: vannak alapkövetelmények, amelyek akkor is kötelezőek, ha tudván tudjuk, hogy nem terem minden bokorban egy-egy nagy hitszónok. Mert lehet a prédikáció műalkotás is, csiszolt kristálypohár, ötvösremek; próbája az idő, az ilyen alkotás nem évül el; ha évek múlva kötetben olvassuk, akkor is megragad, szíven üt, minél több idő telik el elhangzása óta, annál időszerűbbé válik. De ha művésszé nem is, „jó mesteremberré” minden igehirdető válhat, gyakorlat és felkészülés kérdése csupán. Utóbbihoz hozzátartozik a textusban való elmélyülés és a művelődésre való készség, nyitottság, érdeklődés, elvégre kortársakhoz kell eljuttatni az üzenetet, ez pedig lehetetlen az ő életkörülményeik, tudatviláguk ismerete nélkül.

Összetartozik az igehirdetés a pasztorációval is: a hívek alapos ismerete megkönnyíti a személyhez szóló üzenetközvetítést. Manapság azonban a leglelkismeretesebb pasztoráció mellett sem ismerheti minden hallgatóját a lelkész, és gondolnia kell arra, hogy szava az „idegenek” számára is befogadható legyen. Alapkövetelmény az anyanyelv megbecsülése is. A szószék messzire világít: onnan csak tisztá, szép, romlatlan nyelven szállhat a szó. Isten szava: méltó köntösre van szüksége. Amint Reményik Sándor írta: „Nem illik daróc főpapi talárhoz, s királyi nyelvhez koldus dadogás”.

Amint a templomépítésben, az igehirdetésben is stílusok váltják egymást. Szent Ferenc énekel és táncolt miközben prédikált, tehette, az ő szuggesztív lényé és hallgatóinak déli temperamentuma ezt is elfogadhatóvá tette. A barokk oltárok ornamentikája, a képek és szobrok mozgalmassága fellelhető a kor egyházi retorikájában is. Volt racionalista korszak is, igehirdetés ürügyén gazdasági szaktanácsadás, mezei szorgalomra biztatás; a hívek unták, aludtak; a finn evangélikusoknál „álm-kántorok” jártak fel-alá a sorok között, hosszú botjukkal enyhén kupán legyintve az alvókat. Az „ébredési mozgalom” nem véletlenül nyerte nevét: olyan változást hozott, mely után már nem volt szükség álm-kántorokra.

Napjaink stílusa egyszerű és világos. A mai ember nehezen hordozza el a hatalmas körmondatok gondolativeit, de még azokat is inkább, mintsem a mű-modernség végleteit. Az igehirdetés nem attól lesz korszerű, ha matematikai képletek, műszaki kifejezések kerülnek bele, még kevésbé, ha a jassznyelv kiszólásainak próbál polgárjogot biztosítani. A szószék: szószék. Akkor is az, ha a mai igehirdető már nem használja a 4-5 méteres magasságba emelt tornyocskát, hanem a hívekhez fűző közvetlen kapcsolat érdekében lejön az oltárlépcsőre állított pulpitushoz. Akárhonnan szól is a pap, az a hely, ahol áll: szószék. Oda a csölakók nyelvét még idézetképpen sem lehet elvinni. (Más kérdés, hogy e nyelv ismeretére — még használatára is! — szükség lehet a csölakók, kallódók misszionálisakor.) De a világos, szabados fogalmazás kötelező.

Ezt várja a mai hallgató, akiről egyáltalán nem bizonyos, hogy már hívó. Lehet, hogy csak közeledő, érdeklődő, keresgélő. Vonzza egy szeretett nagyszülő emléke. Menekül az élet kietlen céltalansága elől. Szeretne azok közé tartozni, akik Istennel járnak, mert talán már megtapasztalta szeretetüket. Hallott róla, hogy ma is vannak nagy tudású emberek, akik hívők, hit és tudás tehát nem áll szemben egymással. Nem kell magyarázatot keresnünk, a közeledők jönnek, mert a Szentlélek megszólította és elindította őket. Ezeket a leendő híveket nem szabad elriasztani, üres szívvel útnak engedni, sem pedig homályban hagyni. Ami magától értetődően természetes volt azok számára, akik 12 éven át, heti két órában tanultak hittant, az korántsem felfogható a teljesen kívülálló számára. Elsősorban hozzájuk (is) szólnak a katechetikai prédikációk, de szükséges, hogy az egyszerű, disztelen, tanító jellegű igehirdetés is átforrósodjék az igehirdető hitétől, belső meggyőződésétől, érzelmi erejétől.

„Simon, Jónásnak fia, szeretsz-e engem?” — „Te tudod Uram, hogy én szeretlek téged!” A jó igehirdető Krisztusra mutat, és kimondja ezt a vallomást, mert ezen áll vagy bukik minden.

(Összegyűjtötte: Széll Margit)

Bozóky Éva író

Wilhelm Zauner MILYEN NYELVEN BESZÉLJÜNK?

Csodálatosan hangzik az ígélet: „Ne töprengjeteK, hogyan és mit mondjateK. Abban az órában megadatik nekteK, hogyan beszéljeteK. Mert hisz nem ti fogtok beszélni, hanem majd Atyátok Lelke szól belőleteK” (Mt 10,19—20). Ezt az ígéletet arra az esetre kaptuk, ha hitünk miatt bíróság elé állítanak, vagy helytartók és királyok elé hurcolnak bennünket. A mi problémánk viszont az, hogy nem bíróság elé állítanak bennünket, hanem az ambóhoz. Nem helytartók és királyok elé hurcolnak bennünket, hanem osztályok és tanfolyamok elé. Olyan jegyesekkel kell elbeszélgetnünk, akik nem akarnak az egyháztól semmi mást, csak egy szép esküvőt; olyan szülőkkel, akik gyermekeiket a keresztség által föl akarják vetetni abba az egyházba, amelyből ők maguk kiléptek; temetéseken olyan közönség előtt kell beszélnünk, amelyek nem hisz a halál utáni életben. Újságolvasók, rádióhallgatók és tévénézők bírósága előtt állunk. Aruházak, bankok és villamosvonalak megnyitására cipelnek bennünket. Az erdők pusztulásáról rendezett nyilvános vitára udvariasságból meghívják a plébánost is.

Kínlódás a nyelvvel . . .

Hogyan beszéljünk, és mit mondjunk ilyenkor? Úgy látszik, mintha ezekre az esetekre nem állna az ígélet. Szavaink sokszor idegenül és formálisan csengenek. Olykor nagyon tehetetlennek érezzük magunkat, amikor megpróbáljuk közvetíteni azt az üzenetet, amely ott az előadóteremben olyan világos volt előttünk, s abban a meditációs közösségben is oly mélyen a szívünkbe hatolt. Az a feladatunk, hogy „a pogányoknak hirdessük Krisztus felmérhetetlen gazdagságát” (Ef 3,8). De amit mi tudunk hirdetni és nyújtani, azt nagyon sokan egyáltalán nem tartják gazdagnak. S úgy állunk ott az evangéliumi üzenettel, mint egy köteg forinttal egy nyugati bankban: nem szívesen, s valami szégyenletesen alacsony árfolyamon váltják be, nem sokat ér a nyugati gazdasági életben.

. . . és elkedvetlenedés

Sok lelkipásztor elvesztette már a kedvét, s azt mondja: Üzenetünk nem éri el a célját. Nem egy közülük az azonosan gondolkodók kis körébe menekül: ott még elismerik. Mások fokozzák erőfeszítéseiket, és olyan stresszbe kerülnek, amely még jobban tudatosítja bennük erőfeszítésük eredménytelenségét. Nem ritka az az eset sem, hogy a lelkipáztorkodásban működők elvesztik identitásukat: az üzenet idegen lesz magának az üzenethozónak is. Helyzetüket olyanek látják, mint Jeremiás: „Rászedtél, Uram, s én hagytam hogy rászedj; nevetségessé váltam napról napra” (Jer 20,7). Hogy lehet élni ilyen feszültségben, ilyen teher alatt? Hogyan szerezük vissza az igehirdetés örömét? Hogyan tudjuk megoldani ezt a nyelvi nehézséget?

Nehezen közvetíthető üzenet

Talán segít már annak a belátása is, hogy igehirdetésünk küzdelmes voltának az oka nem csupán abban rejlik, hogy ügyetlenek vagyunk a megfogalmazásban. Sokkal inkább abban, hogy idegen test az maga, amit hirdetniünk kell. Az nem illik bele a rendszerünkbe, az nem illeszkedik bele hézagmentesen a gondolkozásunkba, gazdasági és politikai gondolatmenetünkbe. Újra meg újra szétveti azokat a teológiai építményeket is, amelyeket nagy fáradtsággal fölhúztunk. Vallási érzelmeinket is irritálja, pedig azok oly kedvesek és meghittek számunkra, s már oly közel éreztük magunkat bennük Istenhez. „A megfeszített Krisztust hirdetjük: ő a zsidóknak botrány, a pogányoknak oktalanság” (1Kor 1,23). Krisztus nem illik bele sem a zsidóságba, sem a pogányságba; sem az akkoriba, sem a maiba. Ő mindenütt idegen, botrányt okozó, túlságosan nagy. Gondolatait nem lehet simán beilleszteni a mi gondolataink építményeibe. Az olyanféle mondatok, mint pl. „csak az igazán emberi, ami keresztny”, arra csábítottak bennünket, hogy Jézus tanítását valamilyen kifinomult humanizmusnak állítsuk be. Ami a taní-

tásban megütközést keltett, azt elsimitottuk azzal, hogy a kereszténységet olyannak mutattuk, mintha egy emberi mértékre szabott öltöny volna. Már nem mertük kimondani, hogy a keresztény tan helyenként szembefordul az emberivel, vagy pláne: értelmetlennek és ésszerűtlennek tűnik neki. A Hegyi Beszéd idegen test az emberileg ésszerű etikában. A feltámadásról szóló tanítás meg az egyik embert újra meg újra gúnyolódásra ingerli, a másikat pedig udvarias menetegetőzésre ösztönzi (vö. ApCsel 17,32). A pusztán emberinek a szervezete úgy kitesztítja a Keresztről szóló tanítást, mint valami idegen szervet; antitesteket termel, ha ez a tan bejut a szervezetbe. Aki tehát elfogadja, hogy a keresztény tanítás idegen a mai világban, az meglátja ennek a tanításnak és a világnak a valódi viszonyát. Aki hirdetni akarja a krisztusi üzenetet, annak ezt a feszültséget kell kiállnia. Az igehirdetés nem csupán nyelvi probléma, hanem tárgyi probléma is: magát a tartalmat nehéz továbbadni.

Ez persze nem annyit jelent, hogy minden, az igehirdetésben elszenvedett kudarc annak a bizonyítéka, hogy az illető a Kereszt oktalanságát prédikálta. Sokan egyszerűen csak ostobán szövegelnek, s ezért nem hallgatják meg őket; ezek a maguk igazolására gyakran hivatkoznak arra a feladatra, hogy hirdetni kell az Igét s föl kell lépni, „akár alkalmas, akár alkalmatlan” (2Tim 4,2). Vannak lelkipásztorok, akik azt gondolják, hogy minél jobban felháborodnak az emberek a prédikációjukon, annál érthetőbben hirdették Isten igéjét. Nem is gondolnak arra, hogy az igehirdetésüknek való ellenállás nem az Isten igéjének szól, hanem annak a ténynek, hogy ők képtelenek megszólaltatni azt.

A nyelv „modernizálása”?

Némelyek meg azt hiszik, hogy a mai emberek előtt már nem lehet az igehirdetés régi szövegeit használni. Az ilyenek az evangélium helyett mesét olvasnak föl, s olyan módszerrel fejtik ki, amiről azt gondolják, hogy az a mélylélektan. Az esküvői beszédekhez indián történetet vagy buddhista mítoszt vesznek elő. Megint mások tájszóalással vagy durva utcai kifejezésekkel próbálkoznak a templomban. Jelszavuk: „csak könnyedén, csak könnyedén”. Nos, nem sokra tartom ezeket a módszereket. Nem tesszük érthetőbbé a krisztusi üzenetet, ha igehirdetésünk klasszikus formáit a Swingle Singersre bizzuk. Nem sokat segít, ha a Bibliát az újságok nyelvére, vagy éppen tájszólásra fordítjuk, ha Jézus Krisztust szupersztárnak mondjuk, és példabeszédeit a képregények stílusában rajzoltatjuk meg. A döntő kérdés az marad, hogy az emberek meghallgatják-e a bibliai üzenetet, és Jézus Krisztus szerint akarják-e életüket alakítani.

A hittől elidegenedettek számára „idegen nyelv”

Persze még ha ezt akarják is, akkor is megmarad továbbra is a nyelv problémája; végül is magával a nyelvvel kell fölébreszteniünk a készséget a krisztusi üzenet meghallgatására és elfogadására. A hit nyelve pedig olyan mértékben marad idegen nyelv, amilyen mértékben áll szemben valaki idegenül magával a hittel. A Biblia és a liturgia szövegei egy közösségi tapasztalatból születtek meg, s csak azok számára tehetők egészen érthetőkké, akik vállalják a hasonló megtapasztalást. Nem fordíthatunk le mindent, s nem dobhatjuk el azokat a drága szavakat, amelyek már otthonosak számunkra olyankor, amikor hitünket nyelvre akarjuk átültetni s annak segítségével akarjuk továbbadni. Mégis folyton felül kell vizsgálnunk az egyházi nyelvet: az enciklikák, a püspöki körlevelek, a plébániai híradók nyelvét; az egyházi testületek nyelvét; az egyházi bennfentesek zsargonját; az imádságoknak és a hívek könyörgéseinek a nyelvét; a karizmatikus összejöveteleken használt nyelvet. Még mindig áll Pál figyelmeztetése: „Ha egybegyűl az egész közösség, s mindenki nyelveken beszél, és be nem avatottak vagy hitetlenek lépnek be, vajon nem azt mondják-e, hogy elment az eszetek?” (1Kor 14,23). Valóban, rendkívül kínos lehet, ha egy lelkipásztor (akár pap, akár világi) állandóan „tanúságot akar tenni”, vagy ha az utcai járókelőknek szegezi neki a kijelentést: „Jézus szeret téged!” A vallási nyelvre is érvényes a szemérmesség parancsa. Egy barátom mesélte nemrég, hogy egy útitársra elől kénytelen volt az étkezőkocsiba menekülni, mert az egy témába vágó kongresszusra utaztában a vasúti kupéban teregette ki hitbéli élményeit. Nem érdekli a prostitúció! — mondta a barátom —, sem a testi, sem a vallási.

Bevallom, hogy néha meglehetősen az idegeimre megy a pasztorális nyelve is. Ha „cselekvési modelleket” és „lelkipásztori stratégiát” dolgoznak ki, olyankor jobb szeretném, ha egyik vagy másik kolléga inkább valamely komputer cégnél vagy a hadseregénél állna alkalmazásban.

Ha folyton új szavakat és új jelszavakat fogalmaznak, azzal, hogy ezek majd átsegítenek bennünket a jelenlegi helyzeten és biztos eredményre vezetnek, magamban megkérdőjelezem a kitalálójuk hitét. Aki nem veszi át azonnal a divatos szótárt, az persze kiteszi magát annak a gyanúnak, hogy tájékozatlan az illető tárgyban.

A hitnek ismerős szavakra van szüksége

Aki a hitét meg akarja szólaltatni, mert a nyelv egyszerűen hozzátartozik a hithez, s nélküle nem lehet a hitet továbbadni, annak magára kell vennie a nyelvvel járó fáradságot. Végig kell járnia a nyelvi kinlódás és a szótlanság útszakaszait. Helyesen teszi, ha ilyenkor inkább a költőtől tanul, semmint a reklámszövegek íróitól. Ne becsülje túlságosan nagyra a kreativitást se. Az egyes emberek hitének, de a közösség hitének is, jól ismert szavakra van szüksége. Aki ezeket meg akarja változtatni, az először kérdezze meg önmagától, vajon ő maga fölfogta-e azok értelmét. Amit valaki maga sem értett meg, azt nem tudja mások számára érthetővé tenni, még ha le is fordítja. A liturgia reformja sok alkalmi költőt dobott felszínre, de alig hallottam tőlük olyan megfogalmazást, amit elébe kellene helyeznem a liturgikus könyvek szövegeinek. Sokan persze önmagukat könnyednek és spontánnak gondolják, s azt hiszik, hogy a szertartást velük együtt ünneplők is értékelik ezt.

Loqui sequitur esse

Tehát: milyen nyelvet beszélünk? Nem könnyű megmondani. A nyelv nem egyszerűen egy kommunikációs rendszer, amely eleve készen áll a felhasználásra. Loqui sequitur esse: Olyan vagy, ahogyan beszélsz. Ha valamely egyházi hatóság dekrétuma fenséges magasságokban lebeg a tények és a problémák fölött, és azt idézi emlékezetbe, amit mindig is mondtak, el lehet képzelni, hogy milyen ez a hatóság. Ha egy pásztorlevélben a plébános nem talál semmi olyant, amit szívesen fölolvasson egyházközségének, ez fényt vet a levelet író pásztorra. Ha egy plébános felszínesen vagy „bigott” módon prédikál, akkor olyan is. „Beszéded elárul téged”, mondták a körülötte állók Péternek, amikor belopódzott a főpap udvarába (Mt 26,73). Ők ugyan csak a galileai tájszólására gondoltak, de az utalás általános érvényű: Nyelvéről ismerni meg az embert, szellemét vagy szellemtelenségét. Lásd legfentebb: Ha valaki Isten Lelkével igyekszik eltelni, nyugodtan bízhat abban, hogy megadatik neki, mit és hogyan szóljon. Ha csak „szellemdúsan” akar beszélni, jobb, ha hallgat. (Diakonia, 1985. szeptember, 289—293.)

Fordította: Bánhegyi B. Miksa

Heller György IGEHIRDETÉS ITT ÉS MOST — KINEK, MIT ÉS HOGYAN? (Egy öregedő világi gondolatai).

Hívő katolikus értelmiségi családban születtem. A gimnáziumot az 1930-as években az egyik legkiválóbb — ma is működő — vidéki szerzetes gimnáziumban végeztem. Katolikus hitem apró gyermekkorom óta olyan magától értetődő dolognak tűnt számomra, mint hogy a levegő vesz körül; olyan volt, mint egy remekül berendezett palota, melyben a legjelentéktelenebb apróságnak is megvan a maga jól definiált helye. Olyan egyszerű volt minden! Emlékszem, nagybacska gimnazista koromban meg voltam győződve arról, hogy — bár illet valószínűleg kifejezetten sohasem mondtak tanárain — Isten létét megfelelő felkészültséggel matematikai úton is be lehet bizonyítani; a hitetlenek tehát egyben ostobák vagy örültek is. — Hitemet azután is megtartottam, amidőn 1945-ben Magyarországon új világ született. Nem az ez idő tájt divatos „csak azért is!” módra, hanem tényleg hittem. Gyermekeink az akkor már fakultatívává vált hittanra jártak (templomi hittan akkor még nem volt, s az egyik tanévben számos budapesti gimnáziumból összesen tizen tanultak), ami — különösen feleségem aktív pedagógus voltára tekintettel — nem volt egészen tréfadolog.

De milyen is volt ez a hit? Röviden szólva: „zsinat előtti”, hiszen még zsinat sem volt. Az idő tájt szoktam néha mondani, hogy ha az egyház azt kívánja, hogy fordítva tegyem fel a kalapom, megteszem. Mennyi gondot okozott az indextilalom, hiszen — szigorúan véve — a napi sajtót sem lett volna szabad olvasni; végül az indextilalom alól felmentést szereztem. Súlyos nehézséget jelentett számomra a Szentírás értelmezése. Nem Krisztus feltámadásának mozzanatai, még-

csak nem is a darwinizmus és a Teremtéstörténet viszonya, hanem például, hogy hogyan lehet-
séges az, hogy eredetileg minden állat növényevő volt.

Azután jött XXIII. János pápa és a zsinat. A mai fiatalok el sem tudják képzelni, milyen bol-
dogságot jelentett ez akkor! „Ki kell tárnai az ablakokat!” mondta a pápa, s valahogy úgy érez-
tük magunkat, mint 1848 tavaszán a márciusi ifjak. A zsinat eredményeként megújult és a nép
felé fordult a liturgia, s megújódott a teológia (számomra különösen a szentírástudomány meg-
újulása jelentett sokat). Egyházunk több-kevesebb sikerrel igyekezett levetni uralkodói palást-
ját, s arra törekedett, hogy Krisztus vándorló népévé váljék. Ezzel egyidejűleg azonban a temp-
lomok kiürültek, a papi hivatások megfogyatkoztak. A legújabb fejlődés eredményeképpen
egész Európában (tehát nemcsak a hivatalosan ateista ideológiájú államokban) az egyház egyre
inkább olyan helyzetbe került, hogy a szekularizált társadalom számára inkább csak jelnek vagy
kovászknak tekinthető.

Úgy tűnik, hogy az eddigiek kevés kapcsolatban vannak voltaképpen témánkkal, pedig tá-
volról sincs így. A bevezetőből kikövetkeztethetők azok az *alapvető tények*, melyeket — úgy
gondolom — a magyar katolikus igehirdetésnek itt és most tekintetbe kell vennie. E tények az
alábbiak:

— korábban elképzelhetetlen mértékben és ütemben megújult az egyház önértelmezése; —
egy hosszabb időszak (talán kényszerű) egy helyben topogása után ugrásszerűen megújult a
teológia; — a korábban kvázi-államegyház helyzetet élvező (?) magyar egyház egyik napról a
másikra olyan helyzetbe került, melyben korábbi beidegződései alapján nem folytathatta életét,
s ahol a templomajtón belüli igehirdetés a korábbinál is sokkal nagyobb jelentőséget nyert: —
az egész fehér világot elöntő szekularizációs hullám hazánkat is elérte; — a jelenlegi magyar
népesség mintegy kétharmada már mint egy ateista ideológiájú környezet polgára született és
nőtt fel; — a keresztény erkölcs normái a magyar társadalomban ugyan kiveszőfélben vannak,
de helyette eddig nem sikerült egy valóban hatékony marxista erkölcsi tudatot kialakítani.

E tényekből a mai magyar hithirdetés számára a következő *problémák* erednek:

1. a templomba többé-kevésbé rendszeresen eljáró vagy oda néha bevetődő hívek vallási ismeretanyaga — finoman szólva — szerény; — 2. a teológia rohamos megújulásának eredmé-
nyeképpen óriási különbségek vannak még az olyan, vallásilag valamelyest képzetesebb hívők
vallási tudata között is, akiknek ismeretei koruk folytán különböző időszakokból származnak; —
3. a keresztény erkölcs és etika még a magukat vallásosnak tartó hívők között is egyre nehe-
zebben válik „eladhatóvá”; — 4. a teológia fejlődése nemcsak a hívők, hanem a különböző
korosztályú papok teológiai műveltségét is heterogénné tette; — 5. a vallásosságra irányuló tár-
sadalmi elvárás eltűntével, az ellenkező értelmű elvárás kialakultával az igehirdetés jelent(het)ti
a többé-kevésbé templomba szorult magyar egyház számára az egyik legfontosabb potenciális
vonzóerőt.

1. *A hívek vallási ismereteinek szintjére* vonatkozóan mindannyian ijesztő tapasztalatokkal
rendelkezünk. Egyik — akkoriban felső általános iskolás — lányom már a 70-es évek első felé-
ben meglepetéssel értesült egyik „tudományos világnézetű” tanárnőjétől, miszerint Jézust gyer-
mekkorában a Nilusból egy kosárban halászták ki. Kevésbé mulatságosak annak a vallásszociol-
ógiai vizsgálatnak az eredményei, melyre a hetvenes évek közepén Bács-Kiskun és Veszprém
megyében 13-30 éves fiatalok körében került sor.¹ E felismerés — egyebekben is rendkívül ér-
dekes — adatai szerint a szűrőpróbaszerűen kiválasztott 637 (messze túlnyomó hányadában
nyilvánvalóan megkeresztelt) fiatal csaknem 26%-a vallotta: „Tudom, hogy nincs, egy pillanatig
sem hiszek Istenben”; azon 117 fő közül, akik szerint: „Határozottan hiszem, hogy Jézus Isten
fia és ő maga is isteni személy” csaknem 15% abban sem volt biztos, hogy Isten egyáltalán lé-
tezik-e (!), sőt egy közülük meggyőződéses ateista volt. Ennek az ifjúságnak legnagyobb része
nyilván nem sok közvetlen gondot okoz az igehirdetőknek, hiszen alig tévedhetnek be a temp-
lomba. De ha netán mégis betévednek — vagy házassági oktatáson jelennek meg, mit mondjon
nekik a pap? Úgy vélem, ezek a „hívek” leginkább egy vonzó és érdekesítő templomi kate-
kézissel lehetnek elérhetőek. Ezért nem szerencsés kifejezés a „templomi hitoktatás”, hiszen
ott nemcsak a hitbeli ismeretek közlésével, hanem a keresztény életre való neveléssel is kell
foglalkozni. Éppen most került kezembe a bérmálási oktatáshoz — jobban mondva: előkészítés-
hez — készült „Nagykorúság Krisztusban” című, újonnan megjelent könyv (nem „tankönyv”),
melyet fényévnyi távolság választ el gyermekkorom derék katekizmusainak szellemétől. Az
ilyen katekizis az érdeklődők és keresők számára is az igehirdetés leghatékonyabb eszköze
lehet, s lavinaszerű hatást indíthat el. S még egy: nagy erőfeszítéseket kell tenni a templomi ka-

tekézis felnőttek számára történő további kiterjesztésére és hatékonyabbá tételére is. Ne feledjük, hogy negyed évszázadnyi nemzedék tagjai hitoktatásban egyáltalán nem vagy alig részesültek.

2. Egyik vasárnap után őszintén tisztelt plébánosomnak olyan megjegyzést tettem, miszerint szentbeszédének egy részlete teológiai szempontból talán túl hagyományos színezetű lehetett. A kapott választ nem felejttem el: „mit akarok, ugyanezzel a szentbeszéddel kapcsolatban egyes idős hívek azért háborogtak, mert az szerintük nem ragaszkodott eléggé az egyház megszentelt tanításához.” Úgy gondolom, ebben a kis esetben — mint cseppben a tenger — tükröződik a *mai igehirdetés egyik alapvető nehézsége*. A hívők nagy része számára ma is az összes szentírási szöveget megnevezett szerzőjük írta, Jézus minden kijelentése „ipsissimum verbum”, s Jézus Krisztus feltámadása természetesen úgy értendő, hogy húsvét reggelén a sírban, s onnan angyali segédlettel kísétált. E példákat végtelenségig lehetne folytatni, de minek; kétségtelen, hogy súlyos igehirdetési problémáról van szó, melyet alaposan és módszeresen kellene átgondolni, s melynek megoldása bizonyára nem „vagy-vagy”, hanem „is-is” jellegű lehet. Mégis sokszor már apró, fogalmazási módszerekkel is sok csomó volna oldható. Egy primitív példa: helyes, ha azt halljuk: „... Pál apostol az 1. Korintusi levélben ezt írja: ...” a „”. Péter levélnél azonban sokkal tisztességesebb a következő kijelentés: „... a 2. Péter levélben az alábbiakat olvashatjuk: ...”; ezen Mári néni sem botránkozik, s a képzettebb hívőknek sincs kényelmetlen érzése.

Hazai tapasztalatom szerint egyébként a mai magyar igehirdetés inkább a Mári néni javára történő engedékenységre hajlik (talán azért mert korosztályuk templomainkban súlyát meghaladó arányban van jelen). Ha azonban egyházunk jövőjére is kíván gondolni, akkor a jelenlegi-nél nagyobb gondot kellene fordítani arra, hogy Jézus Krisztusban — Rahner kifejezésével élve — „intellektuális tisztességgel is” lehessen hinni!

3. Mindannyian korunk gyermekei vagyunk. Gondolkodó ember igyekszik magát saját korának előítéleteitől szabadabbá tenni, s ez csak részben sikerülhet. Még kevésbé lehetséges ez a mindennapok egyszerű emberénél. Sajnálatos tényként kell tudomásul vennünk, hogy a társadalmak szekularizálódása következtében a közel 2000 éves *keresztény etika alapjai* jelenleg — nyugaton és keleten egyaránt — *széthullóban vannak*. Megfelelő hazai adatok hiányában itt egy olyan szociológiai felmérés néhány adatát idézem, melyet a közelmúltban a 10 legjelentősebb nyugat-európai tőkés országban rendeztek.² Eszerint már 1973-ban az NSZK-ban a fiatal férfiak 87%-a, a fiatal nők 92%-a semmi kivétivalót nem talált a házasságon kívüli együttélésben; ma a válás lehetőségének gondolatát a teljes NSZK lakosság 15%-a, az ifjú generáció 4%-a utasítja csak el. Az ifjú generációnak csak kisebbsége itéli el a házasságtörést, a homoszexualitást és a prostitúciót. A vizsgált 10 ország lakosságánál a „modern erkölcs” egyik szembetűnő jellemzője a feltétlen érvényességű normáktól való visszariadás. Az öngyilkosságot a lakosság 50%-a, az aktív eutanáziát 30%, a magzatelhajtást 32% tartja megengedhetetlennek. Sajnos, nem sok okunk van abban kételkedni, hogy ezek az adatok — tendenciaszerűen — hazánkban is érvényesek.

Az igehirdetőnek tehát ezzel a közszellemmel kell számolnia és szembeszállnia. Nem könnyű feladat, s talán — legalább bizonyos mértékig — éppen ezzel menthető, hogy az igehirdetésben a keresztény erkölcs „hirdetése” mintha kissé háttérbe szorult volna. Úgy gondolom, jobban kellene igehirdetésünknek arra törekednie, hogy megtalálja azt a helyes utat, mely az olcsó elítélés Scylla-ja és a „megroppant nádszál el nem törésére” történő hivatkozás Charybdis-e között vezet. — Külön ügynek tűnik a hazai igehirdetés számára a *családtervezés* kérdése. Magyarország népessége jelenleg fogy, s így azok a nehézségek, melyekkel például egy túlnépesedett ázsiai ország a „*Humanae vitae*” tanításának alkalmazásakor szemben találán magát, itthon egyelőre nem jelentkezhetnek. Mégis, az élet nálunk is vet fel problémákat. Nálunk nem az ország, legfeljebb egy házgyári vagy bérházi lakás „népesedhet túl”, legfeljebb egy dolgozó anya kerülhet megoldhatatlannak látszó problémák elé (mellesleg: csak a „dolgozó” anya dolgozó?). Benyomásom szerint ebben az ügyben a szöszékről — ha nem is gyakran — hirdetett és a négyzemközti álláspont gyakran nem teljesen azonos. Holott a „*Humanae vitae*” teljes szövegének és „*Sitz im Leben*”-jének átfogó figyelembevételével tisztességes módon volnának megoldhatók annyi magyar katolikus asszony kínzó lelkiismereti problémái. Példa erre egy-egy hazai templom felnőtt katekézise is, ahol a családtervezés erkölcsi vonatkozásait az egyházi tanítás és tekintély sérelme nélkül, de mégis felelősen és emberségesen tárgyalják (sajnos jobbára 60 éven felüli közönség előtt, mert a fiatalok már nem is remélik, hogy problémáikra ilyen fórumon megoldást találhatnak).

A keresztény erkölcsrendszer alapja a keresztény etika, mely pedig a két főparancs lényegét képező szeretetre épül. Ez a szeretet társadalmunkban jelenleg kivesző félben van; jellemző volt az a tévériport, melyben az utca egyik emberétől megkérdezték, hogy mi a véleménye a szeretetről; a megkérdezett lényegében nem is értette, voltaképpen miről lenne szó. Az igehirdetésnek alapvető feladatai közé tartoznák, hogy a szeretetről, s annak keresztény, sőt társadalmi jelentőségéről minél többet beszéljen. A keresztény szeretet eszméjének és gyakorlatának terjesztésével az egyház nemcsak Isten országának itt és most történő megvalósításán munkálkodhat, hanem az egész magyar társadalomnak is szolgálatot tesz.

Tulajdonképpen ebbe a körbe tartozik a *munka* értékének hangsúlyozása is. A tisztességes munka becsülete azonban társadalmunkban kiveszőfélben van, s az ilyen szellem elleni küzdelem egyben a keresztény szeretet társadalmi méreteiben történő népszerűsítését is jelenti.

4. A mai magyar papságnak mintegy háromnegyede már felszentelt papként érte meg a zsinat berekesztését.³ Így — jöllehet a „jó pap holtig tanuló” — *papjaink* háromnegyedének *képzettsége* alapvetően zsinat előtti. Sőt, az is megérthető, hogy a hazai képzés szellemének átalakítása is időigényes feladat (volt?). Ha még azt is figyelembe vesszük, hogy papjaink nyelvismerete nem mindig a legjobb, hogy az idegennyelvű teológiai könyvek és folyóiratok hazai csapja csak igen vékonyan csordogál, végül, hogy az egyre inkább túlterhelt papság gyakran szabad idejének is végére ért, akkor könnyen érthetővé válnak azok a feszültségek, melyeket az igehirdetés az arra a bizonyos intellektuális tisztességre törekvő híveknél, s még inkább az érdeklődőknél, kritikusoknál és közeledőknél eredményezhet. — Ugyanakkor azonban az is tapasztalható, hogy a korszerű teológiai szemlélet és a zsinati szellem mégsem egyértelműen az életkor függvénye. Ismerek e tekintetben „fiatal” idős és „öreg” fiatal papokat. A pap nemcsak az üdvösség közvetítője, hanem a lélek doktora is, akinek működése jórészt a hívek nyilvánossága előtt folyik. Ezért az igehirdetés szempontjából is fontos volna, ha papjaink megbízható *pszichológiai képzettséggel* is rendelkeznének. — Még egy gondolat: az igehirdetés bizonyos speciális eseteiben és helyzetekben talán *világiak is* hasznosan működhetnének...

Az *igehirdetés stílusáról* nem érdemes sokat beszélni. Két dolog mégis bizonyos: a ma embere nem kedveli a cicerói dagályosságot, másrészt minden pap csak saját egyéniségének megfelelően beszélhet. Ha a hírhirdetőn a belső meggyőződés tüze érzik, akkor ez a lényeg és nem a retorikai csomagolás. Saját árnyékán senki sem léphet túl. Úgy vélem ezért, hogy papjainknak a mai hírhirdetési igények kielégítésére való alkalmassága terén fennálló problémák vonatkozásában alapvetően csak az idő hozhat majd orvoslást. Isten kegyelmén túl mégis sokat segíthetne a papság tudatát kitartóan fejlesztő, céltudatos továbbképzés (mellesleg: miért csak a világi szakmáknak vannak továbbképző intézeteik?).

5. A magyar katolikus egyház a hazai adottságok mellett lényegében a templom (és újabban a plébánia) területén működhet. Sok-e ez vagy kevés? — szemlélet kérdése. Az ezen való töprengés azonban terméketlen időtöltés; ehelyett inkább arra kell törekedni, hogy a rendelkezésre álló — valójában nem is csekély — lehetőségeket maradéktalanul kihasználjuk. S e *lehetőségek* egyik *legfontosabb*, majdnem kizárólagos *eleme az igehirdetés*; igehirdetés a szó tágabb értelmében, s ebbe beletartoznak a szentbeszéd mellett a katekézis, a konferenciabeszédek, a beszélgetések, a gyóntatás, a különböző szentségek felvételével kapcsolatos előkészítések is.

Ezt az igehirdetést olyan — egyre fogyó létszámú — papok végzik, akik végső soron maguk is emberek, akiknek képességei, tudása, akaratereje szükségszerűen korlátozott. Hallgatóik ugyancsak — legalább ennyire gyarló — emberek, akiket az őszinte hit, a megszokás, az istenkeresés, az érdeklődés vagy talán csak az egyszerű kíváncsiság vezetett mindenképpen a templomba. Nem utolsósorban Isten kegyelmén is múlik, hogy egy-egy ilyen találkozásnak vagy találkozások hosszú sorának mi lesz az eredménye, s ezen eredmények együttese jelenti Isten magyar katolikus népe jövődjének alakulását. A sokszor ellentétes követelmények, az objektív és szubjektív adódó korlátok eleve sejtetik a tökéletes siker elmaradását. Mégis úgy gondolom, hogy van valami, amit mindig és mindenki számára lehet(ne) és kell(ene) hirdetni, s amiről manapság mégis keveset hallunk, jöllehet ez a legfontosabb. Az *Evangelium örömhíre* gondolok; arra, hogy Krisztus mindannyiunkat megváltott, hogy mindannyian Isten gyermekei vagyunk. Nekünk, keresztényeknek minden földi halandó között legtöbb okunk van az örömről. Ennek átélésével eltörpülnek vagy legalább elviselhetőekké válnak az élet elviselhetetlennek tűnő megpróbáltatásai is. Egyházunknak krisztusi megbízása van ennek az örömhírnek az igehirdetésében történő terjesztésére, hogy ininél többen részesedjenek abban.

Bevezetőül említettem, hogy diákkoromban Isten létét matematikailag bebizonyíthatónak véltem. Ma már tudom, hogy ez a vélekedés naiv „racionalizmus” lepleben megbúvó tudatlanságból eredt (gyanítom, ez az álrcacionalizmus a régi, iskolás teológiától sem lehetett teljesen idegen). Ma tudom ugyan, hogy Isten léte ésszerű érvekkel legfeljebb valószínűsíthető, s a hit személyes állásfoglalást igényel; ugyanakkor azonban azt is tudom, hogy a keresztény hit az, ami az emberi közösségekben folytatott élet értelmének megadásán túlmenően az emberi létet „intellektuálisan tisztességes módon” a halálon túl is az Isten által ajándékozott örökkévalóság részesévé teszi. „Halál, hol a te győzelmed, Halál, hol a te fullánkod?” — e diadalmas kérdés felvetéséig az ateizmus sohasem lesz képes eljutni. Ha az *igehirdetésnek* ez lesz az *általános végső kicsengése*, akkor az bizonyára eredményes lesz!

Forrásművek: 1. Tomka M.: A változó vallásosság mérése (Magyar Pszichológiai Szemle, 1977. 4.) — 2. Köchner, R.: Die Schwierigkeit die Freiheit zu leben (Stimmen der Zeit, 1985. 10.) — 3. Heller Gy.: A magyar papság ma és holnap (Teológia, 1985. 4.)

Boda László

A MAI IGEHIRDETÉSRŐL — SZEMÉLYES HANGVÉTELLEN

A DIAKONIA folyóirat 1985 szeptemberi számában Alois Brandstetter, az író mint hívő ember nyilatkozik a mai igehirdetésről, a vele kapcsolatos tapasztalatairól. Bevezető élménye különösen elgondolkoztató. Egyházközségünk plébánosa egy alkalommal — a nap különlegességét tekintetbe véve — elhagyta a vasárnapi szentbeszédet. Az író őszintén bevallja, hogy bár szívesen hallgatja plébánosuk igehirdetését, ezúttal mégis úgy tekintette a váratlan lépést mint valami ajándékot.

Nem volna jó divatba hozni ezt az érdekes és tanulságos kísérletet. Annyi azonban bizonyos, vagy legalábbis gyanítható, hogy vannak prédikációk, amelyek nem használnak sem a liturgiának, sem az evangéliumnak. Sőt olyanok is akadnak, amelyek határozottan ártnak az isteni Üzenet közvetítésének. Emlékezetes például az az eset, hogy az egyszerű plébános szent célra gyűjtést indított, és igehirdetését is erre a célra irányította be. Amikor fölment a szöszékre és elkezdett beszélni, az egyik hívő — aki elmesélte az esetet — már eleve elhatározta, hogy száz dollárt adományoz a nemes célra. A beszéd azonban a maga idejétmúlt retorikájával olyan vizsztatást keltett benne, hogy menet közben ötven dollárra csökkentette a felajánlani kívánt pénzadomány összegét. A beszéd végén már csak tíz dollárnál tartott. Hogy megtörtént-e valójában, vagy épp így történt-e, az nem lényeges. Az eset valami tipikus jelenségre világít rá, s csattanós jellegét az sem csorbítja, hogy csupán gunyoros példázat. Mert hasonló dolgok előfordultak már. Nem is egyszer.

TANULHATÓ „MESTERSÉG”-E AZ IGEHIRDETÉS? Ne botránkozzunk a „mesterség” szón. Régóta ismert kifejezés ugyanis, hogy valaki „mestere a szónak”, hogy jártas és beavatott a beszéd tudományában, amennyiben az egyáltalán megtanulható. Ebben pedig nincs helye a végletes állításoknak. Mert igaz ugyan, hogy a beszédnek lehet „karizma” jellege, amikor a Szentlélek különleges ihletével nagyobb hatást ér el a szónoklatlan fogásait nem ismerő, mint a szó mestere, de ez kivételes személyek és kivételes alkalmak kiváltsága. A Szentírásban István diakonus beszéde ilyennek tekinthető (vö. ApCsel 7. f.). Akadhatnak váratlan élethelyzetek, amikor az Ige hirdetője egyenesen a Szentírás biztatása alapján remélheti, hogy ajándékkal megkapja a Szentlélektől, mit kell mondania (vö. Mt 10, 19). Mindez mégsem érv az ellen, hogy a beszéd tudományát, sőt művészetét tanulni lehet és tanulni kell. Mert Isten kegyelme, a Szentlélek segítsége nem helyettesítheti és nem teszi fölöslegessé a beszéd készségének fáradságos megszerzését.

A katolikus teológiákon mégis észrevehető, már egy-két évtized óta, hogy többen fanyalognak a szónoklattantól, melynek Szent Ágoston egyszerre volt kiváló tanára és művelője. Honnan jönnek ezek a „modernista” áramlatok? A festészettől, vagy a költészettől talán? De hiszen ott is mihamar kiderül a szakmai ismeretek labilitása, — ha az egészen kivételes módon ösztönös tehetségektől eltekintünk. Ma már egyre inkább elveszti hitelét az a festő, aki nem tud rajzolni. Hogyan akarunk mi a mesterségbeli tudás alapismeretei nélkül boldogulni? Vagy talán a pünkösdi mozgalmak ingatják meg a teológia hallgatóit abban, hogy az igehirdetés a beszéd „szakmai ismereteit” is föltételezi? De hiszen az igehirdetés nem „glosszologia”. S az értelmes beszédet ma már a Mari néni is igényli, falun.

VETÉLYTÁRS VAGY ÖSZTÖNZŐ? Az igehirdető megfelelő — távolabbi és közelebbi — föl-készülését korunk tömegkommunikációs eszközei: az újság, rádió, televízió is sürgeti. Pázmány Péter idejében ezek a „vetélytársak” még nem voltak a színen. Ezért a beszéd egy kicsit ezeket is helyettesítette, hiszen tudományról, műveltségről is hírt adott vagy akár emberi életfor-mákat bemutató dokumentumfilmet helyettesített. Ma ez a kommunikációs „monopolhelyzet” már a múlté. Az igehirdető mellett még a katekéta is nehéz helyzetbe kerül. A szomszéd Auszt-riában mesélte egy hitoktató, hogy amikor a Szentföldről, Jeruzsálemről, Betlehemről beszélt lelkesen a gyerekeknek, az egyik — egyébként fegyelmezett és rendes fiú — feltűnően szóra-kozottnak tűnt, mint aki huzamosan nem figyel. Megkérdezte, mivel magyarázza mindezt? A fiú kicsit elszégyellte magát, de bevallotta, hogy éppen nemrégiben a nyári szünet külföldi útja keretében jártak ott a családdal, és a hitoktató atya leglelkesebb szavai sem vetelkedhetnek a személyes tapasztalattal. Jellemző az is, hogy mi még nehézkes szövegekké tanultunk annak a Mesa-kőnek leírását, amit egyszerű képpel hatásosabban lehetett volna bemutatni, nem szólva a ma már rendszeressé vált kisfilmekről, amelyek a biblikus tudomány művelőit is segítik.

Mindez érzékelteti, hogy nehéz a helyzete a szóbeli kommunikációnak, ha a filmet, televí-ziót vesszük tekintetbe, vagy színházat, amelyben a jó műsordarabok akár több százas szériá-ban is futhatnak, s ez nagyban megkönnyíti a szereplők helyzetét a szövegismeret szempont-jából. A televízió kihívására azonban a filmnek is válaszolnia kellett, s a kényszerhelyzet elő-segíti a kreativitást. Ma persze már a hit sincs arra utalva, hogy pusztán kommunikáció által — ex auditu — ébredjen, vagy erősödjék. Az igehirdetés akkor tud ebbe a kommunikációs ver-senyfutásban eredményes lenni, ha kellő tömörséggel és élményszerűséggel közvetíti az üd-vösség üzenetét. Mert igaza van Heribert Mühlennek, amikor számon kéri a liturgiától és azon belül az igehirdetéstől a lelkesedést, a szív megigézettségét.

EGY NAIVITÁS FÖLSZÁMOLÁSA. Nehezen viseljük el, ha valaki túl van az általános első osz-tályán és nem tudja, hogy $2 \times 2 = 4$. Az életben azonban találkozhatunk az elemi ismeretek hi-ányával, vagy elemi félreértésekkel. Az igehirdetéssel kapcsolatban ilyenek tekinthetjük azt a veszedelmes félreértést is, hogy a mai szentbeszédnek követelménye az egyszerűség, közvet-lenség és természetesség. Eddig nincs baj. A következtetés az, ami meghökkentően naiv, amit föl kell számolni. Vannak ugyanis, akik ezt úgy értelmezik, hogy az igehirdetést nem kell tanul-ni. A szónoklattan, vagy régiesen: a retorika rossz irányban nevel — mondják —, mert „szóno-kiasságra”, „retorikus stílusra” vezet. Mesterségessé, sőt mesterkélte teszi az igehirdetést. Vajon mit szólnának, akik így érvelnek, ha komolyan tanulmányoznák a színészet és a szavalás mesterségét? Hiszen nem egy kiváló előadóművész vallotta már meg, hogy például az „egy-szerűség” nem valami kész adottság, hanem a szellemi-lelki-emberi fejlődés gyümölcse, amely csak paradox kifejezésekkel jellemezhető. Sok verejtékébe kerül az alkotóknak, amíg alkotásán nem érdozik a verejtékszag. Sok mesterségbeli ismeret elsajátítása szükséges ahhoz, hogy egy dráma szerepe vagy egy vers előadása egyszerűnek, erőteljesnek és természetesnek hasson. A teológiai tanár más területeken is fölfigyelhet arra, ami naiv jószándék a fiatal teológusban, aki egyszerűen át akarja ugrani az elemi ismeretek megszerzését, és azzal a csúcsra tör. A lel-ki élet alapismeretei helyett mindjárt a Lélek sötét éjszakájának misztikai magaslatai vonzzák. S a teológiában jóval nehezebb az ellenőrzés, mint például a zongoratanulásnál. Ott elképzelhe-tetlen, hogy valaki az alapismereteket kihagyja. Így van ez az igehirdetés terén is. Ott sem nél-külözhető a tanulás, az állandó önképzés, mert a szellem megérellelődése és egyszerűsödése minden vonalon fokozatosan, sokszor küzdelmesen és kudarcok árán következik be.

A filmtörténet ismeri többek között Jean Gabin lenyűgözően egyszerű, és természetes, ún. „eszköztelen” játékát, a magyar színházi élet pedig például Mensáros László visszafogott dina-mikájú, retorikától mentes előadasmódját. Mindkettő mögött a kemény, következetes és szen-vedélyes szakmai munka húzódik meg. Ha a született tehetségnek ez a fejlődési törvénye, miért volna más, valamiféle könnyű és kényelmes út fenntartva azoknak, akiknek képessége meg sem közelíti az övékét? A szentbeszédre nemcsak előtte kell készülni. Van annak — köz-tudottan — távolabbi előkészülete is, amelyhez persze szervesen hozzátartozik a teológiai ta-nulmányok valamennyi ága.

MI AZ, HOGY „MODERN BESZÉD”? Modern a szó legjobb értelmében az, ami a hagyomá-nyos értékeket az adott kor színvonalán, annak stílusában képviseli. A modern teológia kifeje-zett jellemzője például az antropológiai irányvétel, a földi lét adottságainak fölmérése és evan-

géliumi megvilágítása. Az egyház modernsége — elkerülve a modernizmus kísértését — abban áll, hogy a barokk stílust és a triumfalizmust levetkőzve a mai világhoz és a mai emberhez kívánja az Üzenetet közvetíteni. Ettől lesz „modern” az igehirdetés is. A dogmatika a kozmikus térségekre is kiterjeszti vizsgálódását. Az erkölcsstanban már csaknem fél százada észrevették, hogy az autók korában anakronisztikus a hintós példa. A prédikáció menthetetlenül elárulja, hogy az igehirdető mennyire van otthon a modern teológiában és a modern világban. Rá is vonatkoznak a Szentírásban olvasottak: „beszéded elárul téged” (Mt 26,73). Nemcsak tárgyi tévedései lehetnek egy beszédnek, hanem az is, ha „lépéshátrányban” van korunkhoz képest. Egy fiatal költő egyik versére ilyenfélét írt a kritikus: jó vers, de olyan, mintha a XVIII. században írták volna . . .

A mai teológia nem csupán témáiban, módszerében is modern kíván lenni. Ebben pedig egyre nagyobb jelentősége van a hermeneutikának, az értelmezéstudatnak. Ha az igehirdetés ezt a módszert alkalmazza, könnyebben eljut az „értelmes beszéd” szintjére, ami egyetemes igény a hívők részéről. Túlhaladja a kezdetleges fokot: más szavakkal elmondani, amit a Szentírás elmond. Túlhaladja azonban a pusztá egezetikai értelmezés fokát is. Ezért a jó homíliához több kell, mint az exegetikai ismeretek. Kell hozzá a teológiában való járatosság és korunk kultúrájában való eligazodás is. A hermeneutika kettős tollú kulcsa ugyanis ez: mit mond nekem, nekünk „itt” és „most” az isteni Üzenet? Ehhez pedig a Szentírás mellett korunk tömegkommunikációs eszközei is jelentős segítséget nyújthatnak (újság, film, televízió), az irodalomnak pedig változatlanul fontos szerepe lehet, amikor stílusról van szó.

A múlt értékei mellett a lecövekkelés konzervativizmust eredményez; a múlt értékeivel való szaktítás pedig modernizmust, frázisokban kimerülő „modernkedést”. A jó beszéd a múltat a jelen és a jövő szolgálatába állítja.

NEMCSAK A SZÁJ BESZÉL. Goethe mondta, hogy nem a fej gondolkodik, hanem az ember. Ezt a mély és igaz megállapítást alkalmazni lehet az igehirdetésre is: nem csupán a száj beszél, hanem az ember. Itt elsősorban ne a „szív bőségére” gondoljunk — a szavak forrása ez kell legyen (vö. Mt 12,34). Azt nem szabad elfelejteni, hogy a *szentbeszéd a személy tanúságtétele*. Szavaink elválaszthatatlanok életünktől, amit az ambóhoz is magunkkal viszünk. S ami a nehezebb: talán nem is az életünket visszük magunkkal szavaink mellé, hanem a rólunk alkotott előítéleteket. Az olvasó vagy a hallgató — még ha keresztyén is — előítéleteket hordoz magában. „Ezt nem érdemes meghallgatni, mert még fiatal.” — „Azt nem érdemes meghallgatni, mert már öreg.” — „Én megszoktam és megszerettem annak az atyának a beszédeit, akit elhelyeztek.” — „Én igényes vagyok. Tóth Tihamért hallgattam.” — „Erről a papról azt beszélük, hogy . . .” stb. Az ilyen előítéleteket le lehet győzni: a szavainkkal és az életünkkel. Mert szerencsére vannak pozitív előítéletek is. Az igehirdető nem csupán élete árnyékát, hanem értékeit is magával hozza. S aki szereti a híveket, az embereket, akinek buzgóságát ismerik, annak szavaihoz egész élete csatlakozik, annak szavait megemelik a cselekedetei.

Ez a magyarázata annak — ez a személyes tanúskodás —, hogy miért nem eredményes nagy szónokok beszédeit átvenni, s csaknem „egy az egyben” elmondani. Az sem megoldás, hogy magnetofonra vesszük az előzetesen elmondott beszédet, vagy fotokópiás példányokban osztjuk ki a hívek között. Erre mondta egy hívő: „Én nem a beszédet akarom hallgatni, hanem őt”. Már a régi görögök ismerték és alkalmazták a kifejezést: „Ő mondta” (autos efa). A Szentírásban is ezt a felhívást olvassuk Jézusra vonatkozólag: „Őt hallgassátok” (vö. Mt 17,5). Csak azok a szavak hatásosak, amelyek mögött személyes élmény és tapasztalat fedezete van, amelyeknek a beszélő személye ad hitelt. Ezért vannak szavak, melyeket csak bizonyos személyeknek volna szabad kiejteni. A kor stílusa mellett tehát fontos a saját stílusa megtalálása és alkalmazása.

A hívek kritikájával kapcsolatban Brandstetter említi, hogy ez egyes helyeken már-már a liturgiához csatolt „programpont”, s kevésbé van tekintettel a paphiányra. Legyünk őszinték: nem egy hívőben van olyan kritizáló hajlandóság, ami határozottan igazságtalan. Mert például a rádióban nemcsak elnézzük, de várjuk is, hogy a jó műsört megismételjék, a papnak pedig nem ritkán szemére vetik, ha egy jó beszédét — kevés változtatással — három év múlva újra elmondja. Az idézett előítéleteket is visszájára lehet fordítani. Bár fiatal a pap, azért érdemes meghallgatni, hiszen a kezdeti romlatlan lelkesedés és szeretet — a prima charitas — hamvasága érződik szavain. Az öregek bölcsessége, életpaszatala szintén figyelmet érdemel, ha pedig valakinek szerény képessége van a szóhoz, akkor is méltányolni kell, hogy az evangéliu-

mot hirdeti. Ebben a vonatkozásban is találó az osztrák író megállapítása: szóljunk bár az anygok nyelvén, alkalmazzuk bár a retorika művészetének minden fogását, ha szeretet nincs bennünk, és a szavainkban, akkor — mint Pál apostol mondja — csak a zengő érchez és a pengő cimbalomhoz hasonlítunk. Aki igazán szereti azokat, akikhez szól, annak sok gyarlóságát — az igehirdetés művészetének hiányát is — megbocsátja az, aki az igehirdetőt küldi, és azok is, akikhez küldetése szól.

Kocsis Imre AZ IGEHIRDETŐ PÁL APOSTOL

Az egyház történetében bőségesen ismerünk lelkes, odaadó és áldozatos lelkű hithirdetőket és misszionáriusokat, akiknek munkássága nagyobb területre kiterjedt. A Szentírás tanúsága szerint az első nagy misszionárius kétségkívül Szent Pál apostol, legalább is az ő működéséről kapunk átfogóbb képet az Apostolok Cselekedeteinek és magának az apostolnak levelei alapján. Csodálat és tisztelet tölthet el bennünket személye iránt, ha végiggondoljuk, milyen óriási területeket járt be (Kisázsia, Görögország, Róma, Spanyolország) nem törődve a fáradtsággal, nélkülözésekkel, sőt a kifejezett üldözésekkel. Működésének eredményét mutatják az első keresztény közösségek a görög kultúra városaiban.

Érdeklődésünk most elsősorban igehirdetése felé irányul. Milyen módszereket alkalmazott, hogy meg tudta fogni hallgatóit és olvasóit? Természetesen, amikor írásait olvassuk és tanulmányozzuk, saját problémáinkat és kérdéseinket is szem előtt tartjuk. Így, amikor az ő igehirdető módszerét vizsgáljuk, bennünk támadnak a kérdések, amelyek saját evangelizációt érintik. Így például a lelkipásztor a különböző elfoglaltságok között mennyi időt szakítson az igehirdetésre? Honnan merítse hozzá az anyagot? Miről vagy kiről prédikáljon? Milyen módszereket alkalmazzon? Hogyan értékeli saját korlátait és az esetleges kudarccokat? A kérdésekre előbb Pál apostolnál keressük a választ, majd levonjuk a következtetéseket mai igehirdetésünk számára. Forrásaink elsősorban az Apostol Levelei és az Apostolok Cselekedeteiben található beszédek. Ez utóbbikkal kapcsolatban persze tudatában kell lennünk, hogy körülbelül két évtizeddel Pál halála után íródtak, s magukon viselik nemcsak Pálnak, hanem az Apostolok Cselekedetei szerzőjének, Szent Lukácsnak teológiai felfogását is. Tudjuk azonban, hogy Szent Lukács Pál tanítványa és egyes útjainak kísérője is volt (vö. ApCsel 16,10—17; 20,5—21; 27,1—28,6; Kol 4,14; Filem 24; 2Tim 4,11). Az Apostolok Cselekedeteiben, illetve a levelekben élénk táruul Pál között nincs lényegi különbség.

Teljes elkötelezettség. Nyugodtan mondhatjuk, hogy Pál apostol számára az evangélium hirdetése létszükséglet volt. A farizeusi fanatizmusból a keresztény hitre való megtérését mint az evangélium szolgálatára való meghívást fogta fel. Róm 1,1 szerint Isten őt „evangéliumának hirdetésére” választotta ki. Kinyilatkoztatta neki Fiát, hogy hirdesse, főleg a pogány népek között (Gal 2,16). A Rómaiaknak írt levél végén a következő módon foglalja össze küldetésének lényegét: „Krisztus Jézus szolgájának kell lennem a pogányok között, és Isten evangéliumának szent szolgálatát kell ellátnom, hogy a pogány népek a Szentlélektől megszentelt kedves áldozati ajándékká legyenek” (Róm 15,16).

Pál apostol tehát elsődleges feladatának tartja az evangélium terjesztését. Ez mindennél előbbrevaló számára. Merészen írja a korintusiakhoz: „Krisztus ugyanis nem keresztelni küldött, hanem azért, hogy hirdessem az evangéliumot” (1Kor 1,17). Arra utal itt, hogy a szentségek is az igehirdetéstől függenek: hogy valaki megkeresztelkedhessen, annak szükséges előfeltétele, hogy már megismerte Krisztus evangéliumát. Ezért olyan nélkülözhetetlenek a hithirdetők (Róm 10,14—15). Mivel Pál hivatásához lényegileg hozzátartozik az igehirdetés, nincs semmi dicsekednivalója, amikor a kötelességét teljesíti, sőt még külön jutalomra sem tarthat igényt. „Hogy az evangéliumot hirdetem, azzal nem dicsekedhetem, hiszen ez kényszerű kötelességem. Jaj nekem ugyanis, ha nem hirdetem az evangéliumot . . . Mi tehát a jutalmam? Az, hogy mint az evangélium hirdetője, ingyen nyújtsam az evangéliumot, s ne éljek az evangéliumban gyökerező jogommal” (1Kor 9,16—18). Munkatársait, köztük Timóteust is hasonló odaadásra buzdítja. „Hirdesd az evangéliumot, állj vele elő, akár alkalmas, akár alkalmatlan” (2Tim 4,2). — Az Apostolok Cselekedeteiben is hasonló alapelveket találhatunk (ApCsel 9,15; 22,21; 26,17—18), s megláthatjuk azt is, hogy miként valósítja meg ezeket konkrétan az apostol. Fáradhatatlan

utazó, akit semmilyen viszontagság nem tart vissza (vö 2Kor 12,22—33). Ha az egyik helyen nem fogadják be, megy a másikra (ApCsel 14,5—6). Először mindig a zsinagógákat keresi fel, hogy a választott nép tagjait győzze meg arról, hogy Jézus a megígért Messiás. Amikor a zsidóknál meghallgatás helyett elvetést, sőt üldözést talál, a pogányokhoz fordul (ApCsel 13,46—47; 18,6; 19,9; 28,28). Három missziós útján Pál bőven adott példát arra, hogy a hit hirdető sohasem hallgathat, s a legfontosabb számára, hogy „Krisztus ismeretének jó illata” mindenütt elterjedjen (2Kor 2,14).

Kötődés a hagyományhoz. Honnan veszi Pál az evangéliumot, tehát igehirdetésének a témáját? Gal 1,11—12 alapján magánkinyilatkoztatásra gondolhatnánk. „Biztosítalak benneteket, testvérek, hogy az általam hirdetett evangélium nem embertől való. Hiszen nem embertől kaptam, hanem Jézus Krisztus kinyilatkoztatásából”. Ebben a levélben Pálnak elsődleges célja, hogy a Krisztustól származó apostoli meghívását a galaták előtt igazolja. Krisztusnak ismerete nem más emberek tanúságából származik, hanem saját maga hivatkozhat Krisztus megjelenésére, arra, hogy látta az Urat (1Kor 9,1; 15,8). Ez azonban nem jelenti azt, hogy a hit egész tanítását ebből a találkozásból ismerte volna meg, és nem lett volna szüksége ismereteinek elmélyítésére.

Amikor az evangéliumot hirdeti, ragaszkodik a hagyományhoz, amit saját maga is kapott és amit hűségesen továbbadni törekszik. Különösen is kiérezhető ez, amikor az Oltáriszentség alapításáról (1Kor 11,23) és Jézus feltámadásáról (1Kor 15,3) beszél. Ebből a szempontból tipikus nála a „paralambanein” ige, amit Pál szinte kizárólag csak akkor használ, amikor annak átvételéről beszél, amit a hagyományból kapott (vö. J. Kremer, *Das älteste Zeugnis von der Auferstehung Christi*, Stuttgart 1970, 17.). Az apostoli hagyományhoz való hűségét bizonyítják azok a himnuszok és hitvallástörödékek is, amelyek az őskeresztény közösségekben keletkeztek, s amelyeket Pál szó szerint, vagy kisebb változtatásokkal idéz (Róm 1,3—4; 4,25; 1Kor 15,3b—7; Fil 2,6—11; 1Tesz 1,10). Végül elmondhatjuk azt is, hogy az apostol nemcsak tudatosan ragaszkodik az átvett hagyományhoz, hanem ezt a ragaszkodást szigorúan megköveteli híveitől is. „Ha valaki más evangéliumot hirdetne nektek, mint amit tőlünk hallottatok, átkozott legyen” (Gal 1,9).

Pál nemcsak azt érezte szükségesnek, hogy igehirdetését az apostoli hagyománnyal egyeztesse, hanem azt is, hogy a jeruzsálemi egyházzal és az apostoli kollégiummal egységben működjön: „... megbeszéltem velük, a tekintélyesekkel (=Péter és Jakab) külön is az evangéliumot, amelyet a pogányok között hirdetek, nehogy hiába fáradozzam” (Gal 2,2). Természetesen ez nem zárja ki, hogy Pál a maga személyiségét és sajátos adományait ne vetné latba, amikor az igét hirdeti. Az írások ismerete, személyes élmények, Krisztus titkának fokozatos átélkedése és a Szentlélek megvilágosító kegyelme egyaránt hozzájárulnak ahhoz, hogy az áthagyományozott evangéliumot mind elméleti mind gyakorlati síkon elmélyítse, kifejtse, s így a keresztény élet alapjául tegye.

Az igehirdetés tartalma: Krisztus. Pál életét döntően meghatározta a damaszkuszi esemény, a Krisztussal való személyes találkozás és az ebből fakadó elhivatottság tudata. Nem csodálkozhatunk tehát, ha igehirdetésének központja, elsődleges tartalma Krisztus személye és titka lett. Az „evangélium” szót legtöbbször Krisztussal hozza összefüggésbe. „Isten evangéliumának hirdetésére” lett kiválasztva, de ez az evangélium, „Fiáról, Jézus Krisztusról, a mi Urunkról” szól (Róm 1,1—2). — Az apostol büszkén vallhatja saját működéséről: „Nem magunkat hirdetjük, hanem Krisztus Jézust, az Urat” (2Kor 4,5). Minden igehirdetést elfogad, amelynek alapja és tartalma Krisztus, még akkor is, ha mögötte bizonyos féltékenység és vetélkedés is észlelhető Pál személye iránt (Fil 1,16—17). Az apostol nem védekezik, nincs szándéka magához láncolni a közösséget. Fontos számára nem az, hogy az ő személyét tiszteletben tartják-e, hanem, hogy az igehirdetés által a hívek Krisztust, az Urat megismerhessék. „Csak Krisztust hirdessék bármi módon, akár érdekből, akár tiszta szándékkal, örülök és a jövőben is örülni fogok neki” (Fil 1,18).

Az evangélium tehát elválaszthatatlan a Jézus-eseménytől, mert ebben az eseményben nyilvánult ki Istennek az emberek üdvösségét célzó terve. Bár kétségtelen, hogy Jézus földi élete sem lényegtelen (Róm 1,3b), de az üdvösség szempontjából Pál számára a legfontosabb mégis Jézus engesztelő halála és feltámadása. Ezen áll vagy bukik mind igehirdetésének, mind a hívek hitének az értelme (1Kor 15,14). Lehet, hogy ez a tanítás ingerültséget és botrányt kelt a zsidók körében, értetlenséget, sőt nevetség tárgya a görögök

körében (1Kor 1,22), de az egyébként alkalmazkodni jól tudó Pál még a hallgatóság kedvéért sem mond le igehirdetése lényegéről, a keresztfeszített és a halálból feltámadt Krisztus prédikálásáról. Az egyes helyzetektől függ, hogy melyiket emeli ki a két esemény közül, melyek szervesen összetartoznak. Amikor a feltámadás tényét tagadják vagy, amikor a keresztény reményt akarja megalapozni, természetesen a föltámadást állítja középpontba (1Kor 15; 2Kor 4,13—18; 1Tesz 4,13—18). Amikor bűnöktől való megváltásról beszél (Róm 3,24—25), vagy amikor az emberi bölcsesség és erő megnyilvánulását váró korintusiakat inti, a keresztre feszített Krisztust teszi meg evangéliuma alapjának (1Kor 1,18. 22—23; Gal 3,1).

Természetesen igehirdetése a gyakorlati életet sem zárta ki. Bőséges erkölcsi útmutatásokat találunk leveleiben, és biztosak lehetünk, hogy ezek szóbeli igehirdetésében is gyakran szerepeltek. De ezek az intések és buzdítások sohasem állnak önmagukban, hanem szervesen kapcsolódnak a lényeghez, azaz Istennek Jézus Krisztusban kinyilvánított szeretetéhez. A keresztény erkölcs: válasz erre a szeretetre. Érdekes, hogy egyes súlyos visszaélések, mint pl. a paráználkodás és a prostitúció bírálata esetén (1Kor 6,12—20) sem elégszik meg a pusztá feddésével, hanem megadja a keresztény erkölcs alapját. Visszaautal Jézus engesztelő halálára (20. v.) és föltámadására (14. v.), valamint ezek következményeire a keresztény ember életvitelét illetően (15. 19. v.).

Az alkalmazkodás módszere. Az evangélium hirdetésével kapcsolatban egy alapvető elvet fejt ki az apostol a Korintusiakhoz írt első levelében. „Bár mindenkitől független voltam, mégis mindenkinek a szolgálja lettem, hogy minél többet megnyerjek. A zsidók előtt zsidóvá lettem, hogy megnyerjem a zsidókat... A gyöngék közt gyöngye lettem, hogy megnyerjem a gyöngéket. Mindenkinek mindene lettem, hogy mindenkit üdvözítsek. Mind ezt az evangéliumért teszem, hogy nekem is részem legyen benne” (1Kor 9,19—23). Igehirdetésében tehát Szent Pál nem saját magát veszi alapul, nem tudását és képességeit akarja fitogtatni, nem személye iránti rajongókat akar gyűjteni, hanem egyedül célja, hogy Krisztus evangéliumának ismerete által mindenki eljusson az üdvösségre. Ehhez természetesen az is szükséges, hogy a hallgatók közel érezzék őt magukhoz, hogy meg tudja őket szólítani és figyelmüket fel tudja hívni. Evangéliumának tartalma azonban mindig ugyanaz marad: a keresztre feszített és feltámadt Krisztus, s ezen Pál semmi áron nem változtat (vö. 1Kor 1,22—23). Arra viszont törekszik, hogy Jézust a hallgatók társadalmi, kulturális és vallási helyzetéből kiindulva közelítse meg, vagyis az ő nyelvükön, az általuk ismert és érthető kifejezésmóddal beszéljen; csakis így könnyítheti meg az első hallásra támadó botrány vagy oktalanság érzésének leküzdését, az evangélium megértését. „Pál felkeresi a hallgatót, ott, ahol az otthon van; ezt az otthont itt tágasan kell értelmeznünk: térbelileg, nyelvileg, történetileg”. (G. Eichholz, Die Theologie des Paulus im Umriss, Neukirchen-Vluyn 1983, 53.).

Hogy Pál apostol az alkalmazkodásnak ezt az elvét ténylegesen alkalmazta, arra az Apostolok Cselekedeteiben közölt beszédeiből is következtethetünk. Másként szól a zsidókhöz és másként a görögökhöz. Példának vegyünk most két beszédet. Az egyiket zsidó hallgatók előtt mondta a pizidiai Antióchiában (ApCsel 13), a másikat pedig a görög kultúra centrumában, Athénban (ApCsel 17). Az első esetben Pál beszéde egy zsinagógában hangzik el, miután részleteket olvastak fel a törvényből és a próféták írásaiból. Pál kihasználva ezt a helyzetet és azt a tény, hogy az ószövetségi Szentírás ismerőivel áll szemben, először röviden összefoglalja a zsidó nép történetének főbb eseményeit, hogy utána elérkezzék igazi mondanivalójához, Jézushoz. Ezzel az evangéliumot összeköti az Ószövetség várakozásával és kimutatja, hogy Isten csodálatos gondviselése hogyan készítette elő az üdvösség igazi nagy eseményét, és hogy Jézus élete, halála és föltámadása beteljesítette az atyáknak, főleg a Dávidnak tett ígéreteket.

Egészen más módon közeledik a görögökhöz, akik nem ismerték az Ószövetséget, s akik számára idegen volt az elképzelés, hogy Isten belépjen a történelembe és hasson abban. Gondolkodásuk, érdeklődésük sokkal inkább a világmindenségre irányult. Pál Athénban az ő nyelvükön beszélve az ő elképzelésükhöz alkalmazkodik. A világmindenségből indul ki, hogy elérkezzék annak értelmes és hatalommal teljes Teremtőjéhez, aki a világot elrendezte és az emberi nem életét meghatározta. Mivel Isten fölülmúlja az egész világot, nem lakik kézzel épített templomokban és nem degradálható az emberi művészet alkotásaira. A görög kultúrához szokott hallgatóság előtt egy görög filozófusra (Epimédész; Kr. e. VI. sz.) és gö-

rög költőkre (Aratosz és Kleantész; Kr. e. III. sz.) hivatkozik. Általuk igyekszik bizonyítani, hogy Isten minden emberhez közel van és így mindenki rátalálhat. Természetesen Pál mindezzel csak előkészíti lényegi mondanivalóját, ami most sem más, mint Isten radikális belépése a történelembe, Jézus halála és feltámadása.

A két beszédet összehasonlítva láthatjuk, hogy a kiindulópont, az érvelési mód, a hivatkozások és az idézetek a hallgatóság elképzelései és igényei szerint változtak. Mindezek azonban előkészítő jellegűek, amelyek a lényegi tanításhoz, az evangéliumhoz vezetnek, — ami Jézus élete, halála és feltámadása. Erről semmi áron nem mond le az apostol, bár sok mindenben kész alkalmazkodni a hallgatósághoz.

Isten szava és az emberi szó. Szent Pálnak az igehirdetés iránti abszolút elkötelezettsége és a hallgatók felé tanúsított figyelme és alkalmazkodó képessége ellenére is meg kellett tapasztalnia, hogy nem mindenütt járt sikerrel és sok kudarc kísérte útját. A zsidók előbb-utóbb ellenségeivé váltak, de a görögök sem lelkesedtek mindig érte, amint azt az aeropagoszi beszéd hatása is mutatja (ApCsel 17,32—34). Ezeknek a sikertelenségeknek több oka is volt. Először is az evangélium lényege nehezen megemészthető téma volt mind a zsidók, mind a görögök számára (1Kor 1,22—23). A másik ok az, amit Pál maga is érez: bármennyire fölkészült is, bármennyire odaadó is, bármennyire törekszik is Isten szavát hamisítatlanul továbbadni (2Kor 4,2), mégis érzi személye korlátait. Öszintén bevallja, hogy a beszédben és az ékesszólásban fogyatékos (2Kor 11,2) és sokszor a „test erőtlenségében” kénytelen az evangéliumot hirdetni (Gal 4,13).

Az apostol tudatában van, hogy az Isten szavát hirdeti, s azt is jól tudja, hogy ehhez a szóhoz képest saját emberi személye és emberi szava mennyire jelentéktelen. „Ez a kincsünk (Isten szava; vö. 2Kor 4,2) cserépedényben van, hogy a nagyszerű erőt ne magunknak, hanem Istennek tulajdonítsuk” (2Kor 4,7). A cserépedény nem más, mint maga az apostol és az ő szava, amely még azt a veszélyt is jelenthetné, hogy az igazi értéket és kincset elrejti. Mégis, Pál érzi, hogy személyiségének és prédikációjának hiányossága ellenére is, vagy sokkal inkább ezeken keresztül egy magasabb hatalom, maga az isteni erő működik szavaiban. Ezért írhatja a tesszalonikai híveknek: „az evangéliumot nemcsak szóval hirdettük közöttetek, hanem erővel, Szentlélekkel és mély meggyőződéssel is” (1Tesz 1,5). Ezért is dicséri meg őket, hogy igehirdetését nem úgy fogták fel, „mint emberi tanítást, hanem mint az Isten szavát” (1Tesz 2,13).

Mivel Pál ennyire tisztában van azzal, hogy szavain keresztül Isten szól, azért nem akarja önmagát, saját képességeit és bölcsességét előtérbe állítani, nehogy ezáltal Isten hatékony szavának működését akadályozza meg. Ezért írja a korintusiakhoz: „Tanításom és igehirdetésem ezért nem a bölcsesség elragadó szavaiból állt, hanem a lélek és az erő bizonyosságából, hogy hiteteknek ne emberi bölcsesség, hanem Isten ereje legyen az alapja” (1Kor 2,4—5). Pál tudatában van gyöngeségeinek. Lehet, hogy külsőleg ez akadályt jelenthet, ha a hallgatók igényei nagyobb bölcsességet és ékesszólást várnának, igazában mégis saját gyöngeségében látja a nagy lehetőséget arra, hogy Isten szava teljes egészében érvényre jusson. Lehet, hogy szavainak gyarlósága egyeseket visszatart, másokban azonban éppen általuk válik lehetővé a Szentlélek működése.

Néhány következtetés a mai igehirdetésre. Már ebből a rövid összefoglalóból is kiviláglik, hogy Pál apostolnak van üzenete a mai igehirdetők számára is. Biztos, hogy nem az a feladatunk, hogy őt a legapróbb részletekig utánozzuk, de az ő életművéből kiolvasható alapelvek ma is érvényesek.

Mennyi időt fordítson a lelkipásztor az igehirdetésre? Szent Pál példája nyomán az evangélium hirdeteése nem lehet csupán egy feladat a sok közül, hanem ennek kell minden más is áthatnia. Nem merülhet ki a vasárnapi prédikációval és a hittanórákkal, hanem lényegileg hozzátartozik a szentségkiszolgáltatáshoz, a temetésekhez és a személyes beszélgetésekhez. Evangelizálni, a hitet terjeszteni és a meglévő hitet elmélyíteni olyan feladatot jelent, ami egész embert és teljes elkötelezettséget kíván. Ugyanakkor a lelkipásztornak tudnia kell, hogy nem önmagát, nem saját eszméit és ötleteit kell propagálnia, hanem az evangéliumot kell hirdetni. Ez az evangélium azonban lényegileg be van ágyazva az egyház hagyományába, amely az apostolokon keresztül egészen Jézusig megy vissza. Az egyház hagyományának az ismerete és a hozzá való ragaszkodás alapvető feltétele minden igazi ige-

hirdetésnek. Természetesen ez nem zárja ki, hogy ezt a hagyományt a mai ember nyelvének és problémáinak megfelelően új megvilágításba, akár új megfogalmazásokba is átültsük. Az igehirdető is magáénak érezheti Jézus mondását: „Minden írástudó, aki jártas a mennyek országának tanításában, hasonlít a házigazdához, aki kincseiből újat és régit hoz elő” (Mt 13,52). De mindebben nemcsak saját lelkiismeretünk, hanem az egyház vezetői ítéletének is alá kell vetnünk magunkat, nehogy „hiába fáradozzunk” (Gal 2,2).

Akármiyen öltözetű is az igehirdetés, egy alapvető vonás sohasem hiányozhat belőle. Témája nem lehet más, mint Krisztus, vagyis Isten szeretetének megnyilvánulása Jézus Krisztusban. Biztos, hogy napjainkban is, úgy, mint Pál idejében, sokféle igény merülhet föl az igehirdetővel szemben. Ezeket az igényeket sohasem szabad figyelmen kívül hagynia. De semmiféle igény nem kényszerítheti őt arra, hogy a lényegről, azaz Jézus Krisztus üdvöztető halálának és föltámadásának, valamint az egyházban való jelenlétének hirdetéséről lemondjon. Krisztus keresztje ma is sokak számára botránynak vagy oktalaságnak tűnik, Krisztus föltámadása ma is sokszor neveltség tárgya. Ez azonban nem menthet föl senkit az alól, hogy igehirdetésének lényege a keresztre feszített és a halálból föltámadt Krisztus legyen, még ha ezáltal bármilyen negatív megbélyegzést vonna is magára. Ez a tanítás alapozza meg ma is a gyakorlati életet szabályozó keresztény erkölcsant. Az evangélium lényegi tartalmához való ragaszkodás nem zárja ki sem Pál esetében, sem a mai igehirdető esetében a nyitottságot, a párbeszédre való készséget, vagyis bizonyos alkalmazkodást a hallgatókhoz. Ez az alkalmazkodás érintheti a hallgatók konkrét társadalmi helyzetét, életkorát, szellemi színvonalát, a hitben és a keresztény életben való jártasságát és sajátos hagyományait. A hallgató helyzete az, ami meghatározza — nem az igehirdetés lényegét, hanem azt —, hogy hogyan, milyen módon, milyen kifejező eszközökkel közelítjük meg a lényegest. Ez végső soron nem „valami”, hanem a keresztre feszített és feltámadt Krisztus. Pál apostol idézett alapelvét az alkalmazkodásról a mai nyelven kb. így fogalmazhatnánk meg: „Gyerekek között gyerek lettem, fiatalok között fiatal lettem, értelmiségiek között értelmiségi lettem, egyszerű emberek között egyszerű lettem, stb.”.

Végül Pál apostol segít annak a kérdésnek megválaszolásában is, hogy miként szembe-süljön a lelkipásztor saját gyöngeségeivel, amikor minden komoly készüllet és minden őszinte törekvés mellett is túl kevésnek, sokszor talán alkalmatlannak is érzi magát a nagy feladatra, hogy Isten „szócsöve” legyen, vagyis Isten szavát közvetítse. Az apostolhoz intézett biztató szavak mindenkihez szólnak, aki gyöngeségeinek és méltatlanságának tudatára ébredt. „Elég neked az én kegyelmem, mert az erő a gyöngeségedben nyilvánul meg a maga teljességében” (2Kor 12,9). — Természetesen ez semmiképpen sem jelenti azt, hogy az igehirdető lemondhat a prédikációra való készültséről és a teológiában való személyes továbbképzésről. Arról sincs szó, hogy ne használja természetes adományait, különféle ismereteit vagy szónoki tehetségét. Ezek olykor nélkülözhetetlen, de legalábbis fontos feltételek. Ugyanakkor, ha átgondoljuk, hogy az igehirdetés nem csupán szép példázatok elmondása, nem is csupán logikailag helyes gondolatmenetek kifejtése, hanem a végtelen Isten szavának közvetítése és magyarázata, akkor beláthatjuk, hogy az emberi szavak, legyenek azok bármilyen szépek és jól megfogalmazottak, önmagukban mégis kevesek. Nélkülözhetetlen az a természetfölötti bölcsesség, „Isten titokzatos bölcsessége” (1Kor 2,7), amelyben Isten Lelke, a Szentlélek részesít. Az ő jelenléte az, ami biztosítja, hogy mi is „birtokában vagyunk Krisztus gondolatainak” (1Kor 2,16). A Szentlélek az, aki az emberi szavakon keresztül Isten erejét hatékonyá teszi, és így általa az emberi szavak Isten üzenetévé válnak. Ő nemcsak a tehetséget, hanem a gyöngeséget és a korlátozott emberi képességet is kegyelmének hathatós eszközévé tudja tenni.

A TEOLÓGIA 1986. ÉVI TÉMAI: 3. A KERESZTÉNY KÖZÖSSÉG PAPJA ÉS MUNKATÁRSAI — 4. AZ „EMBERARCÚ ISTEN”

A KÖZREMŰKÖDNI KIVÁNÓK SZÍVES JELENTKEZÉSÉT MIELŐBB VÁRJUK.
A KÉZIRATOK TERJEDELME MAX. 350 SOR. A KÉZIRATOK BEKÜLDÉSÉNEK HATÁRIDEJE: 1986. 4. SZ. JÚLIUS 1.

Pákozdi István A PRÉDIKÁLÓ PAP

Arra a kérdésre, hogy hogyan kell ma prédikálni, mit és hogyan mondjon az igehirdető, — igen kevés választ kapunk. Elrettentő példák, túlzások, sikertelenségek bőven akadnak, de pozitív útmutatás kevés. Megkíséreljük, hogy néhány szempontra felhívjuk a figyelmet.

A prédikáló papnak a prédikáló Jézusról kell mintát vennie. Jézus igehirdetésének központi témája Isten országa. Erről a — próféták által előre hirdetett — béke és igazságosság birodalmáról Jézus úgy beszélt, mint aminek titka ő maga. Isten országának valóságából, teljességéből, „Isten uralmából” még szinte semmi sem látszott. Politikai pártok harca, elnyomás, függetlenségi vágy, tradicionális vallásosság, a forradalmárok feltörő érzelmei — ezek voltak tapasztalhatók Jézus korában. Ő mégis úgy beszélt Isten országáról, mint egy közeli valóságról, mint ami ránk tör és máris valamiképpen jelenvaló az életünkben. És bár sohasem hagyta el a szűk hazáját, mégis úgy szólt az Isten országáról, mint egyetemes valóságról, amely az egész világra kiterjed, mert tagjai „keletről és nyugatról jönnek, hogy Abrahámmal, Izsákkal és Jákobbal üljenek asztalhoz” (Mt 8,11). Ez az univerzalitás annál is feltűnőbb volt, mivel Jézus előtt Isten országa ellenpólusként az a konkrét földi uralom állt, melynek „fővezéré” a császárt sohasem látta, viszont akinek helyi megjelenítőjével, Heródes Antipasszal, a „rókával” kezdet óta — Keresztelő János elfogatásától — összeköze volt. Isten országa ebbe a konkrét világba lépett be, nem úgy, hogy azt karddal, emberi hatalommal megsemmisítse, hanem, hogy annak magától leomló bástyái köré egy egyetemes, végső új világ határait rajzolja ki.

Amikor Jézus prédikál, mindig közvetlen környezete fogható képeiből indul ki; az adottságokból, melyek őt és hallgatóit körülveszik. De soha sem ragad meg ezeknél, sohasem fog bele egy adott társadalmi vagy politikai helyzet értelmezésébe, hanem mint Megváltó, mindezeknek ideigtartó valóságán túllépve, Isten országának örök igazságait hirdeti.

Az a Jézus, aki az Isten országáról beszélt, kifejezetten akarta, hogy a tizenkettő is ezt a „titkot” hirdesse a világban: „Előttetek föltárom Isten országának titkait, a kívülállóknak azonban mindez csak példabeszédben szól: Nézzenek, de ne lássanak, halljanak, de ne értsenek...” (Mk 4,11—12). A prédikáció azóta is azoknak szól, akik valóban ki akarják nyitni fülüket és szívüket Isten országa felé, akik meg akarnak térni, akik hinni akarnak. Ezt a prédikáló pap akkor sem veszítheti szem elől, ha egyesek talán szívesebben hallanának teológiai elméleteket, mások hírek-pletykák elemzését, vagy rémítő történeteket háborúról, éhezékről, esetleg a bűnös világ ostromozását stb. Jézusról tudjuk, hogy bár ezek a témák töle sem voltak idegenek, mégis, beszédének fő mondanivalója mindig egyetemes, örök és az egész világra igaz, érvényes volt.

Minderre gondolva a ma prédikáló papnak három alapvető igazságot kell szem előtt tartania: 1. a moralizáló prédikáció leszűkíti, sőt megsemmisíti Isten országának ígérését a hallgatóságban; 2. a döntésmentes prédikáció bármilyen szép is legyen, az Isten országa szempontjából hatástalan; 3. a prédikátor érdektelensége, közömbössége útját állja a Jézus köré gyűlő közösség megeremítésének.

ISTEN ORSZAGA ÍGÉRET. A gyakorlatban a prédikációk többsége moralizáló: Jézus mondta — tehát ez és ez a követelmény —, tedd te is ezt, különben elkárhozol. Mi történik egy ilyen sémájú beszéd hallatán? A „neked kell”, „akard”, „cselekedj” — felszólítás az elhibázott erkölcsi nevelés kelléke. A hallgató a kívánt célhoz nem jut el, mert nem emberi szabadsága, döntési képessége felől közelítik meg, hanem szoros, sokszor teljesen érthetetlen kötelékek kényszerítenek rá. Az ilyen fajta „szentbeszéd” abból indul ki, hogy ami kívánatos, ami jó, az még egyáltalán nincs jelen. Elfeledkezik arról az alapvető hívő meggyőződésről, amely szerint Isten országa máris jelen van, s elsősorban nem teljesítményt, hanem hitet és bizalmat követel, hogy a már meglévő értékek majd gyarapodjanak.

Jézus igehirdetésében Isten országa mint ígéret mindig központi helyet kap. Az Igazság napja már megvirradt, nekünk csak be kell fogadnunk ezt a fényt. Jézus nem azt mondja: ti legyetek a föld sója, a világ világossága, — ő határozottan kijelenti: „Ti vagytok a Föld sója... Ti vagytok a világ világossága...” (Mt 5,13). Ezért olyan újszerű és hatásos a Mester szava: nem moralizál, hanem pozitív ígéretet tesz, mintha ezt mondaná: Vagytok ti olyanok, hogy ha én is, ti is akarjátok, akkor úgy világít majd a ti világosságotok az emberek előtt, hogy látva jötteteiteket, a mennyei Atyát magasztalják (vö. Mt 5,16). Ez a hang biztató, reményt nyújtó, bátorító.

Szent Pál ugyanígy prédikál. Mivel saját életében már megtapasztalta Isten rendkívüli adományait, bizalmát iránta, azt ő is tovább akarja adni a rábízottaknak, a reményteleneknek. Ezért mondja a korintusiaknak: „Nem tudjátok-e, hogy Isten temploma vagytok és Isten Lelke lakik bennetek?” (1Kor 3,16). Ez nem pusztán „fölültulálás”, behízélgés, hanem a helyzet átértékelése: jobb, ha egy meglevő ideálhoz kell alakulniuk, mintha hibáikat korholná. Az ilyen igehirdetés erőt ad ahhoz, hogy a problémákkal szembenézzenek és azokat meg is oldják.

A mai szónok is akkor jár el helyesen, ha Isten országának ígéretét előbb maga felismeri, majd fölragyogtatja az előtt a hallgatóság előtt, amely nem különbés nem is rosszabb a korintusinál, vagy éppen Jézus hallgatóinál. A prédikáló pap sokszor kerül abba a helyzetbe, mint a tanulatlan, mégis intelligens édesanya, aki öt gyermekét tanította, újra meg újra biztatva őket: „Te képes vagy rá!” Maga se tudta, mire, de valahol a szíve mélyén hordozta gyermekeinek jövőtudaát, ami azután ilyenfajta bátorításra sarkallta. A prédikáló pap ennél sokkalta nagyobb remények birtokosa, amit nem cserélhet fel moralizáló pesszimizmusra. Talán nem is tudja, mégis vannak sokszor egészen mindennapi szavai, amelyek azonban Isten országának ígéretén alapulnak, ezért kimondhatatlan bizalmat árasztanak. Az emberek évtizedek múltán is visszaemlékeznek rá, mert egykor reménytelennek tűnő helyzetben Isten ígéretét tolmácsolták. Előírások, kötelességek, erkölcsi intelmek mindezt aligha érnék el.

A mai prédikációnak — talán jobban, mint bármikor — bizalmat, reményt, perspektívát kell nyújtania. A fő cél mindig a bennünk bontakozó Isten Országába vetett hit megszilárdítása: Te, XX. századi ember képes vagy rá... — Te, szétforgácsolt idejű, kifáradt, céltalan ember, remélj, mert van Istennek számodra is ígérete... — semmit sem kell feladnod, vesztetnek hinned, Isten számít rád... A prédikálás igazi művészete az, ha a szónok át tudja mérlemezni a jelen szükségét, szembe tudja vele állítani Isten örök terveit, a megváltás ma is igaz és hatóerővel rendelkező valóságát, és végül oda tudja irányítani hallgatósága figyelmét, ahol az Isten cselekedni akar.

ISTEN ORSZÁGA DÖNTÉS. Gyakori kifogás a mai prédikációk ellen: felszínesek, langyosak, „ártalmatlanok”. Ha a vasárnapi prédikáció után megkérdezzük egy jó keresztényt, milyen volt: „Hát csak megvolt...”, vagy „Unalmas volt...” lesz gyakran a válasz. Miért? — azért, mert nem volt benne semmi fontos, olyan, ami „életről-halálról” vagy jelentős döntésről szólna. Hidegen hagy, meg sem érint, elfolyik és még annyi sem maradt belőle, hogy egyáltalán miről is volt szó. A jó prédikáció sava-borsa az áldás és átok közti döntés „kikényszerítése”. Nem hiába volt az ószövetségi beszédeknek is ez a sarkpontja (vö. Mtörv 11,26).

Vegyünk egy egyszerű példát: ha az igehirdető a vasárnapi misehallgatást tüzi ki beszéde témájául (bár a választás nem a legszerencsésebb, mert ez következménye a már bennünk élő Isten országának), akkor csak abban az esetben ér célt, ha sikerül bemutatnia: a vasárnap ily módon való megünneplése a beszéd hallgatójának saját boldogságával, az „áldás” megtapasztalásával függ össze. Ha nem így tesz, akkor az számára „átok”. Ha mindezt nem sikerül egzsztenciális módon az „áldás-átok” szinten megértetni, akkor a prédikáció elmegy a hallgatóság feje felett. — Ha egy beszéd nem ilyen alapállásból indul ki, akkor az „langyos” marad s végeredményben azt sugallja, hogy a hallgatók nem felelősek tetteikért. Ebben az esetben pedig minek Isten Igéjét hirdetni? A nehéz helyzetekről szóló prédikációk azért lehetnek értékesek, mert az „áldás” annyira áhitott érzését teremtik meg, rámutatva a nem kívánatos helyzet „átkos” valóságára, s egyben kiutat mutatva, reményt ébresztve, pozitív megoldási lehetőséget kínálva.

Jézus igehirdetése az „áldás” és az „átok” kettős lehetőségét tárja fel, amelyek között a szabad embernek választania kell. A felelősség nagy, mert aki őt elutasítja, az üdvösségéről mond le. Hogy Isten országa mennyire döntésre szólít, azt Jézus talán legszebb (és leg-rövidebb) prédikációja bizonyítja, amelyet a názáreti zsinagógában tartott: „Ma beteljesedett az Írás, amit az imént hallottatok” (Lk 4,21). Azaz ma örömhírt hirdetnek a szegényeknek, szabadulást a raboknak, s az Úr kegyelmi esztendejét; ma elérkezett a döntés órája: vagy hisztek nekem, és akkor nemcsak rajtam van az Úr Lelke, hanem kiárasztom azt rátok is, vagy elutasítotok, de akkor ez a nap számotokra az ítélet napja. A názáretiek (egy része) igazat adott neki; később azonban úrrá lett rajtuk az esztelen harag, kiűzték a városból és a magaslatról akarták letaszítani. Bárcsak ekkora hatást érne el a pap igehirdetése is, legalább belsőleg fölkarvarva hallgatósága lelkivilágát!

Jézus nagyon komolyan veszi nemcsak az áldás, de az átok lehetőségét is. A felkínált szűk ösvényt sokan elcserélik a romlásba vivő széles úttal, ezért lesznek majd, akik sírni fognak és a fogukat csikorgatják. „Akkor olyan nagy győtrelem lesz, amilyen még nem volt a világ kezdetétől mindmáig, és nem is lesz” (Mt 24,21). Egészen világosan beszél arról, hogy eljön a nap, amikor az Emberfia így szól a balján állókhöz: „Távozzatok tőlem átkozottak az örök tüzre . . .” (Mt 25,41). Am Jézus szájából az átok is mindig együtt szól az áldással: micsoda áldás a jobbán állók között lenni, akik ezt hallhatják: „Jöjjetek Atyám áldottai . . .” (25,34), — mert áldás voltak legkisebb testvéreimnek, most nektek is részetek lesz a világ kezdete óta nektek készített országból. Itt a felkínált döntés, Jézus prédikációjának mindenkori lényege: élet vagy halál, áldás vagy átok.

Péter pünkösdi beszéde is példája ennek az igehirdetésnek. Úgy állítja be a názáreti Jézus meggyilkosát és a feltámadott fölmagasztalását („Isten Úrrá és Messiássá tette . . .”), hogy szavai nyomán fájdalom járja át hallgatói szívét és megkérdézik: „Mit tegyünk hát testvérek?” — És aznap mintegy háromezren megtértek és megkeresztelkedtek, — azaz döntöttek az áldás mellett (vö. ApCsel 2,14—41).

Pál areopagoszi beszéde is ezen a megfontoláson alapul: „Isten eddig szemet húnyt a tudatlanság ideje fölött (=átok), most azonban tudomására hozta az embereknek, hogy mindenhol mindenkinek meg kell térnie (=áldás)” (ApCsel 17,30). Erre az igehirdetésre nem azonnali siker, hanem csak cinikus gúny volt a válasz: „Erről majd még máskor is meghallgatunk téged”. Akárhányszor ezzel is számolnia kell a prédikátornak. Annak ellenére, hogy szokványossá válik, ha egy prédikáció vége: „hogyan jussunk az örök életre, Amen”, — mégis mindig a mennyország és pokol, élet és halál, személyes jórsor vagy megsemmisülés közötti döntésre kell indítania.

ISTEN ORSZÁGA KÖZÖSSÉG. Az igehirdető néhány esztendő után könnyen elbizonytalanodik. Vasárnapról vasárnapra regisztrálja: „Megvolt”, meg se dobáltak érte, aránylag mosolygósak a hívek, tehát nagyon rosszat nem mondtam, — és kész. Úgy érzi: egyre távolabb van hallgatóitól. Beszél, de nem tudja, mit gondolnak róla, értékeli-e, tudja-e valamire gondolatait használni? A távolság csak növekedhet, ha a pap sokszor szól azokhoz, akik ott sincsenek, a közömbösökhöz, a templomkerülőkhöz, az abortusszal élőkhöz, az ifjúsághoz, a csak karácsonyi és húsvéti keresztényekhez stb. Lehet ugyan, hogy előbb megdicséri a jelenlevők kitartását, később azonban áthághatatlan szakadékot támaszt a várakozással érkező, készséges hallgatók és a saját szószerke vitt bánata, pesszimizmusa között. A sok-sok negatív élmény egy idő után gyanakvóvá teszi: „Talán ti is olyanok vagytok . . . nektek sem árt, ki tudja, mi lakik bennetek . . .” Az ilyen prédikációk egyre rosszabbak lesznek, mert eltávolodnak nemcsak Isten országának örömhíretől, de a konkrétan jelenlevő Isten országának maroknyi képviselőitől is. Hogyan tud mégis kapcsolatot teremteni a hallgatósággal? Hogyan képes képzeletükre hatni, szavaikkal beszélni, gondolataikkal építkezni, bizalmat ébreszteni?

Jézus igehirdetése mindig konkrét találkozásból született. Kapcsolatba lép a kánai menyegző népével, elfogadja a meghívást, aztán pár szóval cselekszik. — Beengedi éjnek idején Nikodémust és beszélget vele. — Megállítja a samariai asszonyt és inni kér; ráteszi kezét a betegekre, gyermekekre, engedti, hogy a bűnös asszony érintse, mert mindez alkalom arra, hogy szóljon, tanítson, mégpedig közösségben a hallgatóival. Ezért „ülnek” annyira szavai, példái, intelmei. Hagyja magát megérinteni, fizikai és szellemi értelemben, mert ezek a pillanatok igehirdetésének kezdetei. Soha nem lép minden előzmény

nélkül „szószékre”, mindig egy konkrét kapcsolattól indítatva prédikál. — Nagyon fontos, hogy a prédikáló pap is hasonló közösségekben éljen azokkal, akiknek beszél. Élje együtt életüket, lesse el gondjaikat, aggodalmaikat, vegye észre emberi szükségüket, amelyekre vasárnap a szószékes választ várnak. Engedje, hogy megérintse az az élet, amelyben Isten Igéjét mint éves gyógyszert kínálja fel.

Szent Pál apostol leveleiből jól kicseng az a testvéri közösségi érzés, ami kialakult közte és az egyházközösségei között. Ismerje a benső problémáikat, örömeiket, mindennapi életüket. Honnan tudta volna pl. hogy Korintusban szakadás támadt az összejöveteleken, mert ki-ki a saját ételét-italát fogyasztotta, így az egyik éhen maradt, a másik megrészegült (vö. 1Kor 11,17—22). Ebből a konkrét nehézségből kiindulva prédikál nekik Jézus utolsó vascsorájáról, annak lefolyásáról és következményeiről. Pál és hallgatósága között soha sincs távolság, mert (távrolról is) közösségekben él velük.

A prédikáló pap sem nélkülözheti ezt a közösséget. Sok helyen már gyakorlat a vasárnapi szentbeszéd közösségi előkészítése. Egy érdeklődő társaság elmondja az előző vasárnapi beszédéről véleményét, amit azután közösen megbeszélnek. Esetleg a pap egy jól irányzott kérdésre a jelenlevők véleményüket nyilvánítják, (pl. mikor érezte személyes életében „kemény beszédnek” Jézus tanítását, a keresztény normát; mikor gondolt arra, hogy nem törődik azzal és maga alakítja életét; mikor érezte, hogy szándéka Péter kijelentésével egyesül: Uram, kihez mennék? — a jánosi eucharisztikus beszéd végének földolgozásához). A prédikáció hallgatói így közösségekben vannak a pappal; természetesen mindennek koordinálása, a prédikáció elkészítése az igehirdető pap feladata.

Isten országa közösség, ezért annak meghirdetése sem történhet anélkül, hogy egy sajátos közösség ki ne alakulna a szónok és hallgatói között. A jó prédikáció nagyon szoros kapcsolatot teremt a pap és a hívek között, ha a pap nem a „magasságokból” lép eléjük, hanem mintegy az ő életükből lép ki. A prédikáló pap egyben jó páztor is népének: szavaival keresse, érintse, bátorítsa, fogadja el, de egyben javítsa, emelje és szeresse is azokat, akikhez szól, akiknek hangját ismeri, — és akiknek ugyanígy nem idegen páztoruk hangja.

Hogyan prédikáljon ma a pap? Biztos, hogy gyakran hasonlíthatná kinyitait a szülő asszony fájdalomhoz. Biztos, hogy nem tud mindig mindenre kellőképpen tekintettel lenni, és az is tény, hogy sokszor lépnek fel — minden jószándék mellett — nem várt gátló tényezők. Ám az is tény, hogy nemcsak egy tanárnak, orvosnak, mérnöknek, de a prédikáló papnak is szüksége van munkájában továbbfejlődésre, alakulásra, javítások eszközzésére. Ez az önvizsgálat és korrekció azért is elengedhetetlenül fontos, mert jobbára a prédikáció az egyetlen fórum, ahol a pap felnőtt híveit oktathatja, keresztény tanítással táplálhatja, — evangelizálhatja. Ezért oly nagy felelőtlenség a vasárnapi és ünnepnap homiliákat „üresjáratúvá”, unalmassá vagy csak a „vájtfülűek” kedvét kielégítővé szűkíteni.

Egy már idősödő plébános minden vasárnap szentbeszédét felvette magnókazettára. Viszszahallgatva gyönyörködött prohászksás stílusában, hanglejtésében, szóvirágiban. Az önkontroll öntetszelgésé lett, amiről aztán hallgatói is értesültek. Volt, aki mosolygott rajta, de volt, aki évek hosszú során át bosszankodott miatta.

Komoly önkritikával, esetleg elfogulatlan paptestvérek vagy hívők segítségével e három alapvető szempontra mindig választ kap az igehirdető: vajon csak moralizál-e, vajon serkent-e döntéshozatalra, és vajon teremt-e közösséget. A tapasztalható sikertelenségek ellenére is igaz Seneca megállapítása: „Rossz termés után is kell újra vetni; egy év bő aratása gyakran behozza mindazt, ami a terméketlen föld makacs meddősége folytán elveszett” (81. lev.).

Irodalom: Il sacerdote oggi, il religioso oggi, Congr. Intern. di Sacerdoti e Religiosi, Citta del Vaticano 1982. — Rudolf Bohren, Prophetie und Seelsorge, Neukirchener Verlag 1982. — Friedrich Wintzer, Praktische Theologie, Neukirchen-Vluyn 1982. p. 81—115. — Wolfgang Fenneberg, Wie heute predigen? Gott und sein Reich in der Verkündigung, in Verkündigung und Evangelisierung, Herder, Wien, 1984. p. 82—89. — Vittorio Messori—Joseph Ratzinger, Rapporto sulla fede, Ed. Paoline Torino 1985.

Bolberitz Pál AZ IGE HALLGATÓI

Mindnyájan az Ige hallgatói vagyunk, hiszen a „hit hallásból ered, a hallás pedig Isten igéjéből” (Róm 10,17). Nem mindegy tehát, hogy eléri-e és miképp éri el a hallgatóság „szívét” az isteni szó. Az igehirdetés akkor ér célba, ha „itt és ma” megragadja a hallgatóságot és a krisztusi életre serkenti. Milyen jogos elvárásokkal fordulhat tehát az ige mai hallgatója az igehirdetés és az ige hirdetője felé?

Az isteni szó hirdetője és hallgatója. Annak, aki Isten igéjét hirdeti, két dologra kell ügyelnie: arra, hogy valóban Isten igéjét hirdesse, és azokra, akik hallgatják szavait. Az igehirdetőnek sohasem szabad úgy „alkalmazkodnia” a hallgatóság elvárásaihoz, hogy az a hiteles evangéliumhirdetés rovására menjen. Az igehirdető az egyház megbízottja s ebből a megbízatásból fakad szolgálata a világ üdvösségének munkálásában. Még Istentől kapott hivatása is az egyházon belül és az egyház jóváhagyásával realizálódik. Nem hirdetheti tehát „önmagát” és nem hirdethet más névben üdvösséget, csak Jézus Krisztusban. Am ugyanakkor az is tény, hogy az isteni szó emberek közvetítésével jut el az emberekhez, hiszen ember viszi a másik embert Istenhez. Ezért egyáltalán nem közömbös, hogy ki, mit, kinek és hogyan hirdet. Fontos, hogy az igehirdető ne csupán Isten szócsové, vagy egyházi „információk” szenttelen tolmácsolója legyen, tanúságtévőnek is kell lennie. Tanúságot pedig csak arról tehet, amit maga is hisz, remél és szeret. Ha ez, a jó értelemben vett indulati töltés, érzelmi háttér hiányzik az igehirdető szavaiból, akkor az nem lesz hatékony isteni szó, hanem csupán a vallásról szóló, vallási nyelven megfogalmazott információ, közlés. Hitet ébreszteni, hitet megerősíteni, hitből fakadó életre ösztönözni csak az tud, aki maga is hiszi, amit mond, és teszi azt, amit hirdet. Ha pedig ez utóbbi túlcserdülő mértékben érvényesül, akkor még a prédikáció tartalma és formája is csak másodlagosnak tűnik, — ámbar ez is nagyon fontos, hiszen a szónoklásnak is megvannak a maga szabályai, amit, — ha az igehirdető nem vesz figyelembe, — akkor ennek az isteni szó hatékonysága leli majd kárát.

Amikor egyrészt valljuk, hogy Isten igéjének önmagában is „ereje” van, mert „Isten szava eleven” (Zsid 4,12), mégsem tulajdoníthatunk „varázserőt” neki. Az Úr Jézus ugyanis az evangélium hirdetését emberekre bízta. Ezért az ige hirdetőjének személye sem elhanyagolható szempont. *Prófétai* szót várnak tőle az emberek, a kifejezés újszövetségi értelemben (Ef 4,11). Ez pedig azt jelenti, hogy a megbízott rendelkezék azzal a karizmával, ami képessé teszi arra, hogy a kinyilatkoztatott isteni titkokról hatékonyan szóljon, az egyház *küldöttéként*, az egyházban. Az utóbbi kifejezés hangsúlyos, mégpedig abban az értelemben, hogy akik ma az ige hirdetőjét ebben a szolgálatában hallgatják, valamiképpen az „egyházhoz tartozónak” tudják magukat. Ha nem is tekinthetők mindnyájan „jogi” értelemben egyháztagnak, de amikor — a templomban, egyházi szertartáson vagy egyéb alkalommal — a pap szavát hallják, aki mint az egyház megbízottja beszél, bármely kérdésről is legyen szó, elvárják tőle — még a nem hívők is —, hogy „egyháziasan” nyilatkozzék. Az ige hirdetője tehát mindig az egyház küldöttéként és az egyházban nyilatkozik meg. Erről a tisztről és felelősségéről sohasem szabad megfeledkeznie. Lehet valamiről magánvéleménye, de akkor hangsúlyoznia kell — s ebből még napjainkban is sok félreértés származik mind hívő mind nem hívő körökben —, hogy az nem az egyház hivatalos álláspontja, hanem a saját nézete, melynek igazságértéke érveinek súlyától függ.

Az ige hirdetőjének kell tekintenie a hallgatóságra, hogy azok őt itt és most az egyház tagjaként hallgatják. Mert ha odafigyelnek szavára, akkor — még a nem hívők vagy a jószándékú érdeklődők is — az Isten igéje után érzett szomjúság miatt teszik ezt. Tehát hallgatói az „egyházban” figyelnek rá. Ebből pedig az következik, hogy a hallgatóság nem világi csevegést, műveltségének csillogtatását, nem jópofa anekdotázást, nem is kihagyott „antiklerikális” kritikát vagy az egyház hittételeinek illetve jogrendjének fellátását szolgáló eszmefuttatásokat vár Isten szavának közvetítőjétől. Nem is arra kíváncsi, hogy igehirdetés címén meddig képes elmenni a világ iránt érzett, ám hamisan értelmezett „szolidaritás” jegyében egy pap vagy teológus —, esetleg annyira, hogy végképp ne lehessen megállapítani, mit hisz, vagy egyáltalán hisz-e? Az ilyen elvfelelő, kételke-

dést hintő és csak az egyház negativumait hangoztató „igehirdetéstől” még senki sem tért meg Istenhez. Illúzió lenne azt gondolni, hogy a hallgatóság ún. „világiás” elismerése, s az ilyen szellemben fogant „visszajelzés” a hatékony „modern” igehirdetés biztos jele. Nem kétséges, hogy az ilyen igehirdető olykor rokonszenvet ébreszthet a maga szemé-lye iránt, de ez a rokonszenv tisztavirág életű, amit az „újabb divat” szele majd tova-sodor. Ha az igehirdetés valóban elérte a hallgatóság „szívét”, vagyis a személyiségnek azt a „részét”, ami az isteni önközlésre érzékenyen reagál, akkor a visszajelzés nem olyan „vi-haros” lelkesedésben nyilvánul meg, ami látványos sikerélményt nyújt; nem, hanem a lé-lek belső csendjében „indul meg” valami, aminek gyümölcsei tán csak később érnek be és nem feltétlenül az ültető lesz az, aki az elvetett magból kifejlődött gyümölcs zamatát izlelheti.

Mivel mind az igehirdető, mind az ige hallgatói az egyházban találkoznak, ahol a krisztusi parancs értelmében szeretetnek kell uralkodnia, Isten ígéje hirdetőjének szeretettel kell fordulnia hallgatói felé, akiknek viszont bizalommal kell hallgatniok az igehirdetőt. A szeretet teszi lehetővé a bizalmat, a bizalom az „odafigyelést”, illetve az ige befogadá-sára való készséget és a szavak jelentésének megfelelő cselekvést. A szavaknak napjainkban sokszor hangoztatott devalválódása mögött az emberek közti bizalmi válság húzódik meg, ami a szó kifejezése, a szavak jelentése és a tettek közti űrt idézi elő. Am e szakadás egyál-talán nem szükségszerű, és kikerülhetetlen jelenség. Ha valakit szeretünk, „elfogadunk”, annak szavát még akkor is megértjük, ha az „érthetetlen”, sőt még meg is tesszük azt, amit kíván tőlünk. Ezért a szeretett személy szava mindig hatékony szó. Jó példa erre Kapisztrán Szent János, aki ugyan latinul prédikált, ám latinul nem tudó hallgatói is „ér-tettek szavából”. Az igehirdetés akkor érte el célját, amikor az ige hirdetője és hallgatói találkoznak az Igében. Am e találkozás elsősorban a Szentlélek műve, akinek kiáradását folyvást kérni kell az egyházban.

A hallgatóság megváltozása. Aligha készíthető olyan megbízható és egzakt szociológiai felmérés, ami teljes bizonyossággal, minden „osztály”-t felsorolva föltárhatná, hogy az egyház ige-hirdetését kik, mikor és milyen lelkiállattal illetve elvárással hallgatják. Ezért csak a közvéle-mény hozzávetőleges figyelembevételével és többé-kevésbé általánosítható megfigyelésekből kiindulva szólhatunk arról, hogy kik, mikor és milyen igénnyel hallgatják az evangélium hir-detőinek szavát.

Régebben hazánkban az emberek jelentős része „megszokásból” vagy „társadalmi kö-telezettségből” járt templomba. Napjainkban ez a beállítottság háttérbe szorult. A mai hívő önként, több-kevesebb meggyőződéssel áthatva megy a templomba. Am nem lebe-csülendő azok részvétele sem az egyházi szertartásokon (főleg temetés, esküvő, keresz-telő alkalmával), akik a „valahová tartozás” igényével érintkeznek az egyházzal. A meggyő-ződéses, minden vasárnap szentmisén részt vevő hívek „tűrőképessége” tiszteletre méltó. Az egyházzal való sűrűbb érintkezés folytán ismerik az egyház tagjainak jó oldalait is s ezért könnyebben viselik el gyarlóságait, pl. a rossz prédikációt. A templomban alkalomszerűen megjelenő hívek, vagy jószándékú érdeklődők azonban kevésbé tűrőképesek. Többnyire a szertartások látványán és az igehirdetésen keresztül találkoznak az egyházzal s az ily alkal-makkor szerzett benyomásaik döntik el, hogy a későbbiekben jóindulattal közelednek-e, vagy pedig még jobban megmerevednek előítéleteikben. Sokan gyakran passzív tömeg részeként vannak jelen a szertartásokon. Ezért reakcióik is — sokszor műveltségi szintjüktől függetle-nül — a tömegember visszajelzésesei lesznek. Indulati és érzelmi töltéssel, esetleg közöny-nyel átszőtt, többnyire szubjektív értéktételeket alakítanak ki magukban élményeikről. Ha kü-lönösen is hangzik, napjainkban az igehirdetőnek „jó benyomást” kell keltenie hallgatói-ban. Ha „rossz benyomást” kelt, ezt később nehéz helyrehozni. A jó benyomás keltése nem jelent olcsó népszerűség hajhászást vagy az egyház elveinek „kiárusítását”, hanem a hallgatóság jogos igényeinek tiszteletben tartását.

Korábban az ige hallgatói társadalmi és műveltségi szinten megosztottabbak voltak mint ma. Az utóbbi évtizedekben lassan megszűnőben van a falusi és városi ember közti kü-lönbég mind társadalmi mind kulturális téren. Az iskolázottság, a tömegkommunikációs esz-közök elterjedése következtében a hallgatóság jelentős többsége bizonyos „átlag” művelt-séggel rendelkezik, ami előnyei mellett a felületesség és a szellemi manipuláltság káros jegeit is magán hordozza. Napjainkban — legalábbis a templomi szertartások alatti ige-

hirdetés keretében — aligha beszélhetünk arról, hogy van amikor ún. művelt emberekhez szólunk, máskor viszont „egyszerű” embereknek hirdetjük az evangéliumot. Figyelemre méltó az a körülmény, hogy szinte teljesen kiveszöbben van az a nemzedék, mely rendszeres vallási nevelésben részesült. Napjainkban, — ilyen szempontból is — a templomi hallgatóság sokkal homogénebb. A népszerű gyermek- vagy diákmisszió látogatottsága azért fokozottabb mint a többi szentmiséé, mert a szülők számára tanulságos a gyermekeknek szóló prédikáció meghallgatása. Ilyenkor ui. a szülők észrevétlenül egészíthetik ki hiányos vallási ismereteiket. Az igehirdetőnek tehát a diákmisszió és a templomi hittanórákon is úgy kell tanítania, hogy miközben a gyermekekhez szól, a felnőttek is értsenek belőle.

A II. Vatikáni zsinat tanításában különös hangsúlyt kapott, hogy az *igehirdetés a liturgia része*. Ennek vannak előnyei, de hátrányai is. Előnye, hogy az igehirdetés többnyire valamely szentség kiszolgáltatásával kapcsolatos, s ezért szakrális jellege van. Így fokozottabban érvényesülhet a tanításban az isteni szó. Ez pedig háttérbe szorítja azt a káros — itt ott felbukkanó — gyakorlatot, mely az igehirdetés ürügyén világi ismereteket közöl. Am hátrány is származhat a pusztán liturgia keretében történő igehirdetésből. Az igehirdető ugyanis csak ritkán találkozik az ige befogadása szempontjából olyan homogén hallgatósággal, mellynél azonnal „célba talál” az isteni üzenet. Gyakoribb eset az, amikor az igehirdető vallásilag hiányos műveltségű, tán hitében is ingadozó heterogén hallgatósággal találja magát szemben, akár a szentmisén, akár az esküvőn, keresztlőn, temetéseken. Am a papnak mindenkéhez szólnia kell, de a liturgia kialakult „rövid” időkerete ezt aligha teszi lehetővé. Mit tegyen hát? Ha a homíliában alaposan kifejti témáját, akkor a hívek panaszkodnak, hogy sokáig beszél. Ha rövidre fogja a szót, akkor pusztán csak „jó benyomást” kelthet. Élményt adni fontos, de ez korántsem elég, ha figyelembe vesszük, hogy a templomba járók jelentős részét is misszionálni kell. A mai ember aligha viseli el, hogy ha pusztán a „feje fölött” beszélnek, inkább *személyhez szóló* igehirdetést vár. Ha úgy hirdetik neki az evangéliumot, hogy abban „érintve van”, akkor odafigyel. Am a személyre szóló prédikáció semmiképpen sem sekélyesedhet személyeskedéssé. A szentmisén elhangzó homília általánosabb hangvételű, de a keresztlőn, temetésen, esküvőn elhangzó rövid beszéd olyan legyen, hogy kidomborodjék az egyéni jelleg; a jelenlevők érezzék: az egyház magáénak tudja örömeiket, bánatukat. A személyre szóló igehirdetés sajátos „helye” lehet a gyónatóséék. A bűnbánati szertartás új rendje lehetővé teszi, hogy a pap a megtérő bűnösnek valamely — erre az alkalomra szóló szentírási szakaszból kiindulva hirdesse az evangélium felszabadító jóhírét.

Összefoglalva azt mondhatjuk, hogy — bár az igehirdetés hallgatósága az újabb időkben sok szempontból megváltozott (s ez fokozott terhet ró az igehirdetőkre), abból a szempontból mégis homogén, hogy Isten szavát az egyházban és az egyház tagjaként kívánja hallani.

A hallgatóság elvárása. Milyen prédikációt kíván hallani az igehirdetőtől a mai hívő? A szónoklattani szempontokat mellőzve negatív és pozitív szempontokat sorolunk fel, melyek a hallgatóság elvárásait tükrözik. — Az igehirdető ne lépjen készületlenül a szószékre. Lehetőleg ne olvassa a prédikációt, mert ez a kommunikációt megnehezíti (inkább „tanulja meg” kívülről a beszédet). Ne moralizáljon és ne korholja folyvást a jelenlevő híveket (inkább azokat kellene korholnia akik nincsenek jelen a templomban). Ne beszéljen hosszán. Ne mondjon hosszú körmondatokat, melyeket alig tud befejezni. A hitszónok ne fitogtassa világi műveltségét. Ne beszéljen a pénzről. Ne teregesse ki magánéletének problémáit a szószéken. Ne tartson élménybeszámolót. Ne személyeskedjen. Ne bonyolódjék elvont eszmefuttatásokba. Ne vessen fel olyan kérdéseket, amelyeket maga sem tud megoldani. Ne tartson beszámolót újságcikkekről, tv-műsorról, színházról, mozirol, versekről stb. hanem a Szentírást magyarázza. Ne anakodtázzon. Ne használjon „töltelékiszöveg” gyanánt vallási nyelven megfogalmazott frázisokat.

Az ige hirdetője az evangéliumot hirdesse. Személyre szóló módon fogalmazza meg azokat a kérdéseket, amelyek a hallgatóság tudatában felvetődhetnek és oldja is meg azokat. A jelenlevőkhöz beszéljen. Amibe belekezd a beszéd során, azt fejezze is be. Arról beszéljen, ami az egyház tanítása s amit maga is hisz és fontosnak tart a hívek lelki épülése szempontjából. Határozott és egyértelmű elveket valljon és hirdessen. Tudja lekötni a hallgatóság figyelmét, anélkül, hogy önmagát tolná az érdeklődés középpontjába. Beszél-

jen rövid mondatokban, röviden. Inkább a Szentírást idézze, mint más szerzőket. A liturgia keretén belül, alkalomhoz illően szóljon a hívekhez. Az örök igazságokat hirdesse szeretetben és szeretettel.

A felsorolt elvárások természetesen más értékes szempontokkal is kiegészíthetők. Abban azonban aligha lehet kételkedni, amit egy régi egyházi szólás latinul így mond: „Vita clérici, evangelium populi”. Kissé szabadon fordítva: A hívek számára a leghatékonyabb igehirdetés az igehirdető pap evangélium szerinti élete.

Cselényi István Gábor AZ IFJÚSÁG EVANGELIZÁLÁSA

A peremkeresztények. Manapság a szakirodalomban új kifejezés tűnik fel: peremkeresztények (Randchristen). Ezzel a vallásszociológiai fogalommal lehet legtalálébban megjelölni azokat, akik az egyháznak, mint látható közösségnek valóban a peremére szorulnak, akikben — és ez talán még döntőbb — a kereszténység mint értékrendszer visszaszorulóban van. A peremkeresztényekben egyre kevésbé él az egyházhoz való tartozás tudata, életvitelük lényegében már „kereszténység utáni”. Ha meg is keresztelték őket, ha gyerekkorukban esetleg még jártak is templomba, netán hittanra, a hit nem hat ki életükre. Nem mondható el, hogy Isten lenne létezésük célja, értelmet adó tényezője. Ha megkérdezik őket, minek tartják magukat, talán még azt felelik: kereszténynek. Ha esküvőre kerül sor, ha haláleset fordul elő a családban, még paphoz fordulnak, de napi döntéseikben, gondolataik mélyén nincs már jelen Krisztus, gyakorlatilag belevesznek a fogyasztói társadalom szekularizált világába. Az evangélium nyelvére szövegezőleg terméketlen fügefák, elveszében lévő bányák, elkallódóban lévő pénzdarabok, tövises, ha nem köves talajt jelentenek, amiben az ige magva nem képes igazán gyökeret verni.

De vajon ezt az evangéliumnak ellenálló talajt nem lehet-e termővé formálni, a már-már elveszettnek nem lehetne-e — épp a Jópásztor példája és ösztönzése nyomán — utána mennünk? A kritikusokat, a távolságtartókat, az egyházzal csupán fél szívvel azonosulókat nem lehetne-e a látható közösségnek is eleven tagjaivá tennünk? — Nyilvánvalóan csak akkor, ha le tudunk mondani a plébánia falai közé való zárkózásról, ha nemcsak tétlenül várjuk, mikor kopogtat be valaki; ha képesek vagyunk feladni a számokban, statisztikákban való gondolkodást: hányat kereszteltünk, hányat eskettünk . . ., ha ehelyett inkább azt keressük, hogy hányan váltak életükkel is keresztényé. — A peremkeresztényekkel szemben tehát új pasztorációs módszerekre van szükség, amely nem merül ki a szentségek kiszolgáltatásában, az azokhoz fűzött, sokszor bizony felületes oktatásban, vezérmotívuma nem egyszerűen a „visszahódítás”, a térítés, hanem az evangelizálás, a zsinatnak ez az édesgyermeke, amelyről azt írja VI. Pál pápa: „Az evangelizálás azt jelenti az egyház számára, hogy az örömhírt el kell vinnie az emberi élet minden területére, hogy hatása révén az emberiséget belülről átalakíthassa és mindenestül megújítsa”. Ezt a megújodást elsősorban önmagunkon kell kezdenünk. El kell gondolkodnunk azon: hogyan lehetséges, hogy a „peremkereszténység” éppen a nagy egyházaknál, elsősorban éppen a katolikus egyháznál alakult ki? Vajon nem azt igazolja-e ez, hogy nem egyszerűen az emberek kerültek távol az egyháztól, de az egyház — helyesebben annak vezetői, mi papok — szakadtunk el tőlük? A hittal való elidegenedés nem azt bizonyítja-e, hogy nem teljesítettük eléggé az egyház messiási küldetését, hogy ti. a „velünk lévő Istent” képviselje?! Ha tömegek szakadnak el Istentől, abból nyilvánvaló, hogy elsősorban mi kerültünk tőlük távol, életidegenségünkkel, „arisztokratizmusunkkal”. Semmivel sem vagyunk tehát különbek Jézus kortársainál, a farizeusoknál, akiknél az Isten-hit embertelén magatartást takar. Igazat kell adnunk Josef Fischer passauai plébánosnak, aki „egyházon belüli ateizmusról” beszél, hiszen, aki az emberek től elszakadt, Istennek is hátat fordított.

A legelső tennivalónk tehát az emberek, a történelem vállalása. Evangelizációnk, s ezen belül igehirdetésünk csak úgy lesz hiteles, ha életközeli lesz, ha kortársaink — elsősorban az egyháziság „peremén” állók — problémáiból indul ki, ha nem lesz „világon kívüli” és a szó igazi értelmében „Isten nélküli”, hanem a „közeli”, ti. köztünk, emberek közt „közellévő” Istent hirdeti meg. A peremkeresztények pasztorálásának legfőbb szempontja tehát: fel kell adnunk a „klerikális” gondolkodást. Az egyház ügye — annak intézményes, jogi, netán pénzügyi oldala — nem lehet számunkra fontosabb, mint Isten ügye, mint a hit életre váltásának szempontja.

Ha épp a peremen állók legtöbbször azt mondja: „Jézus igen, az egyház nem”, ezt a „kesztyűt” fel kell vennünk és igazolnunk kell: Jézus ügye számunkra is fontosabb, mint a magunk ügye. S ha aztán a keresőket, a kritikusokat sikerül elvezetnünk Jézushoz, akkor igent tudnak majd mondani arra az egyházra, amelyet Jézus akar, melyet Lelke vezet. Amint Rolf Zeffass írja, az egyház ott „történik”, ott jön létre, ahol emberek Jézus nevében jönnek össze, jézusi módon cselekednek, így tapasztalják meg köztünk-létét.

Hogyan lesznek a fiatalok peremkeresztényekké? A peremkeresztények köre elsősorban a fiatalok korosztályát foglalja magában. Gondoljuk át: az ifjúság minden más tekintetben is „peremhelyzetbe” kerül. A családban mindenekelőtt, mert a felnövekvő itt kezd megélni szabadságát, itt kerül szembe először a „felnőttek” (ti. a szülők) által képviselt értékrenddel. Mindig is így volt ez, amint a tékozló fiú alakja mutatja, aki „kikéri az örökségrészt” és elszakad a családtól. Ehhez járul ma az akceleráció folyamata, amely nemcsak a nemi érés felgyorsulását jelent, hanem a kritikus alkatt, az „önállítási” igény, a családból való „kilöködés”, „felpörgetését” is. „Se itt- se ott”-helyzetben van a fiatal a társadalomban is. A tanulás, a képzés ideje hosszabbá vált, ezalatt a fiatalok többségének még nincs keresete, nincs „státusza”, gazdaságilag még szüleiktől függenek, ugyanakkor — öltözködésben, szokásokban, szórakozásban, társadalmi kapcsolatokban — egyre inkább „szubkultúrává” válnak, sajátos világot alakítanak ki. Mivel eltűnnek számukra a biztos érték-irányjelzők, legtöbbszörben érzelmi labilitás alakul ki, belső bizonytalanság, amit sokan felfokozott nemi étellel, alkoholizmussal, esetleg kábítószerrel próbálnak ellensúlyozni. — Egyre több fiatal — megkeresztelt, sőt keresztényként nevelt — idegenedik el az egyháztól is. Tragikus szavakkal rögzítette ezt az őszi püspöki szinodus záródokumentuma: „Az egész világon veszélybe került a hitnek s az ebből fakadó erkölcsi értékeknek a jövő nemzedékbe (ifjúság) való átültetése”. Amolyan világ-átlag szerint a fiatal keresztényeknek jó, ha 15%-a jár templomba, imádkozik rendszeresen, járul szentségekhez, vesz részt a közösség életében (ez az arány nálunk sokkal rosszabb), további 20% afféle „emlék-kereszténységet” él (nálunk leginkább még ez fordul elő), ti. gyermekkori emlékekből táplálkozik, lényegében a szülők vallásosságából, nagyobb ünnepeken még eljár misére, de a mélyebb vallásosságot már „bigottságnak” tekinti. A megkeresztelt fiataloknak világszerte több, mint a fele (nálunk pedig mintegy 4/5-e) érzelmileg sem azonosul a kereszténységgel, iskolai tanulmányaik hatására a hitet túlhaladottnak tekintik, az egyházat afféle „feudális csökevénynek”, életvitelükben ugyanúgy a pillanatnyi örömeiket, az érvényesülés lehetőségeit hajszolják, mint nemhívó vagy közömbös társaik.

Mik lehetnek ennek az egyháztól való eltávolodásnak legfőbb okai? Mivel amúgy is „kivonulóban” vannak az „öregek” világából, már csak azért is szembe fordulnak az egyházzal, mert azt idősebbek képviselik. Autonómia-igényüket sérti, hogy valaki — a pap, az egyház, végső soron Isten — „kivülről” akarja megszabni számukra, mi a helyes, mi nem. A keresztény erkölcs mint tiltó erő jelenik meg számukra, ugyanakkor a tekintélynek, a (lelki) hatalomnak a megjelenítője, s ez nem vált ki éppen szimpátiát belőlük. — Szembefordítja a hit üzenetével az ifjúságot az is, hogy a környezet, a „világ” (és itt nemigen van különbség Kelet és Nyugat között) közele, kézzelfogható célokat kínál, az azonnali beteljesülésre, a vágyak kielégítésére épít, a vallás viszont a jövőt kívánja építeni, ennek érdekében lemondást követel. Az evangéliummal szemben ellenállóvá teszi őket a passzív, fogyasztói beállítottság is, amihez a „sikerben” való gondolkodás, presztízstörekvések is társulnak — ahol persze a siker ruhamodell, autómárka, úticélok, bungalow stb. alapján mérendő le —, nemkülönben az újnak, a modernnek, az extravagánsnak a büvölete, aminek fényében a vallás dolgai ódivatúnak tűnnek.

Másik szociálpszichológiai jegy, ami megfigyelhető a fiataloknál, s ami megint csak elidegeníti őket a vallástól, a szerepmagatartás, hogy ti. képtelenek az egyéni döntésre (lásd: hit), nem vállalják azt a kockázatot, amit a hobbik, szórakozás, napi munka körén túl a vallásosság (mint a „ma szokásostól” elütő) vállalása jelent. A szerepjátásból, a csoportkomformizmusból adódik: példaképeik nem éppen papok vagy szentek lesznek, hanem sportolók, filmsztárok, ami aztán az erő-, a szépségkultusz felé, azaz az erőszak és az örömkeresés felé sodorja őket. A csoportszellemmel együttjár, hogy a család védeltségét kortárs csoportok (peer groups), klikkek, galerik, esetleg bűnöző bandák „pótolják” számukra. — Lelkileg veszélyeztetetté teszi a fiatal az is, hogy környezetében nem talál biztos szellemi tájékozódási pontot. Az iskolában sokszor évről évre változik a koncepció, a családban egymással homlokegyenest ellenkező értékfogalmazások élnek, a fiatalember vagy lány normák, elvek, új és kihavradó remények közt

hánykolódik, nincs „fix” pont életében, éppen ezért eleve bizalmatlanul közeledik minden, magát „öröknek” kikiáltani akaró eszmerendszer felé.

Az evangelizálás folyamata. Egyoldalú képet rajzolnánk azonban a mai ifjúságról, ha nem szólnánk arról a mindezzel ellentétben ható folyamatról, amelyet így jellemezhetnénk: a vallásosság újra-jelentkezésének vagyunk tanúi. A hetvenes évek közepétől a fiatalok újra érdeklődni kezdenek a Biblia, a lelkeségi formák után (a kereszténységen kívüliek után is), amit bizonyára táplál a természettudomány „mindenhatóságába” vetett hitből (szcientizmus) való kiábrándultság is. Úgy is mondhatnók: a szekularizálódás ellenhatásaként egyre több fiatalban ébred vágy a transzcendencia, az egészen-más iránt, mind többen szeretnék újra megtalálni azt a „középpontot”, ami köré kristályosodhatna életük. — Ennek a — sokszor a „hagyományos hívők” számára is meglepő — „új vallásosságának” legfőbb jellemzői: a Názáreti Jézus alakja vonzó a fiatalok számára. Azzal, ahogy fenntartás nélkül odafordul minden emberhez, főleg a gyöngékhez, elnyomottakhoz, példakép lesz, számos fiatalnak segít azonosulási problémájában. Központi jelentőségű az elmélkedés, az együtt-imádkozás, a bibliaolvasás, sőt a búcsújárás. Míg a hagyományos liturgikus formák (mise) háttérbe szorulnak, új ünneplési módok alakulnak ki (sacro-pop) vagy már-már elfelejtett formák elevenednek fel (vesperás stb.). Már csak Taizé vagy a „fiatalok zsinata” hatására is, az ökumené magától értetődő, s itt az elméleti kérdések helyett a gyakorlati dolgok állnak előtérben.

A kor levegőjében” tehát sok „eltérítő”, de számos pozitív tényező is rejtőzik, amelyek elősegíthetik az evangelizálás folyamatát. Próbáljuk most ezeket is sorra venni. Ott van például a minőségi igény. A fiatal pl. megszokja, hogy egy-egy műszertől, géptől, szolgáltatástól elvárhatja: megfelelően szállítsa a teljesítményt. Nő manapság esztétikai, formaigénye is. Ezt az igényességet, ezt az új, több iránti fogékonyságot kell felhasználnunk, hogy a fiatalokat rávezessük: az ember több, mint a napi szükségletek; önmagából is a „maximomot” kell kihozni s ez épp a „lélek”, a lelkiélet többlete. Így rávezethetjük őket, hogy a siker nem mérhető autóval, állással, pénzzel, hogy csak úgy lesz személyiség, ha eljut egyéni döntésig, ha vállalja a hit kockázatát. — Sok jel mutat egyébként arra, hogy ez a materializmus utáni értékvtálás is jelentkezik már fiataljaink lelkében.

Mint látjuk, itt már több olyan tényező, melyet imént még „veszélyeztetőnek” láttunk, „sansként” ragadható meg. A változatosságra, a „szenzációra”, a teremtőkészségre való éhség elvezetheti a fiatalokat az új vagy régi liturgikus formákhoz, az ünnepek minél színesebb megrendezéséhez, megéléséhez. A kor konkrétságra, „tapasztalásra” való beállítottsága kama-totzatható a lelki tapasztalás igényének felkeltésével. Ez a transzcendens felé való kinyílás fontos összetevője az evangelizálásnak. Több úton is elősegíthetjük. A mai fiatal pl. érzékenyen reagál a környezetvédelem kérdésére. Ezt kell összekapcsolnunk a teremtésben kapott felelősség tudatosításával. A transzcendens megtapasztalására segíthet minden határjelenség: a zene, az ünnepek, a szabadidő, a játék, a humor, a betegség, a gyász, amelyeknek némelyike (szórakozás, sport) valláspótlékká is kinőheti magát, de éppen úgy az igazi vallásosság felé való túl-lépés eszköze is lehet.

Az evangelizálás legkedvezőbb előfeltételét mégis talán az teremti meg a fiatalokban, hogy elevenen él bennük az emberi élet értelmének kérdése. Lázadásuk, protestálásuk mögött is sokszor ez a kérdés rejtőzik. Az igehirdetőnek fel kell fognia ezt a kimondott vagy ki nem mondott „miértet” és az evangélium felszabadító üzenetével kell arra válaszolnia. A napi élet banalitásán, termelés-fogyasztás „egydimenziós” létsikján, önelégültségükön, amelyet környezetük is táplál, sokkoló kérdésekkel sikerül csak túlvezetnünk: „Csak ennyi lenne minden?” „Ezért törőd magad?” — Heidegger szerint „a kérdés az a gondolkodó ember vallásossága”. A vallásosság valóban azzal kezdődik, hogy az ember mer önmagára kérdezni, kritikus tud lenni önmagával szemben is és így eljut az önmagán-tülig, a transzcendensig. — Az értelmes és boldog élet utáni vágy persze mindig konkrét alakot ölt a fiatalokban: Mi a szerelem, a szabadság, az anyagiak, a hatalom szerepe életemben? Sokan éppen ezekből a tényezőkből emelnek „bálványt” maguknak vagy jutnak el a teljes tagadásig. Sok fiatal — mint láttuk — épp azért fordul el a keresztény választól, mert úgy érzi, az egyház elveti, elítéli a boldogságvágyat. Hiteltér-demlően csak úgy felelhetünk, ha kimutatjuk: a hit felelete a nemiség kihívására nem a „magány”, hanem az embertársítás kiteljesedése, az evangélium nem tagadja, csak relativává teszi az örömeiket; az anyagiakkal szemben nem lemondásra szólítunk, hanem a lehetőségek pozitív felhasználására, a hatalom a mi szótárunkban szolgálatot jelent (persze, hol vagyunk még az

„uralommentes párbeszédteől”), a mennyországra való törekvés nem fojtja meg az „emberit”, hanem ki akarja teljesíteni a már most köztünk lévő Ország kötelékében.

Az ifjúság evangelizálásának pedagógiai célja ezért így fogalmazható meg: ki kell mutatnunk, hogyan lehet a fiatal boldogabb, maga fölött rendelkező, mások felé is nyitott, olyan, akinek van kritikája és önkritikája, jobban túli a megghiúsulásokat és nem alkalmaz erőszakot; megtalálta élete értelmét. Fogódzó pontot jelent az evangélium befogadására az a szociális érzékenység is, amely az esetek többségében jellemző a mai fiatalokra, — ti. mindaddig, míg az önző, fogyasztói szemlélet rabul nem ejti őket. Ez a mások iránti fogékonyság vezetheti el őket az evangélium szeretet-üzenetének nemcsak elfogadására, de gyakorlására is. Ennek alapján kell felhívunk figyelmüket mindarra, ami előre viheti a „társadalmi szeretetet” (családon belüli szolgálat, hivatásbeli kötelesség, béke ügye, társadalmi munka). Az a csoportszellem, amelyről a negatív jelenségek közt szólunk, itt is pozitív tényezővé formálható. A hiteles közösség utáni vágyat kell kiéreznünk belőle, ami jól kamatoztatható egyházközségen belüli kiscsoportok kialakításában. Természetes, hogy az igehirdetésnek is ebbe az irányba, a közösségi érzés felkeltése, továbbfejlesztése felé kell hatnia.

Mindezekből már körvonalazódik, milyen emberképet kell az ifjúsági igehirdetésnek közvetítenie. Nem iktathatjuk ki az ószövetségi emberkép elemét sem, mely azt sugallja: az ember a beszélő és cselekvő (ti. teremtő) Isten képmása, tehát azzal lesz ember, ha alakítani akarja a világot és párbeszédre lép társaival. Az evangélium ezt teljesíti ki a személy középpontba állításával, aki ti. csak úgy lesz személy, ha kitarul a többiek felé és ha ugyanakkor leépíti az önmagától, a pénz-, a gyönyör-, a hatalom-, az uralomvágytól való függőségét. Első helyen önmagunktól, mert a kereszthordozás követelményéből az is következik: nem tekinthetjük magunkat abszolútnak; ahogy XXIII. János pápa mondogatta: „Giovanni, ne vedd magad olyan komolyan!” Az evangélium ugyanígy viszonylagossá kíván tenni minden mást is, amit hajlamosak vagyunk isteníteni. Amikor az evangélium meghirdeti az „amnesziát” a bűnösök, a megtérők felé (vö. Lk 4,18), ez a szabadság üzenete a mai fiatal számára: íme, az élet megváltozhat, te is képes vagy megtérni, újrakezdeni, új irányt szabni életednek.

A kereszténység mégsem csupán tan, eszmerendszer, humanitárius ideológia, hanem első sorban személy: Jézus Krisztus. Így a „sajátosan keresztényi” annak felismerése és vállalása, hogy Isten uralma Jézus Krisztusban elkezdődött, hogy Isten benne tárta föl önmagát; igaz, éppen emberiességében s így a „keresztényi” magában foglalja az „emberit” is („Példát adtam nektek, hogy amint én tettem veletek, ti is úgy tegyetek”, Jn 13,15), azonban ezt is mindig „benne, általa” tesszük, a vele való személyes kapcsolat erejéből s így már „üdvösséges” távlatban. Az evangelizáció végső célja annak az átformálódásnak meghirdetése és megélése, amely már Isten uralmát, Jézus jelenlétét jelenti bennünk.

Az igehirdetés — interakció. A tartalmi kérdések után szólunk az igehirdetés néhány módszertani összetevőjéről is. A fiatalok esetében, ha lehet, még döntőbben esik latba, mint „általában” a peremkeresztényeknél, az azonosulás szempontja. Ahogy VI. Pál mondta: „mielőtt a világot hitre, megtérésre vezetnénk, előbb közel kell jutnunk hozzá, párbeszédre kell lépnünk vele, aminek nem lehetnek határai, nincs mértéke” (Ecclesium suam). — A hallgatókkal való azonosulást a mai kommunikációs elméletek is hangsúlyozzák. Egy igazság átadása nemcsak tárgyi, tartalmi síkon, hanem egzisztenciális síkon is folyik, nem egyoldalú folyamat, hanem interakció részesei vagyunk, ahol ti. nemcsak az előadó, a szónok hat ki a hallgatókra, hanem neki is figyelembe kell vennie amazok nézőpontját, problémáit, jelenlétét.

Mit jelent ez az igehirdetés esetében? — Bármilyen jó egy prédikáció tartalmilag, ha nem érinti a hallgatók „szívét”, semmit sem ér. A túl biztos vagy épp bizonytalan fellépés, a nagyképűség, a megjátszottság tönkre teheti a legmélyebb mondanivalót is, s ez különösen áll a fiatalokra, akikből minden mesterkélttség ellenállást, mosolyt, végül nevetést vált ki. A fiatal számára többet jelent a káplán néhány mondata, ha jó viszonyban van vele, mint a plébános hosszas „szövege”, még ha a legokosabb érveket sorakoztatja is fel, de nincs meg a „személyes fedezete”. — A „tartalmi” és a „személyes” sík tehát elválaszthatatlan. A fogalmakon túli, egzisztenciális szempontok lényegében a „sín” szerepét töltik be. És csak ha nincs semmilyen zavaró tényező, ha a sínek épek, akkor ér célba a mondanivaló. Igaz, fordítva is áll: a legolajzottabb sínek sem érnek semmit, ha nincs mit szállítaniuk, — ha a szónoknak nincs mondanivalója.

A személyes sík néhány eleme. — Fontos a külső hatások — helyi adottságok, szociális viszonyok, kulturális képzettség — felmérése, figyelembevétele. Többet ér, ha nem mondunk ki mindent, hanem a következtetések levonását a hallgatóra bizzuk, aki így együtt-cselekvővé válik. Lehetőleg „elébe” kell mennünk a kimondatlan kritikának, a rejtett ellenvéleményeknek, ellenérzésnek, a lappangó konfliktushelyzetnek. Apróságnak tűnik talán, de jelentős lélektani mozzanat: ne csak eldöntendő kérdéseket vessünk fel, hanem egzisztenciálisakat, ti. előbbire csak igennel vagy nemmel felelhetnek, utóbbi továbbgondolkodásra serkenti őket. Például ne csak azt vessük fel: „mit akar mondani ez az evangélium?“, hanem: „mit mond nekem, mit éreztem, mikor hallottam?“

Tartalmi és egzisztenciális sík együtthatása szabja meg az igehirdető helyzetét is. Biblikus nyelven szólva: nemcsak „bölcst”, nemcsak előadó, hanem üzenetközvetítő, tanú, mint valaha Ábrahámék, aztán az apostolok. Nem áll „kívül a körön”, mint akit nem érint a hallgatók — az ifjúság — világa, hanem maga is érdekelt abban. Társ, vitapartner, „viszonyulási személy”, aki közvetítő csatorna az evangélium értékrendje és a fiatal, korosztályok, emberek és emberek között. Nem mondhat „általánosságokat”, „örök igazságokat”, hanem olyan kérdéseket kell felvetnie, amelyek a fiatalokat izgatják, foglalkoztatják, amelyek életségükbe tartoznak. Minél inkább képes rá, hogy ne a „nagy tanító” álarcában lépjen fel, hanem saját (hitbeli) meggyőződését sugározza, annál hitelesebb lesz előttük, és annál inkább felszabadulnak arra, hogy majd ők is elmondják meggyőződésüket, mi több, *megélik hitüket*. Végül: „praxisra” irányultsággal viszi tovább az evangéliumot, Jézus példabeszédeinek azt a törekvését, hogy maga az élet legyen az igazság „lelőhelye”, a transzcendens megtapasztalásának eszköze.

Irodalom: Jugendpastoral — Österreichische Pastoralinstitut, Wien, 1976. — Erfahrungen mit Randchristen, Freiburg 1985. — Concilium 1985/5. száma — Katechetische Blätter 1980/12. és 1981/9. száma — Diakonia 1981/1. száma — Öffentlichkeitsarbeit der Pfarrgemeinde, ÖPI Wien 1973.

Tomka Ferenc

SZEMPONTOK A „NAGYKORÚSÁG KRISZTUSBAN” C. HITTANKÖNYV HASZNÁLATÁHOZ

Miután a legszükségesebb szempontokat a Nagykorúság Krisztusban c. hittankönyv használatára vonatkozóan az Új Emberben már megadtuk (1986. II. 16. 7.), szükségesnek látszott, hogy részletesebben is összefoglaljuk azokat a gondolatokat, amelyek a jelzett hittankönyv olvasásában, feldolgozásában, oktatásában segítségül szolgálhatnak. (Itt jegyezzük meg, hogy az eredeti terv szerint a most kapható könyvvel egyidőben jelent volna meg — s a közbejött akadályok ellenére is várhatóan a jövő évben megjelenik — a kötet bővebb változata, amely az egyes anyagrészek oktatásához, kifejtéséhez, visszakérdezéséhez, csoportos megbeszélésekhez részletesebb indításokat nyújt. Ez a változat még olvasmányosabb lesz, s így még alkalmasabb az egyéni tanulmányozásra.)

Kikhez szól a hittankönyv? a) A püspökkari pályázat előírásainak megfelelően a könyv a 13-14 évesek, illetve a *bérmálkozók* számára készült. A hit alapjainak — mai értelemben való — összefoglaló ismeretere azonban (amelyre a 13-14 éves serdülőket, illetve a bérmálkozókat el szeretnénk vezetni) a fiataloknak és felnőtteknek is nagy szüksége van. Ezért — bár a könyv a serdülők kérdésfelvetéseiből indul ki — mivel bevezetést ad a krisztusi hitbe és életbe, nagyon ajánlható *fiataloknak és felnőtteknek* is; különösen, ha az illetők most akarnak megismerkedni a kereszténységgel, vagy ha újra át akarják tekinteni hitüket az egyház mai tanításának, teológiájának tükrében; vagy ha — mint szülők — választ szeretnének adni növekvő gyermekeik alapvető vallási kérdéseire stb.

b) A könyvet olyan diákok, fiatalok számára is irtuk, akik valamilyen ok miatt nem tudnak rendszeresen eljutni hittanra, közösségbe. Az ilyen jellegű könyvet sürgette az a tény, hogy Magyarország községeinek több mint felében nincs, vagy alig van felsőtagozatos hitoktatás (nem is szólva az elenyészően csekély ifjúsági vagy felnőtt foglalkozásokról). Az *otthoni használhatóságot* szolgálja a könyv olvasmányos stílusa, továbbá az, hogy részletesen és életszerűen

igyekszik szólni a krisztusi élet állomásairól (az imáról, szentségi életről, felebaráti szeretetről vagy az egyházi közösségbe való tartozás pótolhatatlan fontosságáról stb.) —, illetve minden lecke végén útmutatást ad, hogy miként kell „életre váltani” a tanulatokat. (Az otthon tanulás lehetőségéről szólva legkevesbé sem szeretnék azt állítani, hogy a krisztusi életben való előrehaladás lehetséges volna egy közösséghez, illetve az egyházi közösséghez való tartozás nélkül!)

c) Külön kérdés, hogyan alkalmazható a könyv a 13 év alatti bérmláncok számára? — Tény, hogy a Püspöki Kar a 13-14 évesek hittankönyvét kívánta a bérmláncok hittankönyvévé tenni. Ez nyilván azt jelenti, hogy Püspöki Karunk szeretné, ha elsősorban ez, vagy az e feletti korosztály bérmláncos. (Igy nyilatkozott a Püspöki Kar 1983 decemberi konferenciáján.) — Mivel azonban átmenetileg előfordul még, hogy egyes helyeken kisebbeket is bérmláncba visznek, a könyv kipróbálása során néhányan tanították azt V.—VI. osztályosoknak is, úgy, hogy csak a nagybetűs részeket oktatták, az apróbetűségeket nem. Tanúságuk szerint így jól tudták használni a könyvet a kisebbek számára is.

A könyv oktatási és nevelési rendszere. Egy mai hittankönyv alapvető követelménye — ahogyan a Catechesi Tradendae mondja — hogy szolid ismereteket nyújtson; illetve hogy elvezessen a Krisztusban egyesülő életre: hogy a hittel ismerkedő „napról napra egyre inkább úgy gondolkodjék, mint Ő, úgy ítéljen, mint Ő, úgy cselekedjék, ahogy Krisztus parancsai kívánják” (20. pont; vö. 21). *Ami az ismereteket illeti*, könyvünk egyrészt részletesen kitér a hittel kapcsolatos alapvető ellentétekre, másrészt áttekintést igyekszik adni azokról a hitbeli-vallási ismeretekről, amelyekkel egy „nagykorú kereszténynek” rendelkeznie kell. *Ami a Krisztussal egyesülő életet illeti*, mind a könyv egészének, mind egyes leckéinek az a célja, hogy a krisztusi életre elvezessenek. A könyv nevelési céljainak hátterében az az alapvető igazság áll (amely a Szentírásnak és a keresztény aszketikának alapvető tanítása), hogy *Isten-szeretet nincs ember-szeretet nélkül*, illetve hogy az Istennel, Krisztussal való találkozás, majd egyesülés útjára az lép rá, aki elindul a felebaráti szeretet útján (vö. 1Jn 4,7—21; Jn 14,23—24). A könyv összefoglaló nevelési célja tehát az, amit az első év anyagának címe is megfogalmaz: „Szeresd Istent — szeresd felebarátodat!” A második átfogó nevelési célt a második év anyagának címe tartalmazza: „Legyenek mindnyájan egy!” Ez utóbbi az előzőre épít: Az egység alapja a krisztusi szeretet mind a kisebb közösségekben, mind az egyházban, mind a társadalomban. Az egyház viszont egységével lehet a világ egységének jele és eszköze.

Mivel könyvünk nem teológiai lexikonnak, hanem hittankönyvnek készült, szerkezetét a hitoktatás, illetve a *krisztusi életben való elmélyülés logikája* határozza meg. Ez a következő főbb vonásokban nyilvánul meg:

a) A kötet két részre, két *tanévre* (2 x 25 leckére) oszlik. Ezekhez csatlakozik a bérmláncba való felkészítés 8 leckéje. — Egy-egy év anyaga önmagában is zárt oktatási-nevelési rendszert képez. Ezzel függ össze, hogy bizonyos alapvető témákról (pl. Istentől, Jézusról, egyházzal, imáról, bűnbánatról, áldozásról stb.) más-más szempontból ugyan, de mindkét évben szólnak, hiszen mind a hitoktatás gyakorlatában, mind a keresztény élet bontakozásában ezeknek a kérdéseknek évről évre újra elő kell kerülniök.

b) Mindkét év anyagának felépítése lehetőség szerint *tekintettel van a liturgikus évre*. Ez nagy segítséget jelenthet mind a hitoktatóknak, akiknek mindenképpen a liturgikus évhez kapcsolódva kell oktatniuk, mind azoknak, akik odahaza vagy családi körben használják a kötetet. Ez a szempont nyilvánvalóan különösen akkor érvényesül, ha az anyagot a tanév elején, szeptemberben kezdik feldolgozni, illetve ha a könyvben feltételezett két éves ütemben sajátítják el azt.)

c) A leckék egymásutánját, illetve az oktatandó anyag rendszerét messzemenően befolyásolja a *valláslélektani logika*. Lássunk erre néhány példát: — Ahogyan ezt általában a korábbi hittankönyvek is tették, Istentől nem egyszerre mondunk el minden „tudnivalót”, hanem az Isten-kapcsolatban való előrehaladás dinamikáját követve először szólnunk létéről, szeretetéről, majd a kinyilatkoztatás Istentől, majd később az Atyáról, s végül a Szentháromságról. — Egy másik példa: A keresztény életben való előrehaladás törvénye, hogy aki megismerte és őszintén megpróbálta életre váltani a hit igazságait, az egyszerűen rádöbben kicsinységére és hibáira. Ez a tény okolja meg pl. az újrakezdésről szóló 21. lecke helyét és tartalmát. — Döntően a nevelés logikája határozza meg a keresztény hivatásokról (az Istennek szentelt hivatásokról, illetve a házasságról, szexualitásról) szóló fejezetek helyét is. E leckék megértése és elfogadása

ui. feltételezi az olvasóban-tanulóban azt a meggyőződést, hogy a kereszténység igazságai akkor is igazak lehetnek, ha a közfelfogással nem egyeznek. Ezért kerül ezekre a témákra azután sor, miután a tanuló-olvasó megismerkedett a jézusi élet olyan — közfelfogástól eltérő — törvényeivel, mint az ellenségszeretet vagy az evangéliumi szegénység.

d) A mondottakból következik, hogy a leckék III. részében (általában az 1. feladatban) összefoglalt nevelési, illetve életfeladatokat nem szabad mellékesen — mintegy csupán jámbor biztatásként — kezelni sem az oktatás, sem az egyéni feldolgozás során. Igaz ugyan, hogy a könyv az alapvető vallási ismeretek összefoglalását is nyújtja, s ezért elméletileg elképzelhető, hogy valaki csak ismeretek oktatására használja. De a kötet egésze valóban csak azok számára lesz élő (s azok fedezik majd fel benső logikáját), akik annak indításait követve leckéről leckére *megkísérik életre váltani* a tanultakat.

e) Az *áttekinthetőséget* és *tanulhatóságot* szolgálják az apróbetűs és nagybetűs részek váltakozásai, illetve a leckék után található összefoglaló kérdések és a kiegészítő anyagrészek. — Elképzelhető a könyv *4 éves oktatása is* oly módon, hogy az első két évben a lényegi anyagot oktatjuk, a második két évben viszont inkább az apróbetűre és kiegészítő anyagokra (valamint a megjelenés előtt álló bővebb változat szempontjaira, csoportbeszélgetési anyagára) vagyunk inkább figyelemmel.

f) Abban a rendkívüli esetben, ha valakinek két év helyett csak *egy év áll rendelkezésére*, hogy a hitbe könyvünk segítségével bevezetést nyújtson (vagy nyerjen), a leckék következő sorrendjét ajánljuk: 1; 2+3; 4; 5; 6; 10; 12; 13; 14; 16; 17+18 lényege; 19+26 lényege; 22; 28; 23; 32; 35; 46; 47+25 lényege; 39; 40; 45+44 lényege; 41+43.

A könyv teológiai rendszere. Felesleges volna itt elismételni, hogy miként tartalmazza a könyv az alapvető hit-ismereteket. Viszont szólnunk kell — éppen a legutóbbi szinódus indítására is — a könyv bizonyos értelemben újszerű, *zsinati-zsinatutáni teológiai szemléletéről*. — Ezzel kapcsolatban is sok témáról beszélhetnénk, így pl. a zsinati egyházképről, a világban élés tudatosságáról vagy az ökumenikus szemléletről. Ezek a gondolatok azonban eléggé ismerősek, így az olvasók és hitoktatók számára nem jelentenek majd gondot, ha találkozunk velük. Sokak számára újdonság lesz viszont a „szentháromságos” *szemlélet*, ezért erre, az egész könyvet átható és egységbe kovácsoló szempontokra ki szeretnénk térni. Arra nincs módunk, hogy rámutassunk, milyen döntő fordulatot jelent a zsinat utáni teológiában a Szentháromság-központúság megjelenése. Csupán azt választhatjuk, hogy miként jelenik meg ez a téma a könyvben, és hogy miként fogja össze azt:

a) *Az egy Isten három személy.* A személyeket a páratlan mélységű, mindent átadó isteni szeretet teszi eggyé: Oly tökéletesen eggyé válnak, hogy már nem hárman vannak, hanem a három személy egy Isten. — Isten lényege, életformája tehát a szeretet, az ajándékozás, a szeretetben való *eggyéválás*. — b) *Jézus a Szentháromságból jött*, a Szentháromság életformáját hozta a földre. Ez azt jelenti, hogy a földön is teljes egységben élt az Atyával és a Lélekkel; és teljesen *eggyé vált* az emberekkel. (Nemcsak hasonlónak lett hozzánk, hanem titokzatosan egyesült velünk; és mindent átadott nekünk, amit az Atyától kapott.) — c) *Jézus azért jött, hogy meghívja az embert a Szentháromság életébe*, vagyis: az Atya akaratát megtevő, a Lélektől vezetett életre, — és az embertársakkal *eggyé váló életre*. (A Jézusi szeretet-parancs a felebaráttal való teljes — szentháromságos — eggyé válásra hív meg. Vö. Jn 15,12). — Aki elkezdi így élni, az nemcsak utánozza a Szentháromság életformáját, hanem abban maga a Szentháromság vesz lakást. S aki elkezdi így élni, az megtalálja önmagát, boldogságát: hiszen a Szentháromság képmására teremtett ember a szentháromságos életben találhatja meg magát. — d) *Jézus elküldi a Szentlelket.* Az ember általa képes kilépni önmagából és *eggyé válni* embertársával. Ily módon általa egyesülhet Jézussal és az Atyával; s általa lesz részese a Szentháromság életének (a kegyelemnek). — e) A Szentlélek által valósul meg Jézus célja („hogy legyenek mindnyájan egy”). Általa lesznek az emberek Krisztus testének tagjává, és egymással — Jézusban — *eggyé*; így általa jön létre az egyház. Az egyház hivatása, hogy az isteni (szentháromságos) élet hordozója legyen; és hogy megélve a szentháromságos egységet, Isten szeretetének és egységének jele és eszköze (kovásza) legyen a világban (vö. Jn 17,20—24). — f) A jelzett szentháromságos szintézisben könnyen megvilágíthatók a megtestesülés és megváltás misztériumai, a húsvéti titok és a kereszti teológiája: és ezek által hitünk számos titka, pl. a keresztény emberkép vagy a szenvedés keresztény értelmezése.

A megtestesülés titka és a keresztény emberkép. Krisztus a teljes önátadás, „kiüresedés” és eggyé válás szentháromságos életformáját élte megtestesülésekor. A megtestesülés titkának lényege tehát nem csupán az, hogy Jézus egy lett a sok ember közül, hanem az, hogy Ő megtestesülve titokzatosan magába vette az egész emberiséget, eggyé vált minden emberrel. Szent Pál szavaival: úgy tetszett az Atyának, hogy „Krisztusban, mint főben foglaljon össze mindent” (Ef 1,10; vö. Kol 1,15—17). — A zsinat és II. János Pál pápa ebben a szemléletben látja a megtestesülést, a megváltást és az embert: „Isten Fia megtestesülése révén minden emberrel eggyé vált” (Egyház a mai világban 22.; Az Egyházzól 2.; Redemptor hominis 13,14). „Minden emberről beszélünk: hiszen a megváltás misztériuma minden embert magába foglal . . . Krisztus minden időkre mindenkivel kapcsolatba lépett . . . Minden megfogant, világra született embert a megváltás misztériumának részesévé tett” (Redemptor hominis 13).

Igy bontakozik ki tehát az új zsinati emberkép. Eszerint tágabb értelemben az egész emberiség Krisztus testéhez tartozik. Így lesz igazán érthető Jézus mondása: „Amit egynek tettetek a legkisebb testvéreim közül, nekem tettétek” (Mt 25,40). S lényegileg ebben a dimenzióban érthető a zsinat (illetve a kereszténység) viszonyulása más vallásokhoz vagy a nem hívőkhöz.

—A megváltás titka és a szenvedés értelme. Jézus szentháromságos — mindent átadó és minden emberit magába vevő — életének teljessége és csúcsa a *bűn magára vétele és a keresztthalál*. Ha Jézus magára és „magába” vett minden embert, akkor érthetővé válik, hogy valamiképp magába vette az emberek minden fájdalmát és bűnét is (vö. Iz 53,6; 2Kor 5,21). S ebben a fájdalomban kiált fel — írja a Salvifici doloris — hogy „Istenem, Istenem, miért hagytál el engem?” „Mert átérzi annak a rossznak teljességét, amit a bűn, az Istennek való hátafordítás foglal magába. Emberileg kifejezhetetlen mértékben átéli az Atyától eltávolodó, őt elutasító, az Istennel szakító ember szenvedését. De épp e szenvedés útján viszi végbe a megváltás művét” (18. pont).

Ebben az összefüggésben kap értelmet és fényt a világ minden sötétsége és *fájdalma* is: Hiszen „Krisztus minden szenvedést magába vett”, „s minden szenvedést megváltott” (Salv. doloris 19—20,26). Tehát minden sötétségben Vele találkozhatunk, egyesülhetünk (Salv. doloris 26), s Vele vállalhatunk részt a megváltásból (Kol 1,24).

Ezeket a szempontokat semmiképp sem a hiánytalan és pontos teológiai összefoglalás céljával, hanem a szintézis sejtetésének szándékával állítottuk össze; első látásra bizonyára ijesztően magasnak és elvontnak tűnnek azok számára, akikben maga a Szentháromság tana is ijesztően elvont igazságrendszerként él, illetve akiknek nem volt módjuk elmélyülni a zsinati teológiában vagy akár II. János Pál enciklikáiban. — De ha kissé megbarátkozunk ezzel a szemlélettel (amely természetesen a fenti vázlatnál sokkal oldottabban, s két év anyagában elosztva jelenik meg a hittankönyvben), akkor csakhamar kiderül, hogy ez a szemlélet egységbe fog és érthetővé tesz számos korábban szétésozó vagy kevésbé érthetőnek tűnő tanítást. Azok a hitoktatók — mintegy százan —, akik a jelen hittankönyvet éveken át kipróbálták, szinte egységesen vallották, hogy míg esetenként nekik maguknak komoly feladatot jelentett a könyv ilyen szemléletének elsajátítása, addig a gyermekek (fiatalok és felnőttek) gond nélkül megértették és átvették azt. És megértették azt is, hogy milyen szoros összefüggés van az isteni (szentháromsági) életforma, Jézus életformája és a keresztény életforma között; azaz megértették, hogy a keresztény élet — a szeretetben, az egyházban való élet — jézusi és szentháromságos élet; és egy olyan élet, amelyre az embert Isten teremtette, amelyben megtalálhatja bodogságát, önmagát.

A mondottakból kiderülhet, hogy könyvünk az olvasmányosság és életszerűség terén való „előrelépés” mellett kísérletet tett arra is, hogy az egyház jelen teológiáját érthető nyelvre lefordítsa fiatalok, teológiában járatlan emberek számára is. Ez a törekvés természetesen sok hibalehetőséget is tartalmaz. Ennek tudatában a szerző és munkatársai a könyv további tökéletesítése érdekében hálásan vesznek minden átgondolt, építő hozzászólást.

A II. Vatikáni zsinat tanításának fényében az is láthatóvá válik, hogy az egyház mint közösség is felelős az isteni igazság szolgálatáért. Megrendüléssel hallgatjuk Krisztus szavát, aki ezt mondta: „A tanítás, amelyet hallotok, nem az enyém, hanem az Atyáé, aki küldött engem”. Mesterünknek ezen állításában láthatóvá válik a lelkiismereti felelősség az isteni igazsággal szemben — amely „Istennek sajátja” —, amikor az „egyszülött Fiú”, aki „az Atya ölen él”, próféta és tanítóként átadva ezt az igazságot, figyelmeztet, hogy teljesen összhangban cselekszik az igazság Isteni Forrásával. Ugyanennek a hűségnek az egyház hitében is lényeges szerepe van, akár tanítja, akár megvallja azt.

Az ember lelkében természetfeletti erényként árasztott hitnek köszönhető, hogy Isten megismerésének részesei vagyunk, amikor válaszolunk az ő kinyilatkoztatott Szavára. Ez pedig megköveteli, hogy amikor az egyház vallja és tanítja a hitet, szorosan eggyé váljon az isteni igazsággal és úgy valósítsa azt az élet tetteiben, hogy valóban „értelmes hódolatnak” lehessen nevezni . . .

Így váltunk Krisztus prófétai feladatának részeseivé, és ennek végrehajtása közben szolgáljuk az isteni igazságot az egyházban. Ez az igazság körül vállalt szolgálat egyértelmű azzal, hogy szeretjük azt és gondoskodunk róla, hogy mindenki megismerhesse, és így közelebb juthassunk valamennyien üdvözítő erejéhez, ragyogó fényességéhez, mélységeihez és egyszerűségéhez.

Redemptor hominis 19.

Az egyház vallja és hirdeti a megtérést. Az Istenhez való megtérés pedig abban áll, hogy az ember felfedezi az Ő irgalmát: azt a szeretetet, amely a Teremtő és Atya mértéke szerint türelmes és jóságos. A megtérés hazatalálás ahhoz a szeretethez, amelyhez a „mi Urunk Jézus Krisztus Istene és Atyja hűséges marad az emberrel kötött szövetség történelmében a végső következményekig, egészen a keresztségig, azaz Fia haláláig és feltámadásáig. Továbbá Isten irgalmának és jóságos szeretetének igazi megismerése a megtérésnek nem csupán mint átmeneti belső tetteknek, hanem egy szünet nélküli érzületnek és állandó lelkiállapotnak is örök és kiapadhatatlan forrása. Akik ugyanis ezen az úton ismerik meg az Istent és ily módon „látják” Ot, nem tudnak másként élni, csak szüntelenül megtérve hozzá. Tehát a megtérés állapotában élnek; ez pedig a földön élő zarándok emberek mindegyikénél az élet jelentős összetevője.

Nyilvánvaló, hogy az egyháznak nem csupán tanító szóval, hanem Isten népének egész életével is hirdetni kell Istennek a megfeszített és feltámadt Krisztusban kinyilatkoztatott irgalmát. Az élet e tanúságtételével valósítja meg Isten népe sajátos küldetését, amellyel Krisztus messiási küldetésének részesévé és folytatójává válik.

Dives in misericordia 79.80.

Az egyház pásztoraitól elvárjuk — amint a szinódus is emlékeztet rá — a lelkiismeretről és annak formálásáról szóló tanítást. Ez nagyon időszerű téma, ha fontolóra vesszük, hogy ez a benső szentély, a személyiség legbensőbb pontja, a lelkiismeret mennyire ki van téve a mai kultúra támadásainak, mennyire meg van terhelve, próbára téve, összezavarva és elhomályosítva . . . VI. Pál pápa gyakran foglalkozott a lelkiismeret természetével és szerepével a mi életünkben. Az ő nyomát követve nem szalaszthatunk el semmiféle alkalmat, hogy ne szóljunk erről a nagyon fontos elemről, mely az ember nagyságát és méltóságát adja. Ez „az erkölcsi érzék képesít minket arra, hogy különbséget tudjunk tenni jó és rossz között . . . mintegy belső szem, a lélek meglátó ereje, mely lépteinket a jó útjára vezérli”. Ugyanakkor alá kell húznom a keresztény lelkiismeret kialakításának fontosságát, nehogy emberi személyiséget romboló erővé váljék, hanem szentélyé, ahol Isten feltárja nekünk a valódi jót.

Kiengesztelődés és bűnbánat 26.

Számunk írói:

Bán Endre plébános, Pécs — *Bánhegyi B. Miksa* OSB főiskolai tanár, Pannonhalma — *Belon Gellért* püspök, Jánoshalma — *Boda László* a Pázmány Péter Hittudományi Akadémia tanára, Budapest — *Bolberitz Pál* a Pázmány Péter Hittudományi Akadémia tanára, Budapest — *Cselényi István Gábor* gk. paróchus, Nyírszőlős — *Fráter Tamás* szociológus, Budapest — *Heller György* ny. mérnök, Budapest — *Kerekes Károly* főiskolai tanár, Budapest — *Kocsis Imre* lelkész, Kecskemét — *Korzenszky Richárd* gimnáziumi igazgató, Pannonhalma — *Pákozdi István* főiskolai tanár, Esztergom — *Széll Margit* tanár, szerkesztő, Budapest — *Tomka Ferenc* a Pázmány Péter Hittudományi Akadémia magántanára, Eger — *Zauner, Wilhelm* professor, Linz

INHALT

AUFSÄTZE

GELLÉRT BELON: Praedicare Christum

ENDRE BÁN: Selig sind, die das Wort verkünden

KÁROLY KEREKES: Unser persönlicher Glaube und der Glaube der Kirche
in unserer Verkündigung

TAMÁS FRÁTER: Kommunikationstheorie zur Verkündigung

RICHÁRD KORZENSZKY: Ist der Mensch von heute krank?

FORUM

Meinungen und Bekenntnisse zur Verkündigung (gesammelt von MARGIT
SZÉLL)

UMSCHAU

WILHELM ZAUNER: Welche Sprache sollen wir sprechen?

GYÖRGY HELLER: Verkündigung hier und jetzt — wem, was und wie?

LÁSZLÓ BODA: Über die Verkündigung von heute — auf persönliche Art

IMRE KOCSIS: Paulus der Prediger

THEOLOGISCHE-SEELSORGLICHE FRAGEN

ISTVÁN PÁKOZDI: Der verkündende Priester

PÁL BOLBERITZ: Die Hörer des Wortes

ISTVÁN GÁBOR CSELÉNYI: Evangelisation der Jugend

FERENC TOMKA: Aspekte zum Gebrauch des Religionslehrbuches „Mündigkeit in Christus“

SOMMAIRE

ETUDES

GELLÉRT BELON: Praedicare Christum

ENDRE BÀN: Heureux ceux qui annoncent la Parole

KÁROLY KERÉKES: Notre foi personnelle et la foi de l'Eglise dans l'annonce de la Parole

TAMÁS FRÁTER: La théorie de la communications au service de l'annonce de la Parole

RICHARD KORZENSZKY: L'homme d'aujourd'hui est-il malade?

FORUM

Opinions et témoignages sur la prédication (Propos recueillis par MARGIT SZÉLL)

PERSPECTIVES

WILHELM ZAUNER: Dans quel langage devons-nous nous exprimer?

GYÖRGY HELLER: Ici et maintenant, la prédication pour qui? quoi? et comment?

LÁSZLÓ BODA: Causeries sur la prédication contemporaine

IMRE KOCSIS: Paul, l'apôtre prédicateur

QUESTIONS THÉOLOGICO-PASTORALES

ISTVÁN PÁKOZDI: Le prêtre prédicateur

PÁL BOLBERITZ: Les auditeurs de la Parole

ISTVÁN GÁBOR CSELÉNYI: L'évangélisation des adolescents

FERENC TOMKA: Propositions pour utilisation du manuel de *Etre adulte en Christ*

TEOLÓGIA negyedévi folyóirat, megjelenik március, június, szeptember és december közepén. — Laptulajdonos: Actio Catholica Országos Elnöksége. — Szerkesztőség és kiadóhivatal: 1053 Budapest, Károlyi M. u. 4—8. III. lép. I. 8. (A kéziratokat kizárólag ide kell küldeni.) — Felelős szerkesztő: dr. Szennay András. — Főmunkatárs: dr. Gál Ferenc. — Felelős kiadó: Magyar Ferenc. — Egyházi jóváhagyással. — Előfizetési díj 1 évre 160 Ft. Egyes szám ára: 40 Ft. Előfizetés és egyházi terjesztés a kiadóhivatalban. — Csekk számla száma: 324—VII—1. — Külföldön előfizethető a Kultúra Könyv és Hírlap Külkereskedelmi Vállalat útján. Külföldi előfizetési díj: 1 évre 10,50 USA dollár, vagy ennek megfelelő összegű más pénznem. Atutalható a Magyar Nemzeti Bankhoz (Budapest 54.) a Kultúra 024/2 számú számlájára az összeg rendeltetésének (Teológia előfizetés) a feltüntetésével. — Terjeszti a Magyar Posta. — Minden jog fenntartva. —

Készült: 86 60829 Pannon Nyomda, Veszprém — Felelős vezető: Danóczy Balázs

Index szám
25 821

ISSN 0133—1779